॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः पशवः पशूनेवाव रुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्थ्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रो- (२)

ऽग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत छन्दाꣳसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दाꣳस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमꣳ समर्धयेत्या- (३)

ह समृद्ध्यै चतुर्भिरभ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविशथ्स एतामूतिमनु समचरद्यद्वेणोः सुषिरꣳ सुषिराऽभ्रिर्भवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या उभयतःक्ष्णूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्ध्यै व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्ध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति वीर्यस्यावरुद्ध्यै॥ (४)

कामयेत गायत्रोऽर्धयेति च सप्तविꣳशतिश्च॥४॥ [१]

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन्रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमा दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्यै प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभो-ऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह (५)

योगे॑योग ए॒वैनं॑ यु॒ङ्क्ते॒ वाजे॑वाजे हवामह॒ इत्या॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ सखा॑य॒ इन्द्र॑मू॒तय॒ इत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे॒ऽग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ तं प्र॒जाप॑ति॒रन्व॑विन्दत्प्राजाप॒त्यो-ऽश्वोऽश्वे॑न॒ सम्भ॑र॒त्यनु॑वित्त्यै पापवस्य॒सं वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यच्छ्रेय॑सा च॒ पापी॑यसा च समा॒नं कर्म॑ कु॒र्वन्ति॒ पापी॑या॒न्॒ (६)

ह्यश्वाँ॑द्दर्द॒भोऽश्वं॒ पूर्वं॑ नयन्ति पापवस्य॒सस्य॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ तस्मा॒च्छ्रेया॒ꣳ॒सं पापी॑यान्प॒श्चा-दन्वे॑ति ब॒हुर्वै भव॑तो॒ भ्रातृ॑व्यो॒ भव॑तीव॒ खलु॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒ते व॒ज्र्यश्वः॑ प्र॒तूर्व॒न्नेह्यव॑-क्राम॒न्नश॑स्ती॒रित्या॑ह॒ वज्रे॑णैव पा॒प्मानं॒ भ्रातृ॑व्यमव॑ क्रामति रु॒द्रस्य॒ गाण॑पत्या॒दित्या॑ह रौ॒द्रा वै प॒शवो॑ रु॒द्रादे॒व (७)

प॒शून्नि॒र्याच्या॒ऽऽत्मने॒ कर्म॑ कुरुते पू॒ष्णा स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह पू॒षा वा अध्व॑नाꣳ स॒न्नेता॒ सम॑ष्ट्यै॒ पुरी॑षायतनो॒ वा ए॒ष यद॒ग्निरङ्गि॑रसो॒ वा ए॒तमग्रे॑ दे॒वता॑ना॒ꣳ॒ सम॑भरन्पृथि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गि॒र॒स्वदच्छे॒हीत्या॑ह॒ साय॑तनमे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः॒ सम्भ॑रत्य॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गि॒र॒स्वदच्छे॑म॒ इत्या॑ह॒ येन॑ (८)

स॒ङ्गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्ते॒ प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निः स॒म्भृत्य॒ इत्या॑हुरि॒यं वै प्र॒जा-प॑ति॒स्तस्या॑ ए॒तच्छ्रोत्रं॒ यद्व॒ल्मीको॒ऽग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गि॒र॒स्वद्भ॑रिष्याम॒ इति॑ वल्मीकव॒पामुप॑ तिष्ठते सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निꣳ सम्भ॑रत्य॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मङ्गि॒र॒स्वद्भ॑राम॒ इत्या॑ह॒ येन॑ स॒ङ्गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्तेऽन्व॒ग्निरु॒षसा॒मग्र॑- (९)

मख्य॒दित्या॒हानु॑ख्यात्या आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑ वाजिन्पृथि॒वीमित्या॑हे॒च्छत्ये॒वैनं॒ पूर्व॑या वि॒न्दत्युत्त॑रया॒ द्वाभ्या॒मा क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यां॒ तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॒ प्र जा॑यन्ते॒ द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॒मित्या॑है॒भ्यो वा ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जा-प॑तिः॒ समै॑रयद्रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यदश्वो॑ द॒द्भिर॒न्यतो॑दद्भ्यो॒ भूया॒ल्लोँम॑भिरुभ॒याद॑द्भ्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑धस्प॒दं ध्या॑ये॒द्वज्रे॑णै॒वैनꣳ॑ स्तृणुते॥ (१०)

आ॒ह॒ पापी॑यान्रु॒द्रादे॒व येनाग्र॑ं व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥६॥ [२]

उ॒त्क्रामोद॑क्रमी॒दिति॑ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यां॒ तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॒ प्र जा॑यन्ते॒ऽप उप॑ सृजति॒ यत्र॒ वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्योष॑धीः॒ प्रति॒तिष्ठ॑न्तीः प॒शवोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति प॒शून् य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं प्र॒जास्तस्मा॑द॒प उप॑ सृजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जु॒हुया॑द॒न्धोँऽध्व॒र्युः (११)

स्याद्रक्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्हि॒र॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्निवत्येव जु॑होति॒ नान्धो॑ऽध्व॒र्युर्भ॑वति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि घ्नन्ति॒ जिघ॑र्म्य॒ग्निं मन॑सा घृतेनेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति प्रति॒क्ष्यन्त॒ं भुव॑नानि॒ विश्वेत्या॑ह॒ सर्व॒ꣳ ह्ये॑ष प्र॒त्यङ्क्षेति॑ पृथु॑ं तिर॒श्चा वय॑सा बृ॒हन्त॒मित्या॒हाल्पो॒ ह्ये॑ष जा॒तो म॒हान् (१२)

भव॑ति॒ व्यचि॑ष्ठमन्नꣳ रभ॒सं विदा॑न॒मित्या॒हान्न॑मे॒वास्मै॑ स्वदयति॒ सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदाऽऽ त्वा॑ जिघर्मि॒ वच॑सा घृतेनेत्या॑ह॒ तस्मा॒द्यत्पुरु॑षो॒ मन॑साऽभि॒गच्छ॑ति॒ तद्वा॒चा व॑दत्यर॒क्षसेत्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ मर्य॑श्रीः स्पृह॒यद्व॑र्णो अ॒ग्निरित्या॒हाप॑चितिमे॒वास्मि॑न्दधा॒त्यप॑-चितिमान्भवति॒ य ए॒वं (१३)

वेद॒ मन॑सा॒ त्वै तामाप्तु॑मर्हति॒ याम॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जु॒होति॒ मन॑स्वतीभ्यां जु॒होत्याहु॑त्यो॒रात्यै॒ द्वाभ्या॒ं प्रति॑ष्ठित्यै यज्ञमु॒खेय॑ज्ञमु॒खे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञꣳ रक्षा॑ꣳसि जिघा॑ꣳसन्त्ये॒तर्हि॒ खलु॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञमु॒खं यर्ह्ये॑न॒दाहु॑तिरश्ञु॒ते परि॑ लिखति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै ति॒सृभि॒ः परि॑ लिखति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्या॑वा॑ने॒वाग्निस्तस्मा॒द्रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति (१४)

गायत्रि॒या परि॑ लिखति॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑सै॒वैन॒ं परि॑ गृह्णाति त्रि॒ष्टुभा॒ परि॑ लिखतीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒येणै॒वैन॒ं परि॑ गृह्णात्यनु॒ष्टुभा॒ परि॑ लिखत्यनु॒ष्टुप्सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि परि॒भूः पर्या॑प्त्यै मध्य॒तो॑ऽनु॒ष्टुभा॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुप्तस्मा॑न्मध्य॒तो वा॒चा व॑दामो गायत्रि॒या प्र॑थ॒मया॒ परि॑ लिख॒त्यथा॑नु॒ष्टुभाऽथ॑ त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री य॒ज्ञो॑ऽनु॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुप्तेज॑सा चै॒वेन्द्रि॒येण॑ चोभ॒यतो॑ य॒ज्ञं परि॑ गृह्णाति॥ (१५)

अ॒न्धो॑ऽध्व॒र्युर्म॒हान्भ॑वति त्रि॒ष्टुभा॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री त्रयो॑दश च॥५॥ —— [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ खनति॒ प्रसू॑त्या॒ अथो॑ धू॒ममे॒वैतेन॑ जनयति॒ ज्योति॑ष्मन्तं त्वाऽग्ने सु॒प्रती॑क॒मित्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वैतेन॑ जनयति॒ सो॑ऽग्निर्जा॒तः प्र॒जाः शु॒चाऽर्प॑यत्तं दे॒वा अ॑र्ध॒र्चेना॑शमयञ्छि॒वं प्र॒जाभ्यो॒ऽहि॑ꣳसन्त॒मित्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैनꣳ शमयति॒ द्वाभ्या॑ं खनति॒ प्रति॑ष्ठित्या अ॒पां पृ॒ष्ठम॒सीति॑ पुष्करप॒र्णमा- (१६)

ह॑रत्य॒पां वा ए॒तत्पृ॒ष्ठं यत्पु॑ष्करप॒र्णꣳ रू॒पेणै॒वैन॒दा ह॑रति पुष्करप॒र्णेन॒ सम्भ॑रति॒ योनि॒र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्करप॒र्णꣳ सयो॑निमे॒वाग्निꣳ सम्भ॑रति कृष्णाजि॒नेन॒ सम्भ॑रति य॒ज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञꣳ सम्भ॑रति॒ यद्ग्रा॒म्याणा॑ं पशू॒नां चर्म॑णा स॒म्भरे॑द्ग्रा॒म्यान्पशू॒ञ्छुचार्प॑येत्कृष्णाजि॒नेन॒

सम्भ॑रत्यार॒ण्याने॒व प॒शून्- (१७)

छु॒चार्प॑यति॒ तस्मा॑थ्स॒माव॑त्पशू॒नां प्र॒जाय॑मानानामार॒ण्याः प॒शव॑ः कनी॑या२ꣳसः शु॒चा ह्यृ॑ता लोम॒तः सम्भ॑र॒त्यतो॒ ह्य॑स्य॒ मेध्यं॑ कृष्णाजि॒नं च॑ पुष्करप॒र्णं च॒ सꣳ स्तृ॑णातीय॒ं वै कृ॑ष्णाजि॒नम॒सौ पु॑ष्करप॒र्णमा॒भ्यामे॒वैन॑मुभ॒यत॒ः परि॑ गृह्णात्य॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ तमथ॒र्वान्व॑पश्य॒दथ॑र्वा त्वा प्रथ॒मो निर॑मन्थदग्न इत्या॑- (१८)

ह॒ य ए॒वैन॑म॒न्वप॑श्य॒त्तेनै॒वैन॒२ꣳ सम्भ॑रति॒ त्वाम॑ग्ने॒ पुष्क॑रा॒दधीत्या॑ह पुष्करप॒र्णे ह्ये॑न॒मुप॑श्रित॒मवि॑न्द॒त्तमु॑ त्वा द॒ध्यङ्ङृषि॒रित्या॑ह द॒ध्यङ्वा आ॑थर्व॒णस्ते॑ज॒स्व्या॑सी॒त्तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति॒ तमु॑ त्वा पा॒थ्यो वृषेत्या॑ह॒ पूर्व॑मे॒वोदि॒तमुत्त॑रेणा॒भि गृ॑णाति (१९)

चत॒सृभि॒ः सम्भ॑रति च॒त्वारि॒ छन्दा॒२ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒व गा॑य॒त्रीभि॑र्ब्राह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुग्भी॑ राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्यो॑ यं का॒मये॑त॒ वसी॑यान्थ्स्या॒दित्यु॒भयी॑भि॒स्तस्य॒ सम्भ॑रे॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ स॒मीची॑ दधात्यष्टा॒भिः सम्भ॑रत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑-ऽग्निर्या॑वा॑ने॒वाग्निस्त॒२ꣳ सम्भ॑रति॒ सीद॑ होत॒रित्या॑ह दे॒वता॑ ए॒वास्मै॒ स॒२ꣳ सा॑दयति॒ नि होतेति॑ मनु॒ष्या॑न्थ्स॒२ꣳ सीद॒स्वेति॒ वया॒२ꣳसि॒ जनि॑ष्वा॒ हि जेन्यो॒ अग्रे॒ अह्ना॒मित्या॑ह देवमनु॒ष्याने॒वास्मै॒ स॒२ꣳसं॑न्ना॒न्प्र ज॑नयति॥ (२०)

ऐव प॒शूनिति॑ गृणाति होत॒रिति॑ स॒प्तवि॒२ꣳशतिश्च॥५॥ [४]

क्रू॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑त्य॒प उप॑ सृज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॒ शुच॒२ꣳ शमयति॒ सं ते॑ वा॒युर्मा॑त॒रिश्वा॑ दधा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॒वास्यै॑ प्रा॒ण॒२ꣳ सं द॑धाति॒ सं ते॑ वा॒युरित्या॑ह॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरीर्ते॒ तस्मै॑ च देवि॒ वष॑डस्तु॒ (२१)

तु॒भ्यमित्या॑ह॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृष्टिं॑ दधाति॒ तस्मा॒थ्सर्वा॑नृ॒तून्॒ व॑र्षति यद्व॑षट्कु॒र्याद्या॒तया॑मा॒ऽस्य वषट्का॒रः स्या॒द्यन्न वष॑ट्कु॒र्याद्रक्षा॒२ꣳसि य॒ज्ञ॒२ꣳ ह॑न्यु॒र्वडित्या॑ह प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न य॒ज्ञ॒२ꣳ रक्षा॒२ꣳसि घ्नन्ति॒ सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नु॒ष्टुभोप॑ नह्यत्यनु॒ष्टुफ्- (२२)

सर्वा॑णि॒ छन्दा॒२ꣳसि॒ छन्दा॒२ꣳसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ परि॑ दधाति॒ वेदु॑को॒ वासो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑ वा॒रुणो वा अ॒ग्निरुप॑नद्ध॒ उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒रोर्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तय॒ इति॑ सावि॒त्रीभ्या॒मुत्ति॑ष्ठति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्यो॒र्ध्वां व॑रुणमे॒निमुथ्सृं॑जति॒

द्वाभ्या॒ं प्रति॑ष्ठित्यै॒ स जा॒तो गर्भो॑ असि॒ (२३)

रोद॑स्यो॒रित्या॑हे॒मे वै रोद॑सी॒ तयो॑रे॒ष गर्भो॒ यद॒ग्निस्तस्मा॑दे॒वमा॒हाग्ने॒ चारु॒र्विभृ॑त॒ ओष॑धी॒ष्वित्या॑ह य॒दा ह्ये॑तं वि॒भर॒न्त्यथ॒ चारु॑तरो॒ भव॑ति॒ प्र मा॒तृभ्यो॒ अधि॒ कनि॑क्रदद्गा॒ इत्या॒हौष॑धयो॒ वा अ॑स्य मा॒तर॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॒ं प्र च्या॑वयति स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्व॑ङ्ग॒ इति॑ गर्द॒भ आ सा॑दयति॒ (२४)

सं न॑ह्यत्ये॒वैन॑मे॒तया᳚ स्थे॒म्ने ग॑र्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा᳚द्गर्द॒भः प॑शू॒नां भा॑रभा॒रित॑मो गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा᳚द्गर्द॒भोऽप्य॑नाले॒शेऽत्य॒न्यान्प॒शून्मे᳚द्य॒त्यन्न॒ꣳ॒ ह्ये॑नेना॒र्कꣳ स॒म्भर॑न्ति गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा᳚द्गर्द॒भो द्वि॒रेता॒ः सन्कनि॑ष्ठं पशू॒नां प्र जा॑यते॒ऽग्निर्ह्य॑स्य॒ योनि॑ं नि॒र्दह॑ति प्र॒जासु॒ वा ए॒ष ए॒तर्ह्यारू॑ढ॒ः (२५)

स ई᳚श्व॒रः प्र॒जाः शु॒चा प्र॒दह॑ः शि॒वो भ॑व प्र॒जाभ्य॒ इत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैनꣳ॑ शमयति॒ मानु॑षीभ्य॒स्त्वम॑ङ्गिर॒ इत्या॑ह मान॒व्यो॑ हि प्र॒जा मा द्यावा॑पृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो॒ माऽन्तरि॑क्ष॒ं मा वन॒स्पती॒नित्या॑है॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्य॑ः शमयति॒ प्रैतु॑ वा॒जी कनि॑क्र॒ददित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भ॒ः पत्वेत्या॑- (२६)

ह॒ रास॑भ॒ इति॒ ह्ये॑तमृष॒योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निं पु॑री॒ष्य॑मित्या॑हा॒ग्निꣳ॒ ह्ये॑ष भर॑ति॒ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॒हाऽऽयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा᳚द्गर्द॒भः सर्व॒मायु॑रेति॒ तस्मा᳚द्गर्द॒भे पु॒राऽऽयु॑ष॒ः प्रमी॑ते बिभ्यति॒ वृषा॒ऽग्निं वृष॑णं॒ भर॒न्नित्या॑ह॒ वृषा॒ ह्ये॑ष वृषा॒ऽग्निर॒पां गर्भꣳ॑ (२७)

समु॒द्रिय॒मित्या॑हा॒पाꣳ॒ ह्ये॑ष गर्भो॒ यद॒ग्निरग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ता॒मग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒ यदा॒हान॒यो᳚र्लो॒कयो॒र्वीत्यै॒ प्रच्यु॑तो॒ वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दग॑तः प्रति॒ष्ठाꣳ स ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ध्यायत्यृ॒तꣳ स॒त्यमित्या॑हे॒यं वा ऋ॒तम॒सौ (२८)

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैन॒ं प्रति॑ष्ठापयति॒ नार्ति॒मार्च्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानो॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यद॒ग्निरु॒पन॑द्ध॒ ओष॑धय॒ः प्रति॑ गृह्णीता॒ग्निमे॒तमित्या॑ह॒ शान्त्यै॒ व्यस्य॒न्विश्वा॒ अम॑ती॒ररा॑ती॒रित्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो॒ अप॑ दुर्म॒तिꣳ ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ ओष॑धय॒ः प्रति॑ मोदध्व- (२९)

मेन॒मित्या॒हौष॑धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेय॒ं ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति॒ पुष्पा॑वतीः सुपिप्प॒ला इत्या॑ह॒ तस्मा॒दोष॑धय॒ः फल॑ं गृह्ण॒न्त्यय॑ं वो॒ गर्भ॑ ऋ॒त्विय॑ः प्र॒त्नꣳ स॒धस्थ॒मास॑द॒दित्या॑ह॒ याभ्य॑ं

ए॒वैनं॒ प्रच्या॒वय॑ति॒ तास्वे॒वैनं॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ द्वाभ्या॑मु॒पाव॑हरति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (३०)

अ॒स्त्व॒नु॒ष्टुब॑सि सादय॒त्यारू॑ढः पत्वेति॒ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं॒ द्विच॑त्वारि॑ꣳशच्च॥१०॥ [५]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरुप॑नद्धो॒ वि पाज॒सेति॒ वि स्र॑ꣳसयति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्य॒ विषू॑चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑जत्य॒प उप॑ सृज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति ति॒सृभि॒रुप॑ सृजति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्य॒ शुच॑ꣳ शमयति मि॒त्रः स॒ꣳ॒सृज्य॑ पृथि॒वीमित्या॑ह मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒ं तेनै॒वै- (३१)

न॒ꣳ॒ सꣳ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒ यद्ग्रा॒म्याणा॒ं पात्रा॑णां क॒पालैः॑ सꣳसृ॒जेद्ग्रा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि शु॒चार्प॑येदर्मकपा॒लैः सꣳ सृ॑जत्ये॒तानि॒ वा अ॑नुपजीवनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चार्प॑यति॒ शर्क॑राभिः॒ सꣳ सृ॑जति॒ धृत्या॒ अथो॑ श॒न्त्वाया॑जलो॒मैः सꣳ सृ॑जत्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद॒जा प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ सꣳ सृ॑जत्यथो॒ तेज॑सा कृष्णाजि॒नस्य॒ लोम॑भिः॒ सꣳ (३२)

सृ॑जति य॒ज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञꣳ सꣳ सृ॑जति रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीमित्या॑है॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒ सम॑भर॒न्ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ॒ सम्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॒-ऽसीत्या॑ह य॒ज्ञो वै म॒खस्तस्यै॒तच्छिरो॒ यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्ये॑ते (३३)

प॒दे अथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ प्रान्याभि॒र्यच्छ॒त्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते मिथुन॒त्वाय॒ त्र्यु॑द्धिं करोति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒मात्यै॒ छन्दो॑भिः करोति वी॒र्यं॑ वै छन्दा॑ꣳसि वी॒र्ये॑णै॒वैनाँ॑ करोति॒ यजु॑षा॒ बिलं॑ करोति॒ व्यावृ॑त्त्या॒ इय॑तीं करोति प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑तां द्विस्त॒नां क॑रोति॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्दोहा॑य॒ चतु॑ः स्तनां करोति पशू॒नां दोहा॑याष्टास्त॑नां करोति॒ छन्द॑सां॒ दोहा॑य॒ नवाँ॑श्रिमभि॒चर॑तः कुर्यात् त्रि॒वृत॑मेव वज्र॑ꣳ स॒म्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्यै॑ कृत्वाय॒ सा म॒हीमु॒खामिति॒ नि द॑धाति दे॒वताँ॑स्वे॒वैना॒ं प्रति॑ष्ठापयति॥ (३४)

तेनै॒व लोम॑भिः॒ सम॒ते अ॑भि॒चर॑त॒ एक॑विꣳशतिश्च॥४॥ [६]

स॒प्तभि॑र्धूपयति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याँ॑ः प्रा॒णाः शिर॑ ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदु॒खा शी॒र्॒षन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्माँ॒थ्स॒प्त शी॒र्॒षन्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धूपयति प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑ सयोनि॒त्वायादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हे॒यं वा अदि॑ति॒रदि॑त्यै॒वादि॑त्यां खनत्य॒स्या अक्रू॑रङ्काराय॒ न हि स्वः स्वꣳ हि॒नस्ति॒ दे॒वानाँ॒ त्वा॒ पत्नी॒रित्या॑ह दे॒वाना॒ं (३५)

वा एतां पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्द्धे ग्नास्त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीर्- (३६)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्द्विः संवथ्सरस्य सस्यं पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृणे- (३७)

त्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यं पात्रमनाच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणाऽऽ च्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं परमेणैवैनां पयसाऽऽ च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाꣳस्या च्छृणत्ति॥ (३८)

आह देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट्च॥४॥ —— [७]

एकविꣳशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यं पुरुषशीर्षममेध्यै-रेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा हरत्येकविꣳशतिर्भवन्त्येकविꣳशो वै पुरुषः पुरुषस्या-ऽऽप्त्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षꣳ सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपां प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तो (३९)

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयं गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (४०)

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्सꣳस्थापयेद्यातयामानि शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्धे यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सꣳ स्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखत (४१)

आ॒त्मान॒मा॒प्रीणी॑त् यदे॒ता आ॒प्रियो॑ भव॑न्ति य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॒र्मुख॒त आ प्रीणा॒त्यप॑रिमितछन्दसो भव॒न्त्यप॑रिमितः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यां ऊ॒नाति॑रिक्ता मिथु॒नाः प्रजा॑त्यै लोम॒शं वै नामै॒तच्छन्द॑ः प्र॒जाप॑तेः प॒शवो॑ लोम॒शाः प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒ सर्वा॑णि॒ वा ए॒ता रू॒पाणि॒ सर्वा॑णि रू॒पाण्य॒ग्नौ चित्यै॑ क्रियन्ते॒ तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य (४२)

भव॒न्त्येक॑वि॒ꣳशति॒ꣳ सामिधे॒नीरन्वा॑ह॒ रुग्वा एक॑वि॒ꣳशो रुच॑मे॒व गच्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्येक॑वि॒ꣳशश्च॒तुर्वि॑ꣳशति॒मन्वा॑ह॒ चतु॑र्विꣳशतिरर्धमा॒साः सं॑वथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रो॑ऽग्निर्वै॑श्वान॒रः सा॒क्षादे॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्धे॒ परा॑ची॒रन्वा॑ह॒ परा॑ङिव॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒कः समा॑स्त्वाऽग्न ऋ॒तवो॑ वर्धय॒न्त्वित्या॑ह॒ समा॑भि॒रे॒वाग्निं व॑र्धय- (४३)

त्यृ॒तुभि॑ः संवथ्स॒रं विश्वा॒ आ भा॑हि प्र॒दिश॑ः पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॒ दिशो॒ऽनु॒ वि भा॑ति॒ प्रत्यौ॑हताम॒श्विना॑ मृ॒त्युम॑स्मा॒दित्या॑ह मृ॒त्युमे॒वास्मा॒दप॑ नुद॒त्युद्व॒यं तम॑स॒स्परीत्या॑ह पा॒प्मा वै तम॑ः पा॒प्मान॑मे॒वास्मा॒दप॑ ह॒न्त्यग॑न्म॒ ज्योति॑रुत्त॒ममित्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्यो ज्योति॑रुत्त॒ममा॑दि॒त्यस्यै॒व सायु॑ज्यं गच्छति॒ न सं॑वथ्स॒रस्ति॑ष्ठति॒ नास्य॒ श्रीस्ति॑ष्ठति॒ यस्यै॒ताः क्रि॒यन्ते॒ ज्योति॑ष्मतीमु॒त्त॒मामन्वा॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मा॑ उ॒परि॑ष्टाद्दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै॥ (४४)

याव॑न्तोऽस्य मुख॒तश्चित्य॑स्य वर्धयत्यादि॒त्यो॑ऽष्टावि॑ꣳशतिश्च॥६॥ [८]

ष॒ड्भिर्दी॑क्षयति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ दीक्षयति स॒प्तभि॑र्दीक्षयति स॒प्त छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ दीक्षयति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरित्य॑नु॒ष्टुभो॑त्त॒मया॑ जुहोति॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुप्तस्मा॑त्प्रा॒णाना॑ वागु॑त्त॒मैक॑स्माद॒क्षरा॒दना॑प्तं प्रथ॒मं प॒दं तस्मा॒द्यद्वा॒चोऽना॑प्तं तन्म॑नु॒ष्या॑ उप॑ जीवन्ति पू॒र्णया॑ जुहोति पू॒र्ण इ॑व॒ हि प्र॒जाप॑तिः (४५)

प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॒ न्यू॑नया जुहोति॒ न्यू॑ना॒द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॒सृ॑जत प्र॒जाना॒ꣳ सृष्ट्यै॒ यद॒र्चिषि॑ प्रवृ॒ञ्ज्याद्भू॒तमव॑ रुन्धीत॒ यदङ्गा॑रेषु भवि॒ष्यदङ्गा॑रेषु॒ प्र वृ॑णक्ति भवि॒ष्यदे॒वाव॑ रुन्धे भवि॒ष्यद्धि भूयो॑ भू॒ताद्द्वाभ्या॑ प्र वृ॑णक्ति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै ब्रह्म॑णा॒ वा ए॒षा यजु॑षा॒ सम्भृ॑ता॒ यदु॒खा सा यद्भिद्ये॒तार्ति॒माच्छै॑त् (४६)

यज॑मानो ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञो मित्रै॒तामु॒खां त॒पेत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै मि॒त्रो ब्रह्म॑न्ने॒वैनां॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ नार्ति॒माच्छ॑ति॒ यज॑मानो॒ नास्य॑ य॒ज्ञो ह॑न्यते॒ यदि॒ भिद्ये॑त॒ तैरे॒व क॒पालैः॒ सꣳ सृ॑जे॒थ्सैव

तत॒ः प्राय॑श्चित्ति॒र्यो ग॒तश्री॒ः स्यान्म॑थि॒त्वा तस्याव॑ दध्याद्भू॒तो वा ए॒ष स स्वां (४७)

दे॒वता॒मुपै॑ति॒ यो भूति॑काम॒ः स्याद्य उ॒खायै॑ स॒म्भवे॒थ्स ए॒व तस्य॑ स्या॒दतो॒ ह्ये॑ष स॒म्भव॑त्ये॒ष वै स्व॑यम्भूर्नाम॒ भव॑त्ये॒व यं का॒मये॑त॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै जनये॒यमित्य॒न्यत॒स्तस्या॒हृत्याव॑ दध्याथ्सा॒क्षादे॒वास्मै॒ भ्रातृ॑व्यं जनयत्यम्ब॒रीषा॒दन्न॑काम॒स्याव॑ दध्यादम्ब॒रीषे॒ वा अन्न॑म्भ्रियते॒ सयो॑न्ये॒वान्न॑म्॒ (४८)

अव॑ रुन्धे॒ मु॒ञ्जा॒नव॑ दधा॒त्यूर्ग्वै॑ मु॒ञ्जा॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधात्य॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ स क्रु॑मु॒कं प्रावि॑शत् क्रुमु॒कमव॑ दधाति॒ यदे॒वास्य॒ तत्र॒ न्य॑क्तं तदे॒वाव॑ रुन्ध॒ आज्ये॑न॒ सं यौ॑त्ये॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॒ यदाज्य॑ं प्रि॒येणै॒वैन॒ं धाम्ना॒ सम॑र्धय॒त्यथो॒ तेज॑सा (४९)

वैक॑ङ्कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रुन्धे शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ सीद॒ त्वं मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थ॒ इति॑ ति॒सृभि॑र्जा॒तमुप॑ तिष्ठते॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केष्वा॒विद॑ं गच्छ॒त्यथो॑ प्रा॒णाने॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॥ (५०)

प्र॒जाप॑तिर॒ऋच्छे॒थ्स्वामे॒वान्न॒ं तेज॑सा॒ चतु॑स्त्रि॒ꣳशच्च॥६॥ [९]

न ह॑ स्म॒ वै पु॒राग्निरप॑रशुवृक्णं दहति॒ तद॑स्मै प्रयो॒ग ए॒वर्॒षिर॑स्वदय॒द्यद॑ग्ने॒ यानि॒ कानि॒ चेति॑ स॒मिध॒मा द॑धा॒त्यप॑रशुवृक्णमे॒वास्मै॑ स्वदयति॒ सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदौदु॑म्बरी॒मा द॑धा॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधाति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ तꣳ सृ॒ष्टꣳ रक्षाꣳ॑सि (५१)

अ॒जि॒घा॒ꣳ॒सन्थ्स ए॒तद्रा॑क्षो॒घ्नम॑पश्यत्तेन॒ वै स रक्षा॒ꣳ॒स्यपा॑हत॒ यद्रा॑क्षो॒घ्नं भव॑त्य॒ग्नेरे॒व तेन॑ जा॒ताद्रक्षा॒ꣳ॒स्यप॑ ह॒न्त्याश्व॑त्थी॒मा द॑धा॒त्यश्व॒त्थो वै व॒नस्पती॑नाꣳ सपत्नसा॒हो विजि॑त्यै॒ वैक॑ङ्कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रुन्धे शमी॒मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ सꣳशि॑तं मे॒ ब्रह्मोदे॑षां बा॒हू अ॑तिर॒मित्यु॑त्त॒मे औदु॑म्बरी (५२)

वा॒चय॒ति॒ ब्रह्म॑णै॒व क्ष॒त्रꣳ सꣳ श्य॑ति क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो रा॑ज॒न्य॑वा॒नत्य॒न्यं ब्रा॑ह्म॒णं तस्मा॑द्राज॒न्यो॑ ब्राह्म॒णवा॒नत्य॒न्यꣳ रा॑ज॒न्य॑ं मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॒ग्निर॒मृत॒ꣳ॒ हिर॑ण्यꣳ रु॒क्ममन्त॑रं॒ प्रति॑ मुञ्चते॒ऽमृत॑मे॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्त॒ एक॑वि॒ꣳ॒शतिनिर्बा॒धो भव॒त्येक॑वि॒ꣳ॒शति॒र्वै दे॑वलो॒का द्वाद॑श॒ मासा॒ः पञ्च॒र्तव॒स्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्यः (५३)

ए॒क॒वि॒ꣳ॒श ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व भ्रातृ॑व्यम॒न्तरे॑ति निर्बा॒धैर्वै दे॒वा

असु॑रान्निर्बा॒धे॑ऽकुर्वत॒ तन्नि॒र्बा॑धानां᳚ निर्बा॒धत्वन्नि॒र्बा॑धी भ॑वति॒ भ्रातृ॑व्याने॒व नि॒र्बा॑धे कु॑रुते सावि॒त्रि॒या प्रति॑ मुञ्चते॒ प्रसू᳚त्यै॒ नक्तो॒षासेत्युत्त॑रयाहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॒मुद्य॑च्छते दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणो॒दा इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॑विणो॒दा अ॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मु॒द्यत्य॑ (५४)

प्रा॒णैर्दा॑धा॒रासी॑नः॒ प्रति॑ मुञ्चते॒ तस्मा॒दासी॑नाः प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते कृष्णाजि॒नमुत्त॑र॒न्तेजो॒ वै हिर॑ण्यं॒ ब्रह्म॑ कृष्णाजि॒नन्तेज॑सा चै॒वैनं॒ ब्रह्म॑णा चोभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति॒ षडु॑द्यामꣳ शि॒क्यं॑ भवति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॒मुद्य॑च्छते॒ यद्द्वाद॑शोद्यामꣳ संवथ्स॒रेणै॒व मौञ्जं॑ भ॑वत्यूर्ग्वै मुञ्जा॑ ऊ॒र्जैवैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति सुप॒र्णो॑ऽसि ग॒रुत्मा॒नित्यवे᳚क्षते रू॒पमे॒वास्यै॒तन्म॑हि॒मानं॒ व्याच॑ष्टे॒ दिवं॑ गच्छ॒ सुवः॑ प॒तेत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॥ (५५)

रक्षा॒ꣳ॒स्यौदु॑म्बरी आदि॒त्य उ॒द्यत्य॒ सप्त॑चत्वारि॒ꣳ॒शतिश्च॥५॥ [१०]

समि॑द्धो अ॒ञ्जन्कृद॑रं मती॒नां घृ॒तम॑ग्ने॒ मधु॑म॒त्पिन्व॑मानः। वा॒जी वह॑न्वा॒जिनं॑ जातवेदो दे॒वानां᳚ वक्षि प्रि॒यमा स॒धस्थ᳚म्। घृ॒तेना॒ञ्जन्थ्सम्प॒थो दे॑व॒याना᳚न्प्रजा॒नन्वा॒ज्यप्ये॑तु दे॒वान्। अनु॑ त्वा सप्ते प्र॒दिशः॑ सचन्ता॒ꣳ॒ स्व॒धाम॒स्मै यज॑मानाय धेहि। ईड्य॒श्चासि॒ वन्द्य॑श्च वाजिन्ना॒शुश्चासि॒ मेध्य॑श्च सप्ते। अ॒ग्निष्ट्वा᳚ (५६)

दे॒वैर्वसु॑भिः स॒जोषाः᳚ प्री॒तं वह्नि॑ं वहतु जा॒तवे॑दाः। स्ती॒र्णं ब॒र्हिः सु॒ष्टरी॑मा जुषा॒णोरु पृ॒थु प्रथ॑मानं पृथि॒व्याम्। दे॒वेभि॑र्यु॒क्तमदि॑तिः स॒जोषाः᳚ स्यो॒नं कृ॑ण्वा॒ना सु॑वि॒ते द॑धातु। ए॒ता उ॑ वः सु॒भगा॑ वि॒श्वरू॑पा॒ वि पक्षो॑भिः॒ श्रय॑माणा॒ उदातैः᳚। ऋ॒ष्वाः स॒तीः क॒वषः॒ शुम्भ॑माना॒ द्वारो॑ दे॒वीः सु॑प्राय॒णा भ॑वन्तु। अ॒न्त॒रा मि॒त्रावरु॑णा॒ चर॑न्ती॒ मुखं॑ य॒ज्ञाना॑म॒भि सं॑विदा॒ने। उ॒षासा॑ वाम् (५७)

सु॒हि॒र॒ण्ये सु॑शि॒ल्पे ऋ॒तस्य॒ योना॑वि॒ह सा॑दयामि। प्र॒थ॒मा वा॒ꣳ॒ स॒र॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ॒ भुव॑नानि॒ विश्वा᳚। अपि॑प्रयं॒ चोद॑ना वां॒ मिमा॑ना॒ होता॑रा॒ ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता᳚। आ॒दि॒त्यैर्नो॑ भार॑ती वष्टु य॒ज्ञꣳ सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आवीत्। इडोप॑हूता॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑ देवीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं जजान॒ त्वष्टु॒रर्वा॑ जायत आ॒शुरश्वः॑। (५८)

त्वष्टे॒दं विश्वं॒ भुव॑नं जजान ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः। अश्वो॑ घृ॒तेन॒ त्मन्या॒ सम॑क्त उप॑ दे॒वाꣳ ऋ॒तुशः॒ पाथ॑ एतु। व॒न॒स्पति॑र्देवलो॒कं प्र॑जा॒नन्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वक्षत्। प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृधा॒नः स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्ने। स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरोगा याहि

सा॒ध्या ह॒विरं॑दन्तु दे॒वाः॥ (५९)

अ॒ग्निष्ट्वा॑ वा॒मश्वो॒ द्विच॑त्वारि॑ꣳशच्च॥४॥ [११]

सा॒वि॒त्राणि॒ व्यृद्ध॒मुत्क्रा॑म दे॒वस्यं॑ खनति क्रू॒रं वा॑रु॒णः स॒प्तभि॒रेकं॑वि॑ꣳशत्या ष॒ड्भिर्न ह॑ स्म॒ समिं॑द्धो अ॒ञ्जन्नेका॑दश॥११॥

सा॒वि॒त्राण्युत्क्रा॑म क्रू॒रं वा॑रु॒णः प॒शवः॑ स्यु॒र्न ह॑ स्म॒ नवं॑पञ्चा॒शत्॥५९॥

सा॒वि॒त्राणिं॑ ह॒विरं॑दन्तु दे॒वाः॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥५-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

वि॒ष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छन्दो॑भिरि॒माँल्लो॒कान॑नपज॒य्यम॒भ्य॑जय॒न्॒ यद्वि॑ष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छन्दो॑भिरि॒माँल्लो॒कान॑नपज॒य्यम॒भि ज॑यति॒ विष्णोः॒ क्रमो᳚ऽस्यभिमाति॒हेत्या॑ह गाय॒त्री वै पृ॑थि॒वी त्रैष्टु॑भम॒न्तरि॑क्षं॒ जाग॑ती॒ द्यौरानु॑ष्टुभी॒र्दिश॒श्छन्दो॑भिरे॒वेमाँल्लो॒कान् य॑थापूर्वम॒भि ज॑यति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सो᳚ऽस्मात्सृ॒ष्टः (१)

परा॑ङै॒त्तमे॒तयान्वै॒दक्र॑न्द॒दिति॒ तया॒ वै सो᳚ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्ध॒ यदे॒ताम॒न्वाहा॒ग्नेरे॒वैतया᳚ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्ध ईश्व॒रो वा ए॒ष परा᳚ङ्प्र॒दघो॒ यो वि॑ष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते चत॒सृभि॒रा व॑र्तते च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑म॒भि (२)

प॒र्याव॑र्तते दक्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वावृ॒तमनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ शुनः॒शेप॒माजी॑गर्ति॒ꣳ वरु॑णोऽगृह्णा॒त्स ए॒तां वा॑रु॒णीम॑पश्य॒त्तया॒ वै स आ॒त्मानं॑ वरुणपा॒शाद॑मुञ्च॒द्वरु॑णो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ य उ॒खां प्र॑तिमु॒ञ्चत॒ उदु॑त्त॒मं व॑रुण॒ पाश॑म॒स्मदित्या॑हा॒ऽऽ॒त्मान॑मे॒वैतया᳚ (३)

व॒रु॒ण॒पा॒शान्मु॑ञ्च॒त्या त्वा॑हार्॒षमित्या॒हा ह्ये॑नꣳ॒ हर॑ति ध्रु॒वस्ति॒ष्ठावि॑चाचलि॒रित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ विश॑स्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छ॒न्त्वित्या॑ह वि॒शैवैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयत्य॒स्मिन्रा॒ष्ट्रमधि॑ श्र॒येत्या॑ह रा॒ष्ट्रमे॒वास्मि॑न्ध्रु॒वम॑क॒र्यं का॒मये॑त रा॒ष्ट्रꣳ स्या॒दिति॒ तं मन॑सा ध्यायेद्रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति (४)

अग्रे॑ बृ॒हन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वो अ॑स्था॒दित्या॒हाग्र॑मे॒वैनꣳ॑ समा॒नानां᳚ करोति॒ निर्ज॒ग्मि॒वान्तम॑स॒ इत्या॑ह॒ तम॑ ए॒वास्मा॒दप॑ हन्ति॒ ज्योति॒षागा॒दित्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति चत॒सृभिः॑ सादयति च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वाति॑च्छन्दसोत्त॒मया॒ वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॒वैनꣳ॑ समा॒नानां᳚ करोति॒ सद्व॑ती (५)

भ॒व॒ति॒ स॒त्त्वमे॒वैन॑ं गमयति वात्स॒प्रेणोप॑ तिष्ठत ए॒तेन॒ वै व॑त्स॒प्रीर्भा॑लन्द॒नो᳚ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्धा॒ग्नेरे॒वैतेन॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्ध एकाद॒शं भ॑वत्येक॒धैव यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति॒ स्तोमे॑न॒ वै दे॒वा अ॒स्मिँल्लो॒क आ᳚र्ध्नुव॒ञ्छन्दो॑भिर॒मुष्मि॒न्थ्स्तोम॑स्येव॒ खलु॒ वा ए॒तद्रू॒पं यद्वा᳚त्स॒प्रम्यद्वा᳚त्स॒प्रेणो॑प॒तिष्ठ॑ते (६)

इ॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति यद्वि॑ष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते॒ऽमुमे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यति पूर्वे॒द्युः प्र क्रा॑मत्युत्तरे॒द्युरुप॑ तिष्ठते॒ तस्मा॒द्योगे॒ऽन्यासा᳚ं प्र॒जाना॒ं मन॒ः क्षेमे॒ऽन्यासा॒न्तस्मा᳚द्यायाव॒रः क्षे॒म्यस्ये॑शे॒ तस्मा᳚द्यायाव॒रः क्षे॒म्यम॒ध्यव॑स्यति मु॒ष्टी क॑रोति॒ वाच॑ं यच्छति य॒ज्ञस्य॒ धृत्यै᳚॥ (७)

सृ॒ष्टो३ऽभ्यै॑तया॑ं भवति॒ सद्व॑त्युप॒तिष्ठ॑ते॒ द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥७॥ ——— [१]

अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒हीत्या॑हा॒ग्निर्वा अन्न॑पति॒ः स ए॒वास्मा॒ अन्न॒ं प्र य॑च्छत्यनमी॒वस्य॑ शुष्मिण॒ इत्या॑हायक्ष्मस्येति॒ वावैतदा॑ह॒ प्र प्र॑दा॒तार॑ं तारिष॒ ऊर्ज॑ं नो धेहि द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पद॒ इत्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा᳚स्त॒ उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः (८)

प्रा॒णैरे॒वैनमु॒द्य॑च्छ॒तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैन॑ं चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति चत॒सृभि॒रा सा॑दयति च॒त्वारि॒ छन्दा॒ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वाति॑च्छन्दसोत्त॒मया॒ वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सा॒ं यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॒वैनꣳ॑ समा॒नाना᳚ं करोति॒ सद्व॑ती भवति स॒त्त्वमे॒वैन॑ं गमयति॒ प्रेद॑ग्ने॒ ज्योति॑ष्मान् (९)

या॒हीत्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॒न्दधाति त॒नुवा॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति॒ यꣳ हि॒नस्ति॒ मा हि॒ꣳसीस्त॒नुवा᳚ प्र॒जा इत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैनꣳ॑ शमयति॒ रक्षा॒ꣳसि॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञꣳ स॑चन्ते॒ यदन॑ उ॒थ्सर्ज॒त्यक्र॑न्ददि॒त्यन्वा॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ अन॑सा वह॒न्त्यप॑चितिमे॒वास्मि॒न्दधाति॒ तस्मा॑दन॒स्वी च॑ र॒थी चाति॑थीना॒मप॑चिततमौ (१०)

अप॑चितिमान्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ स॒मिधा॒ऽग्निं दु॑वस्य॒तेति॑ घृ॒तानु॑षि॒क्तामव॑सिते स॒मिध॒मा द॑धाति॒ यथाति॑थय॒ आग॑ताय स॒र्पिष्व॑दाति॒थ्यं क्रि॒यते॑ ता॒दृगे॒व तद्गा॑यत्रि॒या ब्रा᳚ह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा᳚ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्यो᳚ऽप्सु भस्म॒ प्र वे॑शयत्य॒प्सुयो॑नि॒र्वा अ॒ग्निः स्वामे॒वैन॒ं योनि॑ं गमयति ति॒सृभि॒ः प्र वे॑शयति त्रि॒वृद्वै (११)

अ॒ग्निर्याव॑ाने॒वाग्निस्त॑ं प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒ परा॒ वा ए॒षो᳚ऽग्निं व॑पति॒ यो᳚ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒ ज्योति॑ष्मतीभ्या॒मव॑ दधाति॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॒न्दधाति॒ द्वाभ्या॒ं प्रति॑ष्ठित्यै॒ परा॒ वा ए॒ष प्र॒जा॑ प॒शून् व॑पति॒ यो᳚ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒ पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येति॒ पुन॑रु॒दैति॑ प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते॒ पुन॑स्त्वादि॒त्याः (१२)

रु॒द्रा वस॑वः समि॑न्धता॒मित्या॑है॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒ समै᳚न्धत॒ ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ॒ समि॑न्द्धे॒ बोधा॒ स बो॒धीत्युप॑ तिष्ठते बो॒धय॑त्ये॒वैन॒न्तस्मा᳚थ्सु॒प्त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथास्था॒नमुप॑ तिष्ठते॒ तस्मा᳚द्यथास्था॒नं प॒शव॒ः पुन॒रेत्योप॑ तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे॑ दे॒वा ज्योति॑ष्मा॒नप॑चिततमौ त्रि॒वृद्वा आ॑दि॒त्या द्विच॑त्वारि॒ꣳशच्च॥६॥ —— [२]

याव॑ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्यं॒ परी॑याय॒ यो वै य॒मं दे॑व॒यज॑नम॒स्या अनि॑र्याच्या॒ग्निं चि॑नु॒ते य॒मायै॑न॒ꣳ॒ स चि॑नु॒तेऽप॒तेत्य॒ध्यव॑साययति य॒ममे॒व दे॑व॒यज॑नम॒स्यै नि॒र्याच्या॒ऽऽत्मने॒ऽग्निं चि॑नुत इ॒ष्वग्रे॑ण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमि॒च्छन्तो॒ नावि॑न्द॒न्ते दे॒वा ए॒तद्यजु॑रपश्य॒न्नपे॒तेति॒ यदे॒तेना॑ध्यवसा॒यय॑ति (१४)

अना॑मृत ए॒वाग्निं चि॑नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं तदप॑ हन्त्य॒पोऽवो॑क्षति॒ शान्त्यै॒ सिक॑ता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्ध॒ ऊषा॒न्नि व॑पति॒ पुष्टि॒र्वा ए॒षा प्र॒जन॑नं॒ यदू॒षाः॒ पुष्ट्या॑मे॒व प्र॒जन॑ने॒ऽग्निं चि॑नु॒तेऽथो॑ सं॒ज्ञान॑ ए॒व सं॒ज्ञान॒ꣳ॒ ह्ये॑तत् (१५)

प॒शू॒नां यदू॒षा॒ द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्ता॒न्ते वि॒यती॑ अब्रूता॒मस्त्वे॒व नौ॑ स॒ह य॒ज्ञिय॒मिति॒ यद॒मुष्या॑ य॒ज्ञिय॒मासी॒त्तद॒स्याम॑दधा॒त्त ऊषा॑ अभव॒न् यद॒स्या य॒ज्ञिय॒मासी॒त्तद॒मुष्या॑मदधा॒त्तद॒दश्च॒न्द्रमसि॑ कृ॒ष्णमू॒षान्नि॒वप॒न्नदो॒ ध्या॑ये॒द्द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒व य॒ज्ञिये॒ऽग्निं चि॑नु॒तेऽयꣳ सो अ॒ग्निरिति॑ वि॒श्वामि॑त्रस्य (१६)

सू॒क्तं भ॑वत्ये॒तेन॒ वै वि॒श्वामि॑त्रो॒ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्धा॒ग्नेरे॒वैतेन॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्धे॒ छन्दो॑भि॒र्वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒ꣳश्चत॑स्रः प्राची॒रुप॑ दधाति च॒त्वारि॒ छन्दा॒ꣳ॒सि॒ छन्दो॑भिरे॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ तेषा॒ꣳ॒ सुव॒र्गं लो॒कं य॒तां दिश॒ः सम॑व्लीयन्त॒ ते द्वे पु॒रस्ता॑थ्स॒मीची॒ उपा॑दधत॒ द्वे (१७)

प॒श्चाथ्स॒मीची॒ ताभि॒र्वै ते दिशो॑ऽदृꣳह॒न् यद्द्वे पु॒रस्ता॑थ्स॒मीची॑ उप॒दधा॑ति॒ द्वे प॒श्चाथ्स॒मीची॑ दि॒शां विधृ॑त्या॒ अथो॑ प॒शवो॒ वै छन्दा॒ꣳ॒सि प॒शूने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑ दधात्य॒ष्टावुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑ऽग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तं चि॑नु॒तेऽष्टावुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्री सु॑व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा वेद सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ (१८)

प्रज्ञा॑त्यै॒ त्रयो॑दश लो॒कं पृ॒णा उप॑ दधात्येक॑वि॒ꣳशति॒ः सम्प॑द्यन्ते प्रति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳ॒शः प्र॑ति॒ष्ठा गार्ह॑पत्य एकवि॒ꣳ॒शस्यै॒व प्र॑ति॒ष्ठां गार्ह॑पत्य॒मनु॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ प्रत्य॒ग्निं चि॑क्या॒नस्ति॑ष्ठति॒ य ए॒वं वेद॒ पञ्च॑चितीकं चिन्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पाङ्क्ताः॑ प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शूनव॑ रुन्धे॒ त्रिचि॑तीकं चिन्वीत द्वि॒तीय॑ं चिन्वा॒नस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॑ (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा वै सुवर्गो लोक एकवृतैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति तस्मान्मा॒ꣳसेनास्थिं छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अध्यवसाययति ह्येतद्विश्वामित्रस्यादधत द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारि॑ꣳशच्च॥७॥——[३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाꣳ समितमिति चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दा॑ꣳसि छन्दा॑ꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सꣳ शास्ति समितमित्याह तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रꣳ समेति यथ्सन्न्युप्य विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्यृतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैरृतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्वा भवन्ति निरृत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निरृत्यै रूपं कृष्णꣳ रूपेणैव निरृतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निरृत्यै दिख्स्वायामेव दिशि निरृतिं निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निरृत्या आयतनꣳ स्व एवायतने निरृतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैरृतो वै पाशः साक्षादेवैनं निरृतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निरृतिमव यजते पराचीरुप (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निरृतिं प्र णुदतेऽप्रतीक्षमा यन्ति निरृत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निरृतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः सङ्गमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारि॑ꣳशच्च॥४॥——[४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपरुषैवैनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयाꣳसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयाꣳसि वयाꣳसि व्याममात्रौ

प॒क्षौ च॒ पुच्छं॑ च भवत्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्य᳚म् (२५)

वी॒र्य॑सम्मितो॒ वेणु॑ना॒ वि मिमी॑त आग्ने॒यो वै वेणुः॑ सयोनि॒त्वाय॒ यजु॑षा युनक्ति॒ यजु॑षा कृषति॒ व्यावृ॑त्त्यै षड्ग॒वेन॑ कृषति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ कृषति॒ यद्द्वा॑दशग॒वेन॑ संवथ्स॒रेणै॒वेयं॑ वा अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभे॒थ्सैतद्द्वि॑गु॒णम॑पश्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च॒ ततो॒ वा इ॒मां नात्य॑दह॒द्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च (२६)

भव॑त्य॒स्या अन॑तिदाहाय द्विगु॒णं त्वा अ॒ग्निमु॒द्यन्तु॑मर्ह॒तीत्या॑हु॒र्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च॒ भव॑त्य॒ग्नेरु॒द्यत्या ए॒ताव॑न्तो॒ वै प॒शवो᳚ द्वि॒पाद॑श्च॒ चतु॑ष्पादश्च॒ तान् यत्प्राचं॑ उथ्सृ॒जेद्रु॒द्रायापि॑ दध्या॒द्यद्द॑क्षि॒णा पि॒तृभ्यो॒ नि धु॑वे॒द्यत्प्र॒तीचो॒ रक्षा॑ꣳसि हन्यु॒रुदी॑च॒ उथ्सृ॑जत्ये॒षा वै दे॑वमनु॒ष्याणा᳚ꣳ शा॒न्ता दिक् (२७)

तामे॒वैना॒ननू॒थ्सृ॑ज॒त्यथो॒ खल्वि॒मां दिश॒मुथ्सृ॑जत्य॒सौ वा आ॑दि॒त्यः प्रा॒णः प्रा॒णमे॒वैना॒ननू॒थ्सृ॑जति दक्षि॒णा प॒र्याव॑र्तन्ते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वावृत॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ तस्मा॒त्परा᳚ञ्चः प॒शवो॒ वि ति॑ष्ठन्ते प्र॒त्यं च॒ आ व॑र्तन्ते ति॒स्रस्ति॑स्रः॒ सीताः᳚ (२८)

कृ॒षति॒ त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तय॒त्योष॑धीर्वपति॒ ब्रह्म॒णान्न॒मव॑ रुन्धे॒ऽर्के᳚ऽर्कश्ची॑यते चतु॒र्द॒शभि॑र्वपति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्तार॒ण्या उ॒भयी॑षा॒मव॑रुद्ध्या॒ अन्न॑स्यान्नस्य वप॒त्यन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुद्ध्यै कृ॒ष्टे व॑पति कृ॒ष्टे ह्योष॑धयः प्रति॒तिष्ठ॑न्त्यनुसी॒तं व॑पति॒ प्रजा᳚त्यै द्वाद॒शसु॒ सीता॑सु वपति॒ द्वाद॑श॒ मासाः᳚ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रेणै॒वास्मा॒ अन्नं॑ पचति॒ यद॑ग्नि॒चित् (२९)

अन॑वरुद्धस्याश्ञी॒यादव॑रुद्धेन॒ व्यृ॑द्ध्येत॒ ये व॒नस्पती॑नां फल॒ग्रह॑य॒स्तानि॒ध्मेऽपि॒ प्रोक्षे॒दन॑वरुद्ध॒स्याव॑रुद्ध्यै दि॒ग्भ्यो लो॒ष्टान्थ्सम॑स्यति दि॒शामे॒व वी॒र्य॑मवरु॒ध्य॑ दि॒शां वी॒र्ये᳚ऽग्निं चि॑नुते॒ यं द्वि॒ष्याद्यत्र॒ स स्यात्तस्यै॑ दि॒शो लो॒ष्टमा ह॑रे॒दिष॒मूर्ज॑म॒हमि॒त आ द॑द॒ इतीष॑मे॒वोर्जं॑ तस्यै॑ दि॒शोऽव॑ रुन्धे॒ क्षोधु॑को भवति॒ यस्तस्यां᳚ दि॒शि भव॑त्युत्तरवे॒दिमुप॑ वपत्युत्तरवे॒द्याꣳ ह्य॑ग्निश्ची॒यतेऽथो॑ प॒शवो॒ वा उत्त॑रवे॒दिः प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धेऽथो॑ य॒ज्ञप॒रुषोऽन॑न्तरित्यै॥ (३०)

च॒ भव॒त्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं॑ यत्कृ॒ष्टञ्चाकृ॑ष्टं च॒ दिख्सीता॑ अग्निचिदव॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च॥६॥ —[५]

अ॒ग्ने तव॒ श्रवो॒ वय॒ इति॒ सिक॑ता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै᳚श्वान॒रस्य॑ सू॒क्तꣳ सू॒क्तेनै॒व

वैँश्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः संवथ्सरः संवथ्सरोँऽग्निर्वैँश्वानरः साक्षादेव वैँश्वानरमव रुन्धे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानाँ प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रं प्राहरथ्स त्रेधा व्यंभवथ्स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येँऽन्तःशरा अशीँर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणाꣳ शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्माथ्स्थेयानस्थेयसो नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परि मिनुयाथ्सप्त वै शीर्षण्याँः प्राणाः प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनꣳ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया ब्राँह्मणस्य गायत्रो हि ब्राँह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शंयुं बार्हस्पत्यं मेधो नोपानमथ्सोँऽग्निं प्राविशत् (३४)

सोँऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वं प्राविशथ्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वं प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदुप दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशथ्सयोनिं विꣳशतिश्च॥५॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माँद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीꣳ शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जा॑येरन्॒ यद॒न्तरि॑क्षे चिन्वी॒तान्तरि॑क्षꣳ शु॒चार्प॑येन्न॒ वया॒ꣳ॑सि॒ प्र जा॑येरन्॒ यद्दि॒वि चि॑न्वी॒त दिव॒ꣳ॒ शु॒चार्प॑येन्न प॒र्जन्यो॑ वर्॒षेद्रु॒क्ममुप॑ दधात्य॒मृत॒ं वै हिर॑ण्यम॒मृत॑ ए॒वाग्निं॑ चि॑नुत॒े प्रजा॑त्यै हि॒र॒ण्मय॒ं पुरु॑षमुप॑ दधाति यजमानलो॒कस्य॒ विधृ॑त्यै॒ यदिष्ट॑काया॒ आतृ॑ण्णमनूपद॒ध्यात्प॑शू॒नां च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दध्याद्दक्षिण॒तः (३७)

प्राञ्चमुप॑ दधाति दा॒धार॑ यजमानलो॒कन्न प॑शू॒नां च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दधा॒त्यथो॒ खल्विष्ट॑काया॒ आतृ॑ण्ण॒मनूप॑ दधाति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्यै द्र॒फ्सश्च॑स्क॒न्देत्य॒भि मृ॑शति॒ होत्रा॑स्वे॒वैनं॒ प्रति॑ष्ठापयति॒ स्रु॒चा॒वुप॑ दधा॒त्याज्य॑स्य पू॒र्णां का॑र्ष्मर्य॒मयी॑ द॒ध्नः पू॒र्णामौदु॑म्बरीमि॒यं वै का॑र्ष्मर्य॒मय्य॒सावौदु॑म्बरी॒मे ए॒वोप॑ धत्ते (३८)

तू॒ष्णीमुप॑ दधाति॒ न हीमे यजु॒षाप्तु॒मर्ह॑ति॒ दक्षि॑णां कार्ष्मर्य॒मयी॒मुत्त॑रा॒मौदु॑म्बरी॒न्तस्मा॑द॒स्या अ॒सावुत्त॒राज्य॑स्य पू॒र्णां का॑र्ष्मर्य॒मयी॒ वज्रो॒ वा आज्य॒ं वज्रः॑ का॒र्ष्मर्यो॒ वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॒ दक्षिण॒तो रक्षा॒ꣳ॒स्यप॑ हन्ति द॒ध्नः पू॒र्णामौदु॑म्बरीं प॒शवो॒ वै दध्यूर्गु॑दु॒म्बरः॑ प॒शु॒ष्वे॒वोर्जं॑ दधाति पू॒र्णे उप॑ दधाति पू॒र्णे ए॒वैन॑म् (३९)

अ॒मुष्मि॑ल्लँ॒ोक उप॑ तिष्ठेते वि॒राज्य॒ग्निश्चे॑त॒व्य॑ इत्या॑हुः स्रुग्वै वि॒राड्यथ्स्रु॒चा॑वु॒पद॒धा॑ति वि॒राज्ये॒वाग्निं चि॑नुते यज्ञमु॒खेय॑ज्ञमुखे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञꣳ रक्षा॒ꣳ॑सि जिघा॒ꣳसन्ति यज्ञमु॒खꣳ रु॒क्मो यद्रु॒क्मं व्या॑घा॒रय॑ति यज्ञमु॒खादे॒व रक्षा॒ꣳ॒स्यप॑ हन्ति प॒ञ्चभि॒र्व्याघा॑रयति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तस्मा॒द्रक्षा॒ꣳ॒स्यप॑ हन्त्यक्ष्ण॒या व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवो॑ऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (४०)

वन॒स्पत॑यो दक्षिण॒तो ध॑त्त ए॒न॒न्तस्मा॑दक्ष्ण॒या पञ्च॑ च॥५॥ [७]

स्व॒य॒मा॒तृ॒ण्णामुप॑ दधाती॒यं वै स्व॑यमातृ॒ण्णेमामे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॒मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं चि॑नुते प्र॒थमेष्ट॑कोपधी॒यमा॑ना पशू॒नां च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दधाति स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्या॒ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या अ॒ग्नाव॒ग्निश्चे॑त॒व्य॑ इत्या॑हुरे॒ष वै (४१)

अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्ब्रा॑ह्म॒णस्तस्मै॑ प्र॒थमामिष्ट॑का॒ं यजु॑ष्कृता॒ं प्र य॑च्छे॒त्तां ब्रा॑ह्म॒णश्चोप॑ दध्याताम॒ग्नावे॒व तद॒ग्निं चि॑नुत ईश्व॒रो वा ए॒ष आर्ति॒मार्तो॒र्योऽवि॑द्वानिष्ट॑कामु॒पद॒धा॑ति॒ त्रीन् वराँ॑न्दद्या॒त् त्रयो॒ वै प्रा॒णाः प्रा॒णाना॒ꣳ॒ स्पृत्यै॒ द्वावे॒व देयौ॒ द्वौ हि प्रा॒णावेक॑ ए॒व देय॒ एको॒

हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत वसीयान्थ्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्थ्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूना॰ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्ध्यै मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुप दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हि॰सितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहि॰साया औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्माथ्सप्तवि॰शतिश्च॥७॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो

ज्योति॒रव॑ रुन्धे मध्य॒त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मै॒ ज्योति॑र्दधाति॒ तस्मा᳚न्मध्य॒तो ज्योति॒रुपा᳚स्महे॒ सिक॑ताभिः पूरयत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै᳚श्वान॒रस्य॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै᳚श्वान॒रमव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त॒ क्षोधु॑कः स्या॒दित्यू॒नां तस्योप॑ (४८)

द॒ध्या॒त्क्षोधु॑क ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॒तानु॑पदस्य॒दन्न॑मद्या॒दिति॑ पू॒र्णां तस्योप॑ द॒ध्या॒दनु॑पदस्यदे॒वान्न॑मत्ति स॒हस्रं॑ वै प्रति॒ पुरु॑षः पशू॒नां य॑च्छति स॒हस्र॑म॒न्ये प॒शवो॒ मध्ये॑ पुरुषशी॒र्॒षमुप॑ दधाति स॒वीर्य॒त्वायो॒खाया॒मपि॑ दधाति प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्गमयति॒ व्यृ॑द्धं॒ वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पु॑रुषशी॒र्॒षम॒मृतं॒ खलु॒ वै प्रा॒णाः (४९)

अ॒मृत॒ꣳ॒ हिर॑ण्यं प्रा॒णेषु॑ हिरण्यश॒ल्कान्प्रत्य॑स्यति प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्गमयि॒त्वा प्रा॒णैः सम॑र्धयति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑ पूरयति मधु॒व्यो॑ऽसा॒नीति॑ शृताता॒ङ्क्ये॑न मेध्य॒त्वाय॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्द॒ध्यार॒ण्यं मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑ पू॒रय॑त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै पशुशी॒र्॒षाण्युप॑ दधाति प॒शवो॒ वै प॑शुशी॒र्॒षाणि॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ (५०)

वि॒षूचीना॑नि॒ तस्योप॑ दध्याद्वि॒षूच॑ ए॒वास्मा᳚त्प॒शून्द॑धात्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त प॒शु॒मान्थ्स्या॒दिति॑ स॒मीचीना॑नि॒ तस्योप॑ दध्याथ्स॒मीच॑ ए॒वास्मै॑ प॒शून्द॑धाति पशु॒माने॒व भ॑वति पु॒रस्ता᳚त्प्रती॒चीन॒मश्व॒स्योप॑ दधाति प॒श्चात्प्रा॒चीन॑मृष॒भस्याप॑शवो॒ वा अ॒न्ये गो॑अ॒श्वेभ्यः॑ प॒शवो॑ गोअ॒श्वाने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑ दधात्ये॒ताव॑न्तो॒ वै प॒शवः॑ (५१)

द्वि॒पाद॑श्च॒ चतु॑ष्पादश्च॒ तान् वा ए॒तद॒ग्नौ प्र द॑धाति॒ यत्प॑शुशी॒र्॒षाण्यु॑प॒दधा᳚त्य॒मुमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशा॒मीत्या॑ह ग्रा॒म्येभ्य॑ ए॒व प॒शुभ्य॑ आर॒ण्यान्प॒शूञ्छुच॒मनूथ्सृ॑जति॒ तस्मा᳚थ्स॒माव॑त्पशू॒नां प्र॒जाय॑मानानामार॒ण्याः प॒शवः॒ कनी॑याꣳसः शु॒चा ह्यृ॑ताः स॑र्पशी॒र्॒षमुप॑ दधाति॒ यैव स॒र्पे त्विषि॒स्तामे॒वाव॑ रुन्धे (५२)

यथ्स॑मी॒चीन॑ं पशुशी॒र्॒षैरु॑पद॒ध्याद्ग्रा॒म्यान्प॒शून्दꣳशु॑काः स्यु॒र्यद्वि॑षू॒चीन॑मार॒ण्यान् यजु॑रे॒व व॑देद॒व तां त्विषिꣳ॑ रुन्धे॒ या स॒र्पे न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानथो॒ खल्व॑पधे॒य॑मे॒व यदु॑प॒दधा॑ति॒ तेन॒ तां त्विषि॒मव॑ रुन्धे॒ या स॒र्पे यद्यजु॒र्वद॑ति॒ तेन॑ शा॒न्तम्॥ (५३)

ऊ॒नान्तस्योप॑ प्रा॒णाः स्या॒दिति॒ वै प॒शवो॑ रुन्धे॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥६॥——[९]

प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्योनिः॒ खलु॒ वा ए॒षा प॒शोर्वि क्रि॑यते॒ यत्प्रा॒चीन॑मैष्टकाद्यजुः॑ क्रि॒यते॒ रेतो॑ऽप॒स्या॑ अप॒स्या॑ उप॑ दधाति॒ योना॑वे॒व रेतो॑ दधाति॒ पञ्चोप॑ दधाति॒ पाङ्क्ताः᳚ प॒शवः॑ प॒शूने॒वास्मै॒ प्र ज॑नयति॒ पञ्च॑ दक्षि॒णतो॒ वज्रो॒ वा अ॑प॒स्या॑ वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑ दक्षि॒णतो

रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्च पश्चात् (५४)

प्राचीरुप दधाति पश्चाद्धि प्राचीनꣳ रेतो धीयते पश्चादेवास्मै प्राचीनꣳ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुप दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्थ्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयं पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायं पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्णया (५७)

उप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आसामेवं बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते (५८)

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आसामेवं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः सं यच्छति तथ्संयताꣳ संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत उपदधाति समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्त्र्यविर्व
कृतमयानामित्याह वयोभिरेवायानव रुन्धेऽयैर्वयाꣳसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति तस्मादयꣳ सर्वतः पवते॥ (६०)

पश्चादेताः पुरोऽक्ष्णया कल्पतेऽसं यतं पञ्चत्रिꣳशच्च॥७॥ —— [१०]

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुक्पङ्क्त्या सह। बृहत्युष्णिहा ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा

या चतु॑ष्पदा त्रि॒पदा॒ या च॒ षद्व॑दा। सछ॑न्दा॒ या च॒ विच्छ॑न्दाः सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। म॒हाना᳚म्नी रे॒वत॑यो॒ विश्वा॒ आशाः᳚ प्र॒सूव॑रीः। मेघ्या॑ वि॒द्युतो॒ वाचः॑ सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। र॒ज॒ता हरि॑णीः॒ सीसा॒ युजो॑ युज्यन्ते॒ कर्म॑भिः। अश्व॑स्य वा॒जिन॑स्त्व॒चि सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। नारीः᳚ (६१)

ते॒ पत्न॑यो॒ लोम॒ वि चि॑न्वन्तु मनी॒षया᳚। दे॒वानां॒ पत्नी॒र्दिशः॑ सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यव॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑। इ॒हेहै॑षां कृणु॒त भोज॑नानि॒ ये ब॒र्॒हिषो॒ नमो॑वृक्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥ (६२)

नारी᳚स्त्रि॒ꣳ॒शच्च॑॥२॥ [११]

कस्त्वा᳚ छ्यति॒ कस्त्वा॒ वि शा᳚स्ति॒ कस्ते॒ गात्रा॑णि शिम्यति। क उ॑ ते शमि॒ता क॒विः। ऋ॒तव॑स्त ऋतु॒धा परुः॑ शमि॒तारो॒ वि शा॑सतु। सं॒व॒थ्स॒रस्य॒ धाय॑सा॒ शिमी॑भिः शिम्यन्तु॒ त्वा। दैव्या॑ अध्व॒र्यव॑स्त्वा॒ छ्यन्तु॒ वि च॑ शासतु। गात्रा॑णि पर्व॒शस्ते॒ शिमाः᳚ कृण्वन्तु॒ शिम्य॑न्तः। अ॒र्ध॒मा॒साः परूꣳ॑षि ते॒ मासा᳚श्छ्यन्तु॒ शिम्य॑न्तः। अ॒हो॒रा॒त्राणि॑ म॒रुतो॒ विलि॑ष्टꣳ (६३)

सू॒द॒य॒न्तु॒ ते॒। पृ॒थि॒वी ते॒ऽन्तरि॑क्षेण वा॒युश्छि॒द्रं भि॑षज्यतु। द्यौस्ते॒ नक्ष॑त्रैः स॒ह रू॒पं कृ॑णोतु साधु॒या। शं ते॒ परे᳚भ्यो॒ गात्रे᳚भ्यः॒ शम॒स्त्वव॑रेभ्यः। शम॒स्थभ्यो॑ म॒ज्जभ्यः॒ शमु॑ ते त॒नुवे॑ भुवत् (६४)

विलि॑ष्टत्रि॒ꣳ॒शच्च॑॥२॥ [१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती॒ वि वै पु॑रुषमा॒त्रेणाग्ने॒ तव॒ श्रवो॒ ब्रह्म॑ जज्ञा॒नꣳ स्वय॑मातृ॒ण्णामे॒षां वै प॒शुर्गा॑य॒त्री कस्त्वा॒ द्वाद॑श॥१२॥

विष्णु॑मुखा॒ अप॑चितिमा॒न् वि वा ए॒ताव॒ग्ने तव॑ स्वयमातृ॒ण्णां वि॑षूचीना॑नि गाय॒त्री चतुः॑ षष्टिः॥६४॥

विष्णु॑मुखास्त॒नुवे॑ भुवत्॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥५-२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य तदाश्विनीरुप दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोप दधाति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१)

पञ्चोप दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्माथ्समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उप दधात्यृतुष्वेव प्राणान्दधाति तस्माथ्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः (२)

उपदधाति तस्माथ्सर्वानृतूननु वायुरा वरीवर्ति वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारꣳ सादयति तस्माथ्सर्वानृतून् वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै वयस्या नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः (३)

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या उप दध्याथ्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः पुरस्तादुप दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे (४)

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दक्षिणायाꣳ श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान् पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दक्षिणेऽꣳस उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽꣳसावेव प्रति दधाति व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिꣳहो वय इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः पशूनामधिपतिः॥ (५)

क्लृप्त्या उपधाय प्राणभृतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च॥५॥ [१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी

इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॒मोजो॑भृता॒वोज॑सै॒वैना॑म॒न्तरि॑क्षे चिनुते॒ धृत्यै॑ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधात्य॒न्तरि॑क्षं॒ वै स्व॑यमातृ॒ण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॒मुप॑ (६)

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं चि॑नुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्या॒ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वाना॒ं वै सु॑व॒र्गं लो॒कं य॒तां दिशः॒ सम॑व्लीयन्त॒ त ए॒ता दिश्या॑ अपश्य॒न्ता उपा॑दधत॒ ताभि॒र्वै ते दिशो॑-ऽदृ॒ꣳह॒न्यद्दिश्या॑ उप॒दधा॑ति दि॒शां विधृ॑त्यै॒ दश॑ प्राण॒भृतः॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ (७)

द॒धा॒ति॒ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व पु॒रस्ता॑द्धत्ते॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णाना॒ं वाग्ज्योति॑रुत्त॒मा दशोप॑ दधाति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राट्छन्द॑सा॒ं ज्योति॒र्ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्धत्ते॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॒ज्ज्योति॒रुपा॑स्महे॒ छन्दा॑ꣳसि प॒शुष्वा॒जिम॑यु॒स्तान्बृ॑ह॒त्युद॑जय॒त्तस्मा॒द्बार्॑ह॒ताः (८)

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छन्द॒ इति॑ दक्षिण॒त उप॑ दधाति॒ तस्मा॑द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छन्द॒ इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्या अ॒ग्निर्दे॒वतेत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वा अ॒ग्निरोज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ षट्त्रि॒ꣳशथ्सं॑ पद्यन्ते॒ षट्त्रि॒ꣳशदक्षरा बृह॒ती बार्॑ह॒ताः प॒शवो॑ बृह॒त्यैवास्मै॑ प॒शूनव॑ रुन्धे बृह॒ती छन्द॑सा॒ꣳ स्वारा॑ज्यं॒ परी॑याय॒ यस्यै॒ताः (९)

उ॒प॒धी॒यन्ते॒ गच्छ॑ति॒ स्वारा॑ज्य॒ꣳ स॒प्त वाल॑खिल्याः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति स॒प्त प॒श्चाथ्स॒प्त वै शीर्॑ष॒ण्याः॑ प्रा॒णा द्वाव॑वाञ्चौ प्रा॒णाना॒ꣳ सवी॑र्य॒त्वाय॑ मू॒र्धाऽसि॒ राडिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ य॒न्त्री॒ राडिति॑ प॒श्चात्प्रा॒णाने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑ दधाति॥ (१०)

अश्व॒मुप॑ पु॒रस्ता॒दुप॒ बार्॑ह॒ता ए॒ताश्च॒तुस्त्रि॑ꣳशच्च॥५॥——[२]

दे॒वा वै य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता अ॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अपश्य॒न्ता अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथोपा॑दधत॒ तदसु॑रा॒ नान्वव॑ायन्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यद॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथो॑प॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्या॒शुस्त्रि॒वृदिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति य॒ज्ञमु॒खं वै त्रि॒वृत् (११)

य॒ज्ञ॒मु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ व्यो॑म स॒प्तद॒श इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वै व्यो॑मान्न॒ꣳ स॒प्तद॒शोऽन्न॑मेव द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते ध॒रुण॑ एकवि॒ꣳश इति॑ प॒श्चात्प्र॑ति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳशः प्रति॑ष्ठित्यै भा॒न्तः प॑ञ्चद॒श इत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वै भा॒न्त ओजः॑ पञ्चद॒श ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ प्रतू॑र्तिरष्टाद॒श इति॑ पु॒रस्ता॑त् (१२)

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रि॒वृता॑वभिपू॒र्वं य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तयत्यभिव॒र्तः स॑वि॒ꣳ॒श इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वा अ॑भिव॒र्तोऽन्न॑ꣳ सवि॒ꣳ॒शोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते॒ वर्चो᳚ द्वावि॒ꣳ॒श इति॑ प॒श्चाद्यद्द्वि॑ꣳशतिर्द्वे॒ तेन॑ वि॒राजौ॒ यद्द्वे प्र॑ति॒ष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पू॒र्वम॒न्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑ नवद॒श इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा᳚थ्स॒व्यः (१३)

हस्त॑योस्तप॒स्वित॑रो॒ योनि॑श्चतुर्वि॒ꣳ॒श इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ चतु॑र्विꣳशत्यक्षरा गाय॒त्री गा॑य॒त्री य॑ज्ञमु॒खं य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः᳚ पञ्चवि॒ꣳ॒श इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वै गर्भा॒ अन्नं॑ पञ्चवि॒ꣳ॒शोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यत॒ ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॒मे वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठति स॒म्भर॑णस्त्रयोवि॒ꣳ॒श इति॑ (१४)

उ॒त्त॒र॒तस्तस्मा᳚थ्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भा॒र्य॑तर॒ः क्रतु॑रेकत्रि॒ꣳ॒श इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ वाग्वै क्रतु॑र्यज्ञमु॒खं वाग्य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ चतुस्त्रि॒ꣳ॒श इति॑ दक्षिण॒तो॑ऽसौ वा आ॑दि॒त्यो ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ ब्रह्मवर्च॒सम॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्धो᳚ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः प्रति॒ष्ठा त्र॑यस्त्रि॒ꣳ॒श इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्यै॒ नाकः॑ षट्त्रि॒ꣳ॒श इत्यु॑त्तर॒तः सु॑व॒र्गो वै लो॒को नाकः॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रि॒वृदिति॑ पु॒रस्ता᳚थ्स॒व्यस्त्र॑योवि॒ꣳ॒श इति॑ सुव॒र्गो वै पञ्च॑ च॥५॥ [३]

अ॒ग्नेर्भा॒गो॑ऽसीति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमु॒खं वा अ॒ग्निर्य॑ज्ञमु॒खं दी॒क्षा य॑ज्ञमु॒खं ब्रह्म॑ यज्ञमु॒खं त्रि॒वृद्य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति नृ॒चक्ष॑सां भा॒गो॑ऽसीति॑ दक्षिण॒तः शु॑श्रु॒वाꣳसो॒ वै नृ॒चक्ष॒सोऽन्नं॑ धा॒ता जा॒तायै॒वास्मा॒ अन्न॒मपि॑ दधाति॒ तस्मा᳚ज्जा॒तोऽन्न॑मत्ति ज॒नित्र॑ꣳ स्पृ॒तꣳ स॑प्तद॒शः स्तोम॒ इत्या॒हान्नं॒ वै ज॒नित्र᳚म् (१६)

अन्न॑ꣳ सप्तद॒शोऽन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते मि॒त्रस्य॑ भा॒गो॑ऽसीति॑ प॒श्चात्प्रा॒णो वै मि॒त्रो॑ऽपा॒नो वरु॑णः प्राणापा॒नावे॒वास्मि॒न्दधाति दि॒वो वृ॒ष्टिर्वाताः᳚ स्पृ॒ता ए॑कवि॒ꣳ॒शः स्तोम॒ इत्या॑ह प्रति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳ॒शः प्रति॑ष्ठित्या॒ इन्द्र॑स्य भा॒गो॑ऽसीत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वा इन्द्र॒ ओजो॒ विष्णु॒रोजः॑ क्ष॒त्रमोजः॑ पञ्चद॒शः (१७)

ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतो॒भिप्रया॒यी ज॑यति॒ वसू॑नां भा॒गो॑ऽसीति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमु॒खं वै वस॑वो ॑यज्ञमु॒खꣳ रु॒द्रा य॑ज्ञमु॒खं च॑तुर्वि॒ꣳ॒शो य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयत्यादि॒त्याना᳚ं भा॒गो॑ऽसीति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॒ वा आ॑दि॒त्या अन्नं॑ म॒रुतोऽन्नं॒ गर्भा॒ अन्नं॑

पञ्चवि॒ꣳ॒शोऽन्नं॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्य॒तेऽदि॑त्यै भा॒गः (१८)

अ॒सीति॑ प॒श्चात्प्र॑ति॒ष्ठा वा अदि॑तिः प्रति॒ष्ठा पू॒षा प्र॑ति॒ष्ठा त्रि॑ण॒वः प्रति॑ष्ठित्यै दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॒गो॑ऽसीत्यु॑त्तर॒तो ब्रह्म॒ वै दे॒वः स॑वि॒ता ब्रह्म॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑ चतुष्टो॒मो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒दुत्त॒रोऽर्धो᳚ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः सावि॒त्रव॑ती भवति॒ प्रसू᳚त्यै॒ तस्मा᳚द्ब्राह्म॒णाना॒मुदी॑ची स॒निः प्रसू॑ता ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒म इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमु॒खं वै ध॒र्त्रः (१९)

य॒ज्ञ॒मु॒खं च॑तुष्टो॒मो य॑ज्ञमु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ यावा॑नां भा॒गो॑ऽसीति॑ दक्षिण॒तो मासा॒ वै यावा॑ अर्धमा॒सा अया॑वा॒स्तस्मा᳚द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासा॒ अन्नं॒ वै यावा॒ अन्नं॑ प्र॒जा अन्न॑मे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यत ऋभू॒णां भा॒गो॑ऽसीति॑ प॒श्चात् प्रति॑ष्ठित्यै वि॒वर्तो᳚-ऽष्टाचत्वारि॒ꣳ॒श इत्यु॑त्तर॒तो॑ऽनयो᳚र्लो॒कयोः᳚ सवी॑र्य॒त्वाय॒ तस्मा॑दि॒मौ लो॒कौ स॒माव॑द्वीर्यौ (२०)

यस्य॒ मुख्य॑वतीः पु॒रस्ता॑दुपधी॒यन्ते॒ मुख्य॑ ए॒व भ॑व॒त्यास्य॒ मुख्यो॑ जायते॒ यस्यान्न॑वती॒र्दक्षिण॒तो॑ऽत्त्यन्न॒मास्या᳚न्ना॒दो जा॑यते॒ यस्य॑ प्रति॒ष्ठाव॑तीः प॒श्चात्प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यस्यौज॑स्वतीरुत्तर॒त ओ॑ज॒स्व्ये॑व भ॑व॒त्यास्यौ॑ज॒स्वी जा॑यते॒ऽर्को वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्यै॒तदे॒व स्तो॒त्रमे॒तच्छ॒स्त्रं यदे॒षा वि॒धा (२१)

वि॒धी॒यते॒ऽर्क ए॒व तद॒र्क्य॑मनु॒ वि धी॑यते॒ऽत्त्यन्न॒मास्या᳚न्ना॒दो जा॑यते॒ यस्यै॒षा वि॒धा वि॑धी॒यते॒ य उ॑ चैनामे॒वं वेद॒ सृष्टी॒रुप॑ दधाति यथासृ॒ष्टमे॒वाव॑ रुन्धे॒ न वा इ॒दं दिवा॒ न नक्त॑मासी॒दव्या॑वृत्त॒न्ते दे॒वा ए॒ता व्यु॑ष्टीरपश्य॒न्ता उपा॑दधत॒ ततो॒ वा इ॒दं व्यौ᳚च्छ॒द्यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ व्ये॑वास्मा॑ उच्छ॒त्यथो॒ तम॑ ए॒वाप॑ हते॥ (२२)

वै ज॒नित्रं॑ पञ्चद॒शोऽदि॑त्यै भा॒गो वै ध॒र्त्रः स॒माव॑द्वीर्यौ वि॒धा ततो॒ वा इ॒दं चतु॑र्दश च॥७॥——[४]

अग्ने॑ जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॒निति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति जा॒ताने॒व भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दते॒ सह॑सा जा॒तानिति॑ प॒श्चाज्ज॑नि॒ष्यमा॑णाने॒व प्रति॑ नुदते चतुश्चत्वारि॒ꣳ॒शः स्तोम॒ इति॑ दक्षिण॒तो ब्र॑ह्मवर्च॒सं वै च॑तुश्चत्वारि॒ꣳ॒शो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्धो᳚ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः षोड॒शः स्तोम॒ इत्यु॑त्तर॒त ओजो॒ वै षो॑ड॒श ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते॒ तस्मा᳚त् (२३)

उ॒त्त॒र॒तो॒भि॒प्र॒या॒यी ज॑यति॒ वज्रो॒ वै च॑तुश्चत्वारि॒ꣳ॒शो वज्रः॑ षोड॒शो यदे॒ते इष्ट॑के उप॒दधा॑ति जा॒ताꣳ॑श्चै॒व ज॑नि॒ष्यमा॑णाꣳश्च॒ भ्रातृ॑व्यान्प्रणु॒द्य वज्र॒मनु॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्यै॒ पुरी॑षवतीं॒ मध्य॒ उप॑ दधाति॒ पुरी॑षं॒ वै मध्य॑मा॒त्मनः॒ सात्मा॑नमे॒वाग्निं॑ चि॑नुते॒ सात्मा॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं

वेदैता वा अंसपत्ना नामेष्टंका यस्यैता उंपधीयन्तें (२४)

नास्यं सपत्नों भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं उत्तमायां चित्यामुपं दधाति विराजंमेवोत्तमां पशुषुं दधाति तस्मांत्पशुमानुंत्तमां वाचं वदति दशंदशोपं दधाति सवीर्यत्वायांक्ष्णयोपं दधाति तस्मांदक्ष्णया पशवोऽङ्गांनि प्र हंरन्ति प्रतिंष्ठित्यै यानि वै छन्दाꣳसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः सुंवर्गं लोकमांयन्तेनर्षंयः (२५)

अश्राम्यन्ते तपोंऽतप्यन्त तानि तपंसापश्यन्तेभ्यं एता इष्टंका निरंमिमतेवश्छन्दो वरिंवश्छन्द इति ता उपांदधत ताभिर्वै ते सुंवर्गं लोकमांयन् यदेता इष्टंका उपदधांति यान्येव छन्दाꣳसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजंमानः सुवर्गं लोकमैंति यज्ञेन वै प्रजापंतिः प्रजा अंसृजत ताः स्तोमंभागैरेवासृंजत यत् (२६)

स्तोमंभागा उपदधांति प्रजा एव तद्यजंमानः सृजते बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समंभरद्यथ्स्तोमंभागा यथ्स्तोमंभागा उपदधांति सतेंजसमेवाग्निं चिंनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्यं प्रतिष्ठामंपश्यद्यथ्स्तोमंभागा यथ्स्तोमंभागा उपदधांति यज्ञस्य प्रतिंष्ठित्यै सप्तसप्तोपं दधाति सवीर्यत्वायं तिस्रो मध्ये प्रतिंष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धंत्ते तस्मांदुपधीयन्त ऋषंयोऽसृजत यत् त्रिचंत्वारिꣳशच्च॥५॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमंसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्विंतिरिति दिवꣳ सन्धिरित्यन्तरिंक्षं प्रतिधिरितिं पृथिवीं विंष्टम्भ इति वृष्टिं प्रवेत्यहंरनुवेति रात्रिंमुशिगिति वसूंन्प्रकेत इतिं रुद्रान्थ्सुंदीतिरित्यांदित्यानोज इतिं पितृꣳस्तन्तुरितिं प्रजाः पृंतनाषाडितिं पशून्रेवदित्योषंधीरभिजिदंसि युक्तग्रांवा (२८)

इन्द्रांय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दंक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजिंत्यै ताः प्रजा अपंप्राणा असृजत तास्वधिंपतिरसीत्येव प्राणमंदधाद्यन्तेत्यंपानꣳ सꣳसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्रांणतीरंपानतीः पश्यंन्तीः शृण्वतीर्न मिंथुनी अंभवन्तासुं त्रिवृदसीत्येव मिंथुनमंदधात्ताः प्रजा मिंथुनी (२९)

भवंन्तीर्न प्राजांयन्त ताः सꣳरोहोंऽसि नीरोहोंऽसीत्येव प्राजंनयत्ताः प्रजाः प्रजांता न प्रत्यंतिष्ठन्ता वंसुकोंऽसि वेषंश्रिरसि वस्यंष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यंस्थापयद्यदाहं वसुकों-ऽसि वेषंश्रिरसि वस्यंष्टिरसीतिं प्रजा एव प्रजांता एषु लोकेषु प्रतिंष्ठापयति सात्मान्तरिंक्षꣳ रोहति सप्रांणोऽमुष्मिँल्लोके प्रतिं तिष्ठत्यव्यंर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेदं॥ (३०)

युक्तग्रा॑वा प्र॒जा मि॑थु॒न्य॑न्तरि॑क्षं॒ द्वाद॑श च॥३॥ [६]

ना॒क॒सद्भि॒र्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तन्ना॑क॒सदा॑ँ नाकस॒त्त्वं यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति नाक॒सद्भि॑रे॒व तद्यज॑मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति सु॒व॒र्गो वै लो॒को नाको॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ नास्मा॒ अकं॑ भवति यजमानायत॒नं वै ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ँत्या॒यत॑नमे॒व तद्यज॑मानः कुरुते पृ॒ष्ठाना॒ं वा ए॒तत्तेज॒ः सम्भृ॑त॒ं यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॑ः (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजोऽव॑ रुन्धे पञ्च॒चोडा॒ उप॑ दधात्यफ्स॒रस॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मु॒ष्मि॑ँल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑ तनू॒पानी॑रे॒वैता यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॒द्ध्यायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॑त्यु॒त्त॑रा नाक॒सद्भ्य॒ उप॑ दधाति॒ यथा॑ जा॒यामा॒नीयं॑ गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्राची॑मु॒त्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑ँत्प॒श्चात्प्राची॒ पत्न्यन्वा॑ँस्ते स्वयमातृ॒ण्णां च॑ विक॒र्णीं चो॑ँत्त॒मे उप॑ दधाति प्रा॒णो वै स्व॑यमातृ॒ण्णायु॑र्विक॒र्णी प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ ध॑त्ते॒ तस्मा॑ँत्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ नान्यामु॒त्त॑रा॒मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒द्यद॒न्यामु॒त्त॑रा॒मिष्ट॑कामुपद॒ध्यात्प॑शू॒नाम् (३३)

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॒श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मा॒न्नान्योत्त॒रेष्ट॑कोप॒धेया॑ँ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒ण्णामू॒मे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॒मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्या॑ँ दधा॒त्यथो॑ँ प्राजाप॒त्यो वा अश्व॑ः प्र॒जाप॑ति॒नै॒वाग्निं चि॑नुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्या॒ अथो॑ सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ए॒षा वै दे॒वाना॒ं विक्रा॑ँन्ति॒र्यद्वि॑क॒र्णी यद्वि॑क॒र्णीमु॑प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व विक्रा॑ँन्ति॒मनु॒ वि क्र॑मत उत्तर॒त उप॑ दधाति॒ तस्मा॑दुत्तर॒तउ॑पचारो॒ऽग्निर्वा॑यु॒मती॑ भवति॒ समि॑द्ध्यै॥ (३४)

सम्भृ॑त॒ं यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॒स्तत्प॑शू॒नामे॒षां वै द्वावि॑ꣳशतिश्च॥४॥ [७]

छन्दा॒ꣳ॒स्युप॑ दधाति प॒शवो॒ वै छन्दा॑ꣳसि प॒शू॒नेवाव॑ रुन्धे॒ छन्दा॑ꣳसि॒ वै दे॒वाना॑ँ वा॒मं प॒शवो॑ वा॒ममे॒व प॒शूनव॑ रुन्ध ए॒ताꣳ ह॒ वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियाय॒णश्चिति॑ं वि॒दां च॑कार॒ तया॒ वै स प॒शूनवा॑रुन्ध॒ यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शू॒नेवाव॑ रुन्धे गायत्रीः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑ ए॒व (३५)

मु॒ख॒तो ध॑त्ते मू॒र्धन्वती॑र्भवन्ति मू॒र्धान॑मे॒वैनꣳ समा॒नाना॑ँ करोति त्रि॒ष्टुभ॒ उप॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो ध॑त्ते॒ जग॑ती॒रुप॑ दधाति॒ जाग॑ता॒ वै प॒शव॑ः प॒शू॒नेवाव॑ रुन्धे-

ऽनुष्टुभ॒ उप॑ दधाति प्रा॒णा वा अ॑नु॒ष्टुप्प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्यै बृह॒तीरु॒ष्णिहाः॑ प॒ङ्क्तीर॒क्षर॑पङ्क्तीरिति॒ विषु॑रूपाणि॒ छन्दा॒ꣳ॒स्युप॑ दधाति॒ विषु॑रूपा॒ वै प॒शवः॑ प॒शवः॑ (३६)

छन्दा॑ꣳसि॒ विषु॑रूपाने॒व प॒शूनव॑ रुन्धे॒ विषु॑रूपमस्य गृ॒हे दृ॑श्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेदाति॑च्छन्दस॒मुप॑ दधा॒त्यति॑च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ सर्वे॑भिरे॒वैनं॒ छन्दो॑भिश्चिनुते॒ वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्दसमु॒पद॒धाति॒ वर्ष्मै॒वैनꣳ॑ समा॒नानां॑ करोति द्वि॒पदा॒ उप॑ दधाति द्वि॒पाद्यज॑मान॒ः प्रति॑ष्ठित्यै॥ (३७)

तेज॑ ए॒व प॒शवः॑ प॒शवो॒ यज॑मान॒ एक॑ञ्च॥३॥ [८]

सर्वा॑भ्यो॒ वै दे॒वता॑भ्यो॒ऽग्निश्ची॑यते॒ यथ्स॒युजो॒ नोप॑द॒ध्याद्दे॒वता॑ अस्या॒ग्निं वृ॑ञ्जीर॒न् यथ्स॒युज॑ उप॒दधा॑त्यात्मनै॒वैनꣳ॑ स॒युज॑ चिनुते॒ नाग्निना॒ व्यृ॑ध्यते॒ऽथो॒ यथा॒ पुरु॑ष॒ः स्नाव॑भि॒ः सन्त॑त ए॒वमे॒वैताभि॑र॒ग्निः सन्त॑तो॒ऽग्निना॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्ता अ॒मूः कृत्ति॑का अभव॒न् यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॑ सुव॒र्गमे॒व (३८)

लो॒कमे॑ति॒ गच्छ॑ति प्रका॒शं चि॒त्रमे॒व भ॑वति मण्डलेष्ट॒का उप॑ दधाती॒मे वै लो॒का म॑ण्डलेष्ट॒का इ॒मे खलु॒ वै लो॒का दे॑वपु॒रा दे॑वपु॒रा ए॒व प्र वि॑शति॒ नार्ति॒मार्च्छ॑त्य॒ग्निं चि॑क्या॒नो वि॒श्वज्यो॑तिष॒ उप॑ दधाती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कां ज्योति॑ष्मतः कु॒रु॒ते॒ऽथो॑ प्रा॒णाने॒वैता यज॑मानस्य दाध्रत्ये॒ता वै दे॒वताः॑ सुव॒र्ग्या॑स्ता ए॒वान्वा॒रभ्य॑ सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॥ (३९)

सु॒व॒र्गमे॒व ता ए॒व च॒त्वारि॑ च॥२॥ [९]

वृ॒ष्टि॒सनी॒रुप॑ दधाति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादेक॑मृ॒तुं व॑र्॒षेदनुपरि॒हारꣳ॑ सादयति॒ तस्मा॒थ्सर्वा॑नृ॒तून् व॑र्॒षति पुरोवा॒तसनि॑र॒सीत्या॑है॒तद्वै वृष्ट्यै॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वृष्टि॒मव॑ रुन्धे॒ सं॒यानी॑भि॒र्वै दे॒वा इ॒माँल्लो॒कान्थ्सम॑यु॒स्तथ्सं॒याना॑नाꣳ संयानि॒त्वं यथ्सं॒यानी॑रुप॒दधा॑ति॒ यथा॒प्सु ना॒वा सं॒यात्ये॒वम्॒ (४०)

ए॒वैताभि॒र्यज॑मान इ॒माँल्लो॒कान्थ्सं या॑ति प्लवो॒ वा ए॒षो॑ऽग्नेर्यथ्सं॒यानी॒र्यथ्सं॒यानी॑रुप॒दधा॑ति प्ल॒वमे॒वैतम॒ग्नय॒ उप॑ दधात्यु॒त यस्यै॒तासूप॑हिता॒स्वापो॒ऽग्निꣳ ह॒रन्त्यहृ॑त ए॒वास्या॒ग्निरा॑दित्येष्ट॒का उप॑ दधात्यादि॒त्या वा ए॒तं भूत्यै॒ प्रति॑ नुदन्ते॒ यो॒ऽलं भूत्यै॒ सन्भू॑तिं॒ न प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्याः (४१)

ए॒वैन॒ भूति॑ गमय॒न्त्य॒सौ वा ए॒तस्या॑दि॒त्यो रु॒च॒मा द॑त्ते॒ यो॑ऽग्निं चि॒त्वा न रोच॑ते॒ यदा॑दित्येष्ट॒का उ॑प॒दधा॑त्यसावे॒वास्मि॑न्नादि॒त्यो रुच॑ दधाति॒ यथा॒सौ दे॒वाना॒ꣳ रोच॑त ए॒वमे॒वैष

मंनुष्यांणा॑ं रोचते घृतेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॒ यद् घृ॒तं प्रि॒येणै॒वैनं॒ धाम्ना॒ सम॑र्धयति (४२)

अथो॒ तेजं॑सानुपरि॒हार॑ं सादय॒त्यप॑रिवर्गमे॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निमं॑चिनुत॒ स यशं॑सा॒ व्यां॑र्ध्यत॒ स ए॒ता यंशो॒दा अंपश्य॒त्ता उपां॑धत्त॒ ताभि॒र्वै स यशं॑ आ॒त्मन्नं॑धत्त॒ यद्यं॑शो॒दा उंप॒दधां॑ति॒ यशं॑ ए॒व ताभि॒र्यजं॑मान आ॒त्मन्धं॑त्ते॒ पञ्चोप॑ दधाति॒ पाङ्क्तः॒ पुरु॑षो॒ यावां॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तस्मि॒न्॒ यशो॑ दधाति॥ (४३)

ए॒वं प्रा॒प्नोत्यां॑दि॒त्या अं॑र्धय॒त्येका॒न्नपं॑ञ्चा॒शच्चं॑॥४॥————[१०]

दे॒वा॒सु॒राः संयं॑त्ता आस॒न्कनी॑या॒ंसो दे॒वा आस॒न्भूया॒ं॒सोऽसुं॑रा॒स्ते दे॒वा ए॒ता इष्टं॑का अपश्य॒न्ता उपां॑दधत भूय॒स्कृद॒सीत्ये॒व भूया॑ंसोऽभव॒न्वन॒स्पति॑भि॒रोषं॑धीभिर्वरिव॒स्कृद॒सीती॒मा प्राचीं॒ दिशं॑मजयन्नू॒र्ध्वासीत्य॒मूमं॑जयन्नन्तरिक्ष॒सदं॑स्य॒न्तरिं॑क्षे सी॒देत्य॒न्तरिं॑क्षमजय॒न्ततो॑ दे॒वा अभं॑वन्न् (४४)

परासुं॑रा॒ यस्यै॒ता उंपधीय॒न्ते॒ भूयां॑ने॒व भं॑वत्यभीमाँ॑ल्लो॒काञ्जं॑यति॒ भवं॑त्या॒त्मना॒ परा॑ऽस्य॒ भ्रातृं॑व्यो भवत्यफ्सु॒षदं॑सि श्ये॒न॒सद॒सीत्यां॑हि॒तद्वा अ॒ग्ने रू॒प॑ं रू॒पेणै॒वाग्निमवं॑ रुन्धे पृथि॒व्यास्त्वा॒ द्रविं॑णे सादया॒मीत्यां॑हे॒माने॒वैताभिं॑र्लो॒कान्॒ द्रविं॑णावतः कुरुत आयु॒ष्यां॑ उपं॑ दधा॒त्यायुं॑रे॒व (४५)

अ॒स्मि॒न्द॒धा॒त्यग्ने॒ यत्ते॒ पर॒ं॒ हृन्नामेत्यां॑है॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धामं॑ प्रि॒यमे॒वास्य॒ धामोपाँ॑प्नोति॒ तावेहि॒ स॑ं रंभावहा॒ इत्यां॑ह॒ व्यें॑वैनें॒न परिं॑ धत्ते॒ पाञ्चंजन्ये॒ष्वप्यैं॑ध्यग्ने॒ इत्यां॑है॒ष वा अ॒ग्निः पाञ्चंजन्यो॒ यः पञ्चं॑चितीक॒स्तस्मां॑दे॒वमां॑हर्त॒व्यां॑ उपं॑ दधात्ये॒तद्वा ऋं॑तू॒नां प्रि॒यं धाम॒ यदृं॑त॒व्यां॑ ऋतू॒नामे॒व प्रि॒यं धामावं॑ रुन्धे सु॒मेक॒ इत्यां॑ह संवथ्स॒रो वै सु॒मेकं॑ः संवथ्स॒रस्यै॒व प्रि॒यं धामोपाँ॑प्नोति॥ (४६)

अभं॑व॒न्नायुं॑रे॒वर्त॒व्यां॑ उप॒ षड्विं॑ंशतिश्च॥३॥————[११]

प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्यं॑श्वय॒त्तत्परां॑पत॒त्तदश्वो॑ऽभव॒द्यदश्वं॑य॒त्तदश्वं॑स्याश्व॒त्वन्तद्दे॒वा अं॑श्वमे॒धेनै॒व प्रत्यं॑दधुरे॒ष वै प्र॒जाप॑ति॒ं॒ सर्वं॑ करोति॒ योँ॑ऽश्वमे॒धेन॒ यजं॑ते॒ सर्वं॑ ए॒व भं॑वति॒ सर्वं॑स्य॒ वा ए॒षा प्रायं॑श्चित्ति॒ः सर्वं॑स्य भेष॒ज॑ं सर्वं॒ वा ए॒तेनं॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अं॑तर॒न्नपि॒ वा ए॒तेनं॑ ब्रह्मह॒त्यामं॑तर॒न्थ्सर्वं॑ पा॒प्मानम्॑ (४७)

त॒र॒ति॒ तरं॑ति ब्रह्मह॒त्यां योँ॑ऽश्वमे॒धेन॒ यजं॑ते॒ य उं॑ चैनमे॒वं वेदोत्त॑रं॒ वै तत्प्र॒जा-

पंतेरक्ष्यंश्वयत्तस्मादश्वंस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति दक्षिणतोँऽन्येषां पशूनाम्वैंतसः कटों भवत्यफ्सुयोंनिर्वा अश्वोँऽफ्सुजो वेंतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिंष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमों भवति सरङ्घ वा अश्वंस्य सक्थ्यावृंहत्तद्देवाश्चंतुष्टोमेनैव प्रत्यंदधुर्यच्चंतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वंस्य सर्वत्वायं॥ (४८)

सर्वं पाप्मानंमवृहद्वादंश च॥२॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राँग्नी देवा वा अंक्षणयास्तोमीयां अग्नेर्भागोँऽस्यग्नें जातान्रश्मिरितिं नाकसद्भिश्छन्दाꣳसि सर्वांभ्यो वृष्टिसनींर्देवासुराः कनींयाꣳसः प्रजापंतेरक्षि द्वादंश॥१२॥

उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यंवतीर्नाकसद्भिरेवैताभिंरष्टाचंत्वारिꣳशत्॥४८॥

उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वायं॥

हरिंः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥५-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्तेऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳ सतनु चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यः (१)

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधं नाशक्नुवन्त एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽव रुन्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्धेऽथो सात्मानमेवाग्निꣳ सतनु चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके (२)

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति ताभिरेवैनꣳ समिन्द्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति नक्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतीꣳषि तान्येवाव रुन्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीꣳषि यन्नक्षत्राणि तान्येवाप्नोत्यथो अनूकाशमेवैतानि (३)

ज्योतीꣳषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यथ्सꣳस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसꣳस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि च नक्षत्राण्या वर्तन्ते॥ (४)

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिꣳशच्च॥४॥ [१]

ऋतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वन्द्वमुप दधाति तस्माद्द्वन्द्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव वा एषा द्वन्द्वमन्यासु चितीषूप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकामनूप दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम् (५)

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददित्थ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवथ्सरो वा एतं प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रति

तिष्ठत्ये॒ता वै (६)

अधि॑पत्नी॒र्नामेष्ट॑का॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्तेऽधि॑पतिरे॒व स॑मा॒नानां᳚ भवति॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्ध्यायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता᳚भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॒त्यङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं यन्तो॒ या य॒ज्ञस्य॒ निष्कृ॑ति॒रासी॒त्तामृषि॑भ्यः॒ प्रत्यौ॑ह॒न् तद्धिर॑ण्यमभव॒द्यद्धिर॑ण्यश॒ल्कैः प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॒ निष्कृ॑त्या॒ अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति (७)

अथो॑ रू॒पेणै॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑ हि॒र॑ण्यज्योतिषै॒व सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति साह॒स्रव॑ता॒ प्रोक्ष॑ति साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्या॑ इ॒मा मे॑ अग्न॒ इष्ट॑का धे॒नव॑ः स॒न्त्वित्या॑ह धे॒नूरे॒वैना᳚ः कुरुते॒ ता ए॑नं काम॒दुघा॑ अ॒मुत्रा॒मुष्मिँ॑ल्लो॒क उप॑ तिष्ठन्ते॥ (८)

सयो॑निमे॒ता वै क॑रो॒त्येका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳ॒शच्च॑॥४॥ [२]

रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स ए॒तर्हि॑ जा॒तो यर्हि॒ सर्व॑श्चि॒तः स यथा॑ व॒थ्सो जा॒तः स्तनं॑ प्रेप्स॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॑ भाग॒धेय॒ं प्रेप्स॑ति॒ तस्मै॒ यदाहु॑तिं॒ न जु॑हु॒याद॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ध्यायेच्छतरु॒द्रीय॑ं जुहोति भाग॒धेये॑नै॒वैन॒ꣳ॒ शमयति॒ नार्ति॒मार्च्छ॒त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानो॒ यद्ग्रा॒म्याणां᳚ पशू॒नाम् (९)

पय॑सा जुहु॒याद्ग्रा॒म्यान्प॒शूञ्छु॒चार्प॑ये॒द्यदा॑र॒ण्यानां॑मार॒ण्याञ्ज॑र्तिलयवा॒ग्वा॑ वा जुहु॒याद्ग॑वीधुक वा॒ न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानथो॒ खल्वा॑हु॒रना॑हुति॒र्वै ज॒र्तिला᳚श्च ग॒वीधु॑का॒श्चेत्य॑जक्षी॒रेण॑ जुहोत्याग्ने॒यी वा ए॒षा यद॒जाहु॑त्यै॒व जु॑होति॒ न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानङ्गि॑रसः सु॒व॒र्गं लो॒कं यन्त॑ः (१०)

अ॒जायां᳚ घ॒र्मं प्रासि॑ञ्च॒न्थ्सा शोच॑न्ती प॒र्णं परा॑जिहीत॒ सो ३॒ऽर्को॑ऽभव॒त्तद॒र्कस्या᳚र्क॒त्वम॑र्कप॒ जुहोति सयोनि॒त्वायोद॒ङ्ति॒ष्ठञ्जुहोत्ये॒षा वै रु॒द्रस्य॒ दिख्स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते च॒रमाया॒मिष्ट॑कायां जुहोत्यन्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते त्रेधाविभ॒क्तं जु॑होति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान्थ्स॒माव॑द्वीर्यान्करो॒तीय॒त्यग्रे॑ जुहोति (११)

अथेय॒त्यथेय॑ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्य॑ः शमयति ति॒स्र उत्त॑रा॒ आहु॑तीर्जुहोति॒ षट्थ्सम्प॑द्यन्ते षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॒ꣳ॒ शमयति॒ यद॑नुपरि॒क्राम॑ं जुहु॒याद॑न्तरवचा॒रिण॒ꣳ॒ रु॒द्रं कु॒र्याद॑थो॒ खल्वा॑हु॒ः कस्या॑ं वाह॑ दि॒शि रु॒द्रः कस्या॑ं वेत्य॑नुपरि॒क्राम॑मे॒व हो॒तव्य॒मप॑रिवर्गमे॒वैन॒ꣳ॒ शमयति (१२)

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति ताभिरेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥ (१३)

पशूनां यन्तोऽग्ने जुहोत्यपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति त्रिꣳशच्च॥५॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि षिञ्चति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स एनं तृप्तो-ऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नं मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मꣳस्ते क्षुदमुं ते शुक् (१४)

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा चार्पयति त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्थ्सं पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवास्य शुचꣳ शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वेतसोऽपाम् (१५)

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति यो वा अग्निं चितं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तꣳ शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि कर्षति (१६)

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नेनैवास्य शुचꣳ शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कार्ष्णी उपानहावुप मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चते-ऽन्यां नान्तः (१७)

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यꣳ रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाꣳसमुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याꣳ शान्त्यै॥ (१८)

शुग्वेतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥५॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्ष्णया व्याघारयति

तस्मा॑दक्ष॒णया प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑षट्कु॒र्याद्या॒तया॑मास्य वषट्का॒रः स्या॒द्यन्न व॑षट्कु॒र्याद्रक्षाꣳ॑सि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्वडित्या॑ह प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रक्षाꣳ॑सि घ्नन्ति हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अ॒हु॒तादो॒ऽन्ये ताना॑ग्निचि॒दे॒वोभयाँ॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॒मिति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणावोँ॑क्षति हु॒ताद॑श्चै॒व दे॒वान॑हु॒ताद॑श्च॒ यज॑मानः प्रीणाति॒ ते यज॑मानं प्रीणन्ति द॒ध्नैव हु॒ताद॑ः प्री॒णाति॒ मधु॑षाहु॒तादोँ॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्दध्या॑र॒ण्यं मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒वोक्ष॑त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै ग्र॒मुष्टिनावोँ॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै ग्र॑मु॒ष्टिः सं॑योनि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चा॒रमवोँ॑क्ष॒त्यप॑रिवर्गमे॒वैनाँ॑न्प्रीणाति॒ वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ऋध्यते॒ योँ॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति प्राण॒दा अ॑पान॒दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते वर्चो॒दा व॑रिवो॒दा इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्च॑ः प॒शवो॒ वरि॑वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्त॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तं वृ॒त्रः (२१)

ह॒तः षो॑ड॒शभि॑र्भो॒गैर॑सिनात्स ए॒ताम॒ग्नयेऽनी॑कवत॒ आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कव भागधेये॑न प्री॒तः षो॑डश॒धा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहद्वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॒ निर॑मुच्यत॒ यद॒ग्नये-ऽनी॑कवत॒ आहु॑तिं जु॒होत्य॒ग्निरे॒वास्यानी॑कवा॒न्त्स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः पा॒प्मान॒मपि॑ दहति वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त चि॒रं पा॒प्मन॑ः (२२)

निर्मु॑च्ये॒तेत्येकै॑कं॒ तस्य॑ जुहुयाच्चि॒रमे॒व पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त ता॒जक्पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्ये॒तेति॒ सर्वा॑णि॒ तस्या॑नु॒द्रुत्य॑ जुहुयात्ता॒जगे॒व पा॒प्मनो॒ निर्मु॑च्य॒तेऽथो॒ खलु॒ नानै॒व सू॒क्ताभ्याँ॒ जुहोति॒ नानै॒व सू॒क्तयो॑र्वी॒र्यं॑ दधा॒त्यथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (२३)

दे॒वाः प्रा॑जाप॒त्यो वृ॒त्रश्चि॒रं पा॒प्मन॑श्चत्वारि॒ꣳ॒शच्च॑॥५॥ [५]

उदे॑नमुत्त॒रां न॒येति॑ स॒मिध॒ आ द॑धाति॒ यथा॒ जनं॑ य॒तेऽव॒सं क॒रोति॑ ता॒दृगे॒व तत्ति॒स्र आ द॑धाति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्याव॑ने॒वाग्निस्तस्मै॑ भाग॒धेयं॑ करो॒त्यौदु॑म्बरीर्भव॒न्त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधा॒त्युदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः प्रा॒णैः (२४)

ए॒वैन॒मुद्य॑च्छ॒तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैनं॑ चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति॒ पञ्च॒ दिशो॒ दैवीँ॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु॒ दे॒वीरित्या॑ह॒ दिशो॒ ह्ये॑षोऽनु॒ प्रच्य॒वतेऽपाम॑तिं

दुर्मतिं बाधमाना इत्याह रक्षसामपहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुन्धे षड्भिर्हरति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैन२ं हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तेँऽप्रति (२६)

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं द्वितीयो होतान्वाहाँप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चं भवति दशाँक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोँर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाँक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नीँध्रमाग्नीँध्रे (२७)

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमान एष दिवो मध्य आस्त इत्याह व्येवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धे चतसृभिरा पुच्छादेति चत्वारि छन्दा२ंसि छन्दोभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजाना२ं सत्पतिं पतिम् (२८)

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सुम्नहूर्यज्ञो देवा२ आ च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्नं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते यक्षदग्निर्देवो देवा२ आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्नुद्ग्राभ एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि गृह्णाति॥ (२९)

प्राणैः पोषोँऽप्रत्याग्नीँध्रे पतिमेष दश च॥६॥ —— [६]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्थ्समारोहति सुवर्यन्तो नापेँक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्ने प्रेहि (३०)

प्रथमो देवयतामित्याहोभयेँष्वेवैतया देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्त्या अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (३१)

रुन्धे दध्नः पूर्णामौदुंम्बरीꣳ स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वंयमातृण्णामुष्यांमेवोर्जं दधाति तस्मांदमुतोऽर्वाचीमूर्जमुपं जीवामस्त्तिसृभिंः सादयति त्रिवृद्वा अग्निर्यावांनेवाग्निस्तं प्रंतिष्ठां गंमयति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बंरीमा दंधात्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतयां ह स्म (३२)

वै देवा असुंराणाꣳ शततर्हाꣳस्तृꣳहन्ति यदेतयां समिधंमादधांति वज्रंमेवैतच्छंतघ्नीं यजंमानो भ्रातृंव्याय प्र हंरति स्तृत्या अछंम्बट्कारं विधेमं ते परमे जन्मंन्नग्न इति वैकंङ्कतीमा दंधाति भा एवावं रुन्धे ताꣳ संवितुर्वरेंण्यस्य चित्रामितिं शमीमयीꣳ शान्त्यां अग्निर्वा ह वा अंग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुंहे ताम् (३३)

सवितुर्वरेंण्यस्य चित्रामित्यांहैष वा अग्नेर्दोहस्तमंस्य कण्वं एव श्रांयसोऽवेत्तेनं ह स्मैनꣳ स दुंहे यदेतयां समिधंमादधांत्यग्निचिदेव तदग्निं दुंहे सप्त ते अग्ने समिधंः सप्त जिह्वा इत्यांह सप्तैवास्य साप्तांनि प्रीणाति पूर्णयां जुहोति पूर्ण इंव हि प्रजापंतिः प्रजा-पंतेः (३४)

आप्त्यै न्यूंनया जुहोति न्यूंनाद्धि प्रजापंतिः प्रजा असृंजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यां अग्निर्देवेभ्यो निलांयत स दिशोऽनु प्राविंशज्जुह्वन्मनंसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवं रुन्धे दध्ना पुरस्ताँञ्जुहोत्याज्येंनोपरिंष्टात्तेजंश्चैवास्मां इन्द्रियं चं समीचीं दधाति द्वादंशकपालो वैश्वानरो भंवति द्वादंश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (३५)

एव वैश्वानरमवं रुन्धे यत्प्रंयाजानूयाजान्कुर्याद्विकंस्तिः सा यज्ञस्यं दर्विहोमं कंरोति यज्ञस्य प्रतिंष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरꣳ हुत्वा मांरुताञ्जुंहोति राष्ट्र एव विशमनुं बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रांवयत्युपाꣳशु मांरुताञ्जुंहोति तस्माँद्राष्ट्रं विशमतिं वदति मारुता भंवन्ति मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवं रुन्धे सप्त भंवन्ति सप्तगंणा वै मरुतो गणश एव विशमवं रुन्धे गणेनं गणमंनुद्रुत्यं जुहोति विशंमेवास्मा अनुंवर्त्मानं करोति॥ (३६)

अग्ने प्रेद्ध्यवं स्म दुहे तां प्रजापंतेः साक्षान्मंनुष्यविशमेकंविꣳशतिश्च॥७॥ [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारांसदिति वा एषा हूंयते घृतस्य वा एंनमेषा धारामुष्मिंल्लोके पिन्वंमानोपं तिष्ठत आज्येंन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा

तेजःसैवास्मै तेजोऽव रुन्धेऽथो कामा वै वसोर्धारा कामानेवाव रुन्धे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि (३७)

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यꣳ सं तनुयामिति सन्ततं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳ सं तनोति द्वादश द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धेऽन्नं च मेऽक्षुच्च म इत्याहैतद्वै (३८)

अन्नस्य रूपꣳ रूपेणैवान्नमव रुन्धेऽग्निश्च म आपश्च म इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुन्धेऽर्धेन्द्राणि जुहोति देवता एवाव रुन्धे यथ्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति तस्मादिन्द्रो देवतानां भूयिष्ठभाक्तम इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्दधाति यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः (३९)

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्धेऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपꣳ रूपेणैव यज्ञमव रुन्धेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपꣳ रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध ऋक्च मे साम च म इत्याह (४०)

एतद्वै छन्दसाꣳ रूपꣳ रूपेणैव छन्दाꣳस्यव रुन्धे गर्भाश्च मे वथ्साश्च म इत्याहैतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनव रुन्धे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एका च मे तिस्रश्च म इत्याह देवछन्दसं वा एका च तिस्रश्च (४१)

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव मनुष्यछन्दसं चाव रुन्ध आ त्रयस्त्रिꣳशतो जुहोति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्ध आष्टाचत्वारिꣳशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशद-क्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४२)

वि वै यज्ञः साम च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च॥६॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवीयं जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वति यद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथो अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्त (४३)

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षा॒मव॑रुद्ध्या॒ अन्न॑स्यान्नस्य जुहो॒त्यन्न॑स्यान्नस्याव॑रुद्ध्या॒ औदु॑म्बरेण स्रु॒वेण॑ जुहो॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्गन्न॑मू॒र्जैवास्मा॒ ऊर्ज॒मन्न॒मव॑ रुन्धे॒ऽग्निर्वै दे॒वाना॑म॒भिषि॑क्तो-ऽग्नि॒चिन्म॑नु॒ष्या॑णा॒न्तस्मा॑दग्नि॒चिद्व॒र्.ष॑ति॒ न धा॑वे॒दव॑रुद्ध॒ꣳ॒ ह्य॑स्यान्न॒मन्न॑मिव॒ खलु॒ वै व॒र्.षं यद्धावे॑द॒न्नाद्याँ॑द्धावेदु॒पाव॑र्तता॒न्नाद्य॑मे॒वाभि (४४)

उ॒पाव॑र्तते॒ नक्तो॒षासेति॑ कृ॒ष्णायै॑ श्वे॒तव॑थ्सायै॒ पय॑सा जुहो॒त्यह्नै॒वास्मै॒ रात्रिं॒ प्र दा॑पयति॒ रात्रि॒याह॒रहोरा॒त्रे ए॒वास्मै॒ प्रत्ते॒ काम॑म॒न्नाद्यं॑ दुहाते राष्ट्र॒भृतो॑ जुहोति रा॒ष्ट्रमे॒वाव॑ रुन्धे ष॒ड्भिर्जु॑होति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति॒ भुव॑नस्य पत॒ इति॑ रथमु॒खे पञ्चाहु॑तीर्जुहोति॒ वज्रो॒ वै रथो॒ वज्रे॑णै॒व दिश॑ः (४५)

अ॒भि जय॑त्यग्नि॒चित॒ꣳ॒ ह॒ वा अ॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के वातो॒ऽभि प॑वते वातना॒मानि॑ जुहोत्य॒भ्ये॑वैन॑म॒मुष्मिँ॑ल्लो॒के वात॑ः पवते॒ त्रीणि॑ जुहोति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒ वा॒तमव॑ रुन्धे समु॒द्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वा॒नित्या॑है॒तद्वै वात॑स्य रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वा॒तमव॑ रुन्धेऽञ्ज॒लिना॑ जुहोति॒ न ह्ये॑तेषा॑म॒न्यथाहु॑तिरव॒कल्प॑ते॥ (४६)

ओष॑धयः स॒प्ताभि दिशो॒ऽन्यथा॒ द्वे च॑॥४॥ [९]

सु॒व॒र्गाय॒ वै लो॒काय॑ देवर॒थो यु॑ज्यते यत्राकू॒ताय॑ मनुष्यर॒थ ए॒ष खलु॒ वै दे॑वर॒थो यद॒ग्निर॒ग्निं यु॑नज्मि॒ शव॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह यु॒नक्त्ये॒वैन॒ꣳ॒ स ए॑नं यु॒क्तः सु॑व॒र्गं लो॒कम॒भि व॑हति॒ यथ्सर्वा॑भिः प॒ञ्चभि॑र्यु॒ञ्ज्याद्यु॒क्तो॑ऽस्या॒ग्निः प्रच्यु॑तः स्या॒दप्र॑तिष्ठिता॒ आहु॑तयः॒ स्युरप्र॑तिष्ठिताः॒ स्तोमा॒ अप्र॑तिष्ठितान्यु॒क्थानि॑ ति॒सृभि॑ः प्रातःसव॒नेऽभि मृ॑शति त्रि॒वृत् (४७)

वा अ॒ग्निर्याव॑ने॒वाग्निस्तं यु॑नक्ति॒ यथान॑सि यु॒क्त आ॑धी॒यत॑ ए॒वमे॒व तत्प्रत्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॒ स्तोमा॒ः प्रत्यु॒क्थानि॑ यज्ञाय॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावा॑न्॒ वै य॒ज्ञो यावा॑नग्निष्टो॒मो भू॒मा त्वा अ॒स्याते॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते॒ यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तो॑ऽन्वारो॑हति॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ एक॒याप्र॑स्तुतं॒ भव॒त्यथ॑ (४८)

अ॒भि मृ॑शत्युपैन॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॒ सन्त॑त्यै॒ प्र वा ए॒षो॑ऽस्माल्लो॒काच्च्य॑वते॒ यो॑ऽग्निं चि॑नु॒ते न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क आहु॑ति॒रव॑ कल्पते॒ यां वा ए॒षो॑ऽनिष्ट॒क आहु॑तिं जुहोति॒ स्रव॑ति॒ वै सा ताꣳ स्रव॑न्तीं य॒ज्ञो॑ऽनु॒ परा॑ भवति य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यत्पुन॑श्चि॒तिं चि॑नु॒त आहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ प्रत्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति (४९)

न य॒ज्ञः परा॒भव॑ति॒ न यज॑मानो॒ऽष्टावुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रेणै॒वैनं॒ छन्द॑सा चिनुते॒ यदेका॑दश॒ त्रैष्टु॑भेन॒ यद्द्वाद॑श॒ जाग॑तेन॒ छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ चिनुते नपा॒त्को वै नामै॒षो॑ऽग्निर्यत्पुन॑श्चि॒तिर्य ए॒वं वि॒द्वान्पुन॑श्चि॒तिं चि॑नु॒त आ तृ॒तीया॒त्पुरु॑षा॒दन्न॑मत्ति॒ यथा॒ वै पुन॑रा॒धेय॑ ए॒वं पुन॑श्चि॒तिर्यो॑ऽग्न्या॒धेये॑न॒ न (५०)

ऋ॒ध्नोति॒ स पुन॑रा॒धेय॒मा ध॑त्ते॒ यो॑ऽग्निं चि॒त्वा नर्ध्नोति॒ स पुन॑श्चि॒तिं चि॑नु॒ते॒ यत्पुन॑श्चि॒तिं चि॑नु॒त ऋद्ध्या॒ अथो॒ खल्वा॑हु॒र्न चे॑त॒व्येति॑ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निर्यथा॑ व्या॒घ्रꣳ सु॒प्तं बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तदथो॒ खल्वा॑हुश्चेत॒व्येति॒ यथा॒ वसी॑याꣳसं भाग॒धेये॑न बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तन्मनु॑र॒ग्निम॑चिनु॒त तेन॒ नार्ध्नो॒थ्स ए॒तां पुन॑श्चि॒तिम॑पश्य॒त्ताम॑चिनु॒त तया॒ वै स आर्ध्नो॒द्यत्पुन॑श्चि॒तिं चि॑नु॒त ऋद्ध्यै॑॥ (५१)

त्रि॒वृदथ॒ तिष्ठ॑न्त्यग्न्या॒धेये॑न॒ नाचि॑नुत स॒प्तद॑श च॥५॥——[१०]

छन्द॒श्चित॑ं चिन्वीत प॒शुका॑मः प॒शवो॒ वै छन्दाꣳ॑सि पशु॒माने॒व भ॑वति श्येन॒चित॑ं चिन्वीत सुव॒र्गका॑मः श्ये॒नो वै वय॑सां॒ पति॑ष्ठः श्ये॒न ए॒व भू॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कं प॑तति कङ्क॒चित॑ं चिन्वीत॒ यः का॒मये॑त शीर्॒षण्वान॒मुष्मि॑ꣳल्लो॒के स्या॒मिति॑ शीर्॒षण्वा॒ने॒वामु॒ष्मि॑ꣳल्लो॒के भ॑वत्यलज॒चित॑ं चिन्वीत॒ चत॑ुःसीतं प्रति॒ष्ठाका॑म॒श्चत॑स्रो॒ दिशो॑ दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति प्रउग॒चित॑ं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्प्र (५२)

ए॒व भ्रातृ॑व्यान्नुदत उभ॒यत॑ःप्रउगं चिन्वीत॒ यः का॒मये॑त॒ प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नु॒देय॒ प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णा॒निति॒ प्रैव जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नु॒दते॒ प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णान्रथचक्र॒चित॑ं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवान् वज्रो॒ वै रथो॒ वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्र ह॑रति द्रोण॒चित॑ं चिन्वी॒तान्न॑कामो॒ द्रोणे॒ वा अन्न॑म्भ्रियते॒ सयो॑न्येवान्न॒मव॑ रुन्धे समू॒ह्य॑ं चिन्वीत प॒शुका॑मः पशु॒माने॒व भ॑वति (५३)

प॒रि॒चा॒य्य॑ं चिन्वीत॒ ग्राम॑कामो ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति श्मशान॒चित॑ं चिन्वीत॒ यः का॒मये॑त पितृलो॒क ऋ॑ध्नुया॒मिति॑ पितृलो॒क ए॒वर्ध्नोति विश्वामित्रजमद॒ग्नी वसि॑ष्ठेनास्पर्धेता॒ꣳ॒ स ए॒ता ज॒मद॑ग्निर्विह॒व्या॑ अपश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॒र्वै स वसि॑ष्ठस्येन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृङ्क्त॒ यद्वि॑ह॒व्या॑ उप॒दधा॑तीन्द्रि॒यमे॒व ताभि॑र्वी॒र्य॑ं यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ होतु॒र्धिष्णि॑य॒ उप॑ दधाति यजमानायत॒नं वै (५४)

होता॒ स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑न इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मव॑ रुन्धे॒ द्वाद॒शोप॑ दधाति॒ द्वाद॑शाक्षरा॒ जग॑ती

जागंताः प॒शवो॒ जगंत्यै॒वास्मैं प॒शूनवं रुन्धे॒ऽष्टावंष्टाव॒न्येषु॒ धिष्णिंये॒षूपं दधात्य॒ष्टाशंफाः प॒शवंः प॒शूने॒वावं रुन्धे॒ षण्माँर्जा॒लीये॒ षड्वा ऋ॒तवं ऋ॒तव॑ः खलु॒ वै दे॒वाः पि॒तरं ऋ॒तूने॒व दे॒वान्पि॒तॄन्प्रीँणाति॥ (५)

प्र भंवति यजमानायत॒नं वा अ॒ष्टाचंत्वारि॒ꣳशच्च॥४॥ [११]

पवंस्व॒ वाजंसात॒य इत्यंनु॒ष्टुक्प्रति॒पद्भंवति ति॒स्रोंऽनु॒ष्टुभ॒श्चतंस्रो गाय॒त्रियो॒ यत्ति॒स्रोंऽनु॒ष्टुभ॒स्तस्मा॒दः श्वंस्त्रि॒भिस्तिष्ठꣳ॑ स्तिष्ठति॒ यच्चतंस्रो गाय॒त्रिय॒स्तस्मा॒थ्सर्वाꣳ॑श्च॒तुरंः प॒दः प्रति॒दध॒त्पलांयते पर॒मा वा ए॒षा छन्दंसा॒ं यदंनु॒ष्टुक्पंर॒मश्चं॒तुष्टो॒मः स्तोमांनां पर॒मस्त्रिंरा॒त्रो य॒ज्ञाना॑ं पर॒मोऽश्वंः पशू॒नां परंमेणै॒वैनं पर॒मता॑ं गमयत्येकवि॒ꣳ॒शमहंर्भवति (५६)

यस्मि॒न्नश्वं आल॒भ्यते॒ द्वादंश॒ मासा॒ः पञ्चर्तव॒स्त्रयं इ॒मे लो॒का अ॒सावांदि॒त्य एंकवि॒ꣳ॒श ए॒ष प्र॒जापंतिः प्राजाप॒त्योऽश्व॒स्तमे॒व सा॒क्षादृंध्नोति॒ शक्कंरयः पृ॒ष्ठं भंवन्त्य॒न्यदं॒न्यच्छ॒न्दो॒ऽन्यैंन्ये॒ वा ए॒ते प॒शव॒ आ लंभ्यन्त उ॒तेवं ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या यच्छक्कंरयः पृ॒ष्ठं भव॒न्त्यश्वं॒स्य सर्व॒त्वायं पार्थु॒र॒श्मं ब्रंह्मसा॒मं भंवति र॒श्मिना॒ वा अश्वंः (५७)

यत ई॑श्व॒रो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठि॒तः परा॑ं परा॒वतं॒ गन्तो॒र्त्पार्थु॒र॒श्मं ब्रंह्मसा॒मं भव॒त्यश्वं॒स्य॒ यत्यै॒ धृत्यै॒ सङ्कृं॒त्यच्छावाकसा॒मं भंवत्यु॒थ्सन्नय॒ज्ञो वा ए॒ष यदंश्वमे॒धः कस्तद्वे॒देत्यांहु॒र्यदि॒ सर्वो॒ वा क्रि॒यते॒ न वा॒ सर्व॒ इति॒ यथ्सङ्कृं॒त्यच्छावाकसा॒मं भव॒त्यश्वं॒स्य सर्व॒त्वाय॒ पर्या॑प्त्या॒ अनंन्तराया॒य सर्वंस्तोमोऽतिरा॒त्र उंत्त॒ममहंर्भवति॒ सर्वं॒स्याऽऽप्त्यै॒ सर्वं॒स्य जित्यै॒ सर्वंमे॒व तेना॑ऽऽप्नोति॒ सर्वं जयति॥ (५८)

अहंर्भवति॒ वा अश्वोऽहंर्भवति॒ दर्श च॥३॥ [१२]

दे॒वा॒सु॒राः तेन॒र्तव्या॑ं रु॒द्रोऽश्मंन्नृ॒षदे॒ वडु॒दे॒नं॒ प्राचीमिति॒ वसो॒र्धारांम॒ग्निर्दे॒वेभ्य॒ः सु॒व॒र्गायं॒ यत्राकू॑तायं छन्द॒श्चितं॒ पवंस्व॒ द्वादंश॥१२॥

दे॒वा॒सु॒रा अ॒जाया॒ं वै ग्रंमु॒ष्टिः प्रंथ॒मो दे॑वय॒तामे॒तद्वै छन्दंसामृ॒ध्नोत्य॒ष्टौ पंञ्चाशचत्॥५८॥

दे॒वा॒सु॒राः सर्वं जयति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥५-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेके॑न सꣳस्था॒पय॑ति य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑त्या॒ अवि॑च्छेदा॒यैन्द्राः᳚ प॒शवो॒ ये मु॑ष्क॒रा यदै॒न्द्राः सन्तो॒ऽग्निभ्य॑ आ॒लभ्य॑न्ते दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दधात्याग्ने॒यीस्त्रि॒ष्टुभो॑ याज्यानुवा॒क्याः᳚ कुर्या॒द्यदा᳚ग्ने॒यीस्तेना᳚ग्ने॒या यत् त्रि॒ष्टुभ॒स्तेनै॒न्द्राः सम॑द्ध्यै न दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दधाति वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑ते तूप॒रमा ल॑भते॒ तेजो॒ऽग्नेर्वा॒युस्तेज॑स ए॒ष आ ल॑भ्यते॒ तस्मा᳚द्य॒द्रिय॑ङ्ङ्वा॒युः (१)

वाति॑ त॒द्रिय॑ङ्ङ॒ग्निर्द॑हति॒ स्वमे॒व तत्तेजो॒ऽन्वे॑ति॒ यन्न नि॒युत्व॑ते॒ स्यादुन्मा᳚द्ये॒द्यज॑मानो नि॒युत्व॑ते भवति॒ यज॑मान॒स्यानु॑न्मादाय वा॒यु॒मती᳚ श्वे॒तव॑ती याज्यानुवा॒क्ये॑ भवतः सतेज॒स्त्वाय॑ हिरण्यग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्र॒ इत्या॑घा॒रमा घा॑रयति प्र॒जाप॑ति॒र्वै हि॑रण्यग॒र्भः प्र॒जाप॑तेरनुरू॒प॒त्वाय॒ सर्वा॑णि॒ वा ए॒ष रू॒पाणि॑ पशू॒नां प्रत्या ल॑भ्यते॒ यच्छ्म॑श्रु॒णस्तत् (२)

पुरु॑षाणाꣳ रू॒पं यत्तू॑प॒रस्तदश्वा॑नां॒ यद॒न्यतो॑द॒न्तद्गवां॒ यदव्या॑ इव श॒फास्तदवी॑नां॒ यद॒जस्तद॒जानां᳚ वा॒युर्वै प॑शू॒नां प्रि॒यं धाम॒ यद्वा॑य॒व्यो॑ भव॑त्ये॒तमे॒वैन॑म॒भि सं॑जा॒ना॒नाः प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते वाय॒व्यः॑ का॒र्या(३)ः प्रा॑जाप॒त्या(३) इत्या॑हु॒र्यद्वा॑य॒व्यं॑ कु॒र्यात्प्र॒जा-प॑तेरिया॒द्यत्प्रा॑जाप॒त्यं कु॒र्याद्वा॒योः (३)

इ॒या॒द्यद्वा॑य॒व्यः॑ प॒शुर्भव॑ति॒ तेन॑ वा॒योर्नै॑ति॒ यत्प्रा॑जाप॒त्यः पु॑रो॒डाशो॒ भव॑ति॒ तेन॑ प्रा॒जाप॑ते॒र्नै॑ति॒ यद्द्वाद॑शकपाल॒स्तेन॑ वैश्वान॒रान्नै॑त्याग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति दीक्षि॒ष्यमा॑णो॒ऽग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता᳚श्चै॒व य॒ज्ञं चा र॑भते॒ऽग्निर॑व॒मो दे॒वता॑नां॒ विष्णुः॑ प॒रमो यदा᳚ग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं नि॒र्वप॑ति दे॒वताः᳚ (४)

ए॒वोभ॒यतः॑ परि॒गृह्य॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्धे पुरो॒डाशे॑न॒ वै दे॒वा अ॒मुष्मि॑ँल्लो॒क आ᳚र्ध्नुवं च॒रुणा॒स्मिन् यः का॒मये॑ताऽमुष्मि॑ँल्लो॒क ऋ॑ध्नु॒या॒मिति॒ स पु॑रो॒डाशं॑ कुर्वीता॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॑ध्नोति॒ यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना᳚ग्ने॒यो यत् त्रिक॑पाल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः सम॑द्ध्यै यः का॒मये॑ता॒स्मिँल्लो॒क ऋ॑ध्नु॒या॒मिति॒ स च॒रुं कु॑र्वीता॒ग्नेर्घृ॒तं विष्णो᳚स्तण्डु॒लास्तस्मा᳚त् (५)

च॒रुः का॒र्यो᳚ऽस्मिन्ने॒व लो॒क ऋ॑ध्नोत्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं वा अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै सं॑वथ्स॒रमुख्य॒मभृ॑त्वा॒ग्निं चि॑नु॒ते यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते

ता॒दृगे॒व त॒दार्ति॒मार्च्छे᳚द्वैश्वान॒रं द्वाद॑शकपालं पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेथ्संवथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै᳚श्वान॒रो यथा॑ संवथ्स॒रमा॒प्त्वा (६)

का॒ल आग॑ते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॑वथ्स॒रमा॒प्त्वा का॒ल आग॑ते॒ऽग्निं चि॑नु॒ते नार्ति॒मार्च्छ॑त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै᳚श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॒मव॑ रुन्धे॒ त्रीण्ये॒तानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒ꣳ॒ रोहा॑य॥ (७)

य॒द्रिय॑ङ्ङा॒युर्यच्छ्न॑श्श्रु॒णस्तद्वा॒योर्नि॒र्वप॑ति दे॒वता॒स्तस्मा॑दा॒प्त्वाष्टात्रि॑ꣳशच्च॥७॥ —— [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॒णानु॒ प्रावि॑श॒त्ताभ्य॒ः पु॒नः सम्भ॑वितु॒ं नाश॑क्नो॒थ्सो᳚ऽब्रवीदृ॒ध्नव॒दिथ्स यो मे॒तः पुन॑ः सञ्चि॒नव॒दिति॒ तं दे॒वाः सम॑चिन्व॒न्ततो॒ वै त आ᳚र्ध्नु॒वन्॒ यथ्स॒मचि॑न्व॒न्तच्चित्य॑स्य चित्य॒त्वं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒त ऋ॒ध्नोत्ये॒व कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुरग्नि॒वान् (८)

अ॒सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यतेऽग्नि॒वाने॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुर्दे॒वा मा॑ वेद॒न्निति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते वि॒दुरे॑नं दे॒वाः कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुर्गृ॒ह्य॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते गृ॒ह्ये॑व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः प॒शु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निः (९)

ची॒य॒ते॒ प॒शु॒माने॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः स॒प्त मा॒ पुरु॑षा॒ उप॑ जीवा॒निति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते॒ त्रय॒ः प्राञ्च॒स्त्रय॑ः प्र॒त्यं च॑ आ॒त्मा स॑प्त॒म ए॒ताव॑न्त ए॒वैन॑म॒मुष्मि॑ꣳल्लो॒क उप॑ जीवन्ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिकीषत॒ तं पृ॑थि॒व्य॑ब्रवी॒न्न मय्य॒ग्निं चे᳚ष्य॒सेति॑ मा धक्ष्यति॒ सा त्वा॑तिद॒ह्यमा॑ना॒ वि ध॑विष्ये (१०)

स पापी॑यान्भविष्य॒सीति॒ सो᳚ऽब्रवी॒त्तथा॒ वा अ॒हं क॑रिष्यामि॒ यथा᳚ त्वा॒ नाति॑ध॒क्ष्यतीति॒ स इ॒माम॒भ्य॑मृशत् प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॒देती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोपा॑ध॒त्तान॑तिदाहाय॒ यत्प्र॒त्य॒ग्निं चि॑न्वी॒त तद॒भि मृ॑शेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द (११)

इ॒ती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ ध॒त्तेऽन॑तिदाहाय प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स ए॒तमु॒ख्य॑मपश्य॒त्तꣳ सं॑वथ्स॒रम॑बिभ॒स्ततो॒ वै स प्राजा॑यत॒ तस्मा᳚थ्संवथ्स॒रं भा॒र्य॑ः प्रैव जा॑यते॒ तं वस॑वोऽब्रु॒वन्प्र त्वम॑जनिष्ठा व॒यं प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तं वसु॑भ्य॒ः प्राय॑च्छ॒त्तं त्रीण्यहा᳚न्यबिभरु॒स्तेन॑ (१२)

त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा᳚त् त्र्य॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तान्रु॒द्रा अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यं प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तꣳ रु॒द्रेभ्य॒ः प्राय॑च्छ॒न्तꣳ षडहा᳚न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा᳚त्षड॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ ताना॑दि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यं (१३)

प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तमा॑दि॒त्येभ्य॒ः प्राय॑च्छ॒न्तं द्वा॒द॒शाहा᳚न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा᳚द्द्वादशा॒हं भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तेनै॒व ते स॒हस्र॑मसृजन्तो॒खाꣳ स॑हस्रत॒मीं य ए॒वमु॒ख्यꣳ॑ साह॒स्रं वेद॒ प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना᳚प्नोति॥ (१४)

अ॒ग्नि॒वान्प॑शु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निर्ध॑विष्ये मृशेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गि॒र॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द॒ तेन॒ ताना॑दि॒त्या अ॑ब्रु॒व॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यश्च॑त्वारि॒ꣳ॒शच्च॑॥ ७॥ [२]

यजु॑षा॒ वा ए॒षा क्रि॑यते॒ यजु॑षा पच्यते॒ यजु॑षा॒ वि मु॑च्यते॒ यदु॒खा सा वा ए॒षैतर्हि॑ या॒तया᳚म्नी॒ सा न पुन॑ः प्र॒युज्येत्या॑हु॒रग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तव॑ यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ॒ इत्यु॒खाया᳚ं जुहोति॒ तेनै॒वैना॑ं पुन॒ः प्र यु॑ङ्क्ते॒ तेनाया॑तयाम्नी॒ यो वा अ॒ग्निं योग॒ आग॑ते यु॒नक्ति॑ यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेष्वग्ने᳚ (१५)

यु॒क्ष्वा हि ये तव॑ यु॒क्ष्वा हि दे॑व॒हूत॑मा॒ꣳ॒ इत्या॑है॒ष वा अ॒ग्नेर्योग॒स्तेनै॒वैनं॑ युनक्ति यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेषु॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति न्य॑ङ्ङ॒ग्निश्चे॑त॒व्या(३) उ॑त्ता॒ना(३) इति॒ वय॑सा॒ं वा ए॒ष प्र॑ति॒मया॑ चीयते॒ यद॒ग्निर्यन्न्य॑ञ्चं चिनु॒यात्पृ॒ष्टित॑ ए॑नमाहु॑तय ऋच्छेयु॒र्यदु॑त्ता॒नं न पति॑तुꣳ शक्नुया॒दसु॑वर्ग्योऽस्य स्यात्प्रा॒चीन॑मुत्ता॒नम् (१६)

पु॒रु॒ष॒शी॒र्॒षमुप॑ दधाति मु॒खत ए॒वैन॒माहु॑तय ऋच्छन्ति॒ नोत्ता॒नं चि॑नुते सु॒व॒र्ग्यो᳚ऽस्य भवति सौ॒र्या जु॑होति॒ चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्प्रति॑ दधाति॒ द्विर्जु॑होति॒ द्वे हि चक्षु॑षी समा॒न्या जु॑होति समा॒नꣳ हि चक्षु॑ः समृ॑द्ध्यै देवासु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते वा॒मं वसु॒ सं न्य॑दधत॒ तद्दे॒वा वा॑म॒भृता॑वृञ्जत॒ तद्वा॑म॒भृतो॑ वामभृ॒त्त्वं यद्वा॑म॒भृत॑मुप॒दधा॑ति वा॒ममे॒व तया॒ वसु॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ हिर॑ण्यमूर्ध्नी भवति॒ ज्योति॒र्वै हिर॑ण्यं॒ ज्योति॑र्वा॒मं ज्योति॑षै॒वास्य॒ ज्योति॑र्वा॒मं वृ॑ङ्क्ते॒ द्वियजु॒र्भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (१७)

यु॒ञ्जा॒नेष्वग्ने᳚ प्रा॒चीन॑मुत्ता॒नं वा॑म॒भृत॒श्चतु॑र्विꣳशतिश्च॥ ३॥ [३]

आपो॒ वरु॑णस्य॒ पत्न॑य आस॒न्ता अ॒ग्निर॒भ्य॑ध्याय॒त्ताः सम॑भव॒त्तस्य॒ रेत॒ः

परांपतत्तदियमंभवद्यद्द्वितीयं परापंतत्तदसावंभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजांवुपदधांतीमे एवोपं धत्ते यद्वा असौ रेतंः सिञ्चति तदस्यां प्रतिं तिष्ठति तत्प्र जांयते ता ओषंधयः (१८)

वीरुधों भवन्ति ता अग्निरंत्ति य एवं वेद प्रैव जांयतेऽन्नादो भंवति यो रैतस्वी स्यात्प्रंथमायां तस्य चित्यांमुभे उपं दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतंः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः स्यात्प्रंथमायां तस्य चित्यांमन्यामुपं दध्यादुत्तमायांमन्याꣳ रेतं एवास्यं सिक्तमाभ्यामुंभयतः परिं गृह्णाति संवथ्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवंरोहेन्न हीमे कं चन प्रंत्यवरोहंतस्तदेनयोर्व्रतं यो वा अपंशीर्षाणमग्निं चिंनुते-ऽपंशीर्षामुष्मिँल्लोके भंवति यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भंवति चित्तिं जुहोमि मनंसा घृतेन यथा देवा इहागमंन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्यं वयुनंस्य पत्मंञ्जुहोमिं विश्वकंर्मणे विश्वाहामंर्त्यꣳ हविरितिं स्वयमातृण्णामुंपधायं जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिंनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोके भंवति य एवं वेदं सुवर्गाय वा एष लोकायं चीयते यदग्निस्तस्य यदयंथापूर्वं क्रियतेऽसुंवर्ग्यमस्य तथ्सुंवर्ग्यो-ऽग्निश्चितिंमुपधायाभि मृंशेच्चित्तिमचिंत्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेवं वीता वृंजिना च मर्तान्राये चं नः स्वपत्यायं देव दितिं च रास्वादिंतिमुरुष्येतिं यथापूर्वमेवैनामुपं धत्ते प्राञ्चंमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषंधयः कञ्जुंहोति स्वपत्यायाष्टादंश च॥४॥ [४]

विश्वकंर्मा दिशां पतिः स नंः पशून्पांतु सोऽस्मान्पांतु तस्मै नमंः प्रजापंती रुद्रो वरुंणोऽग्निर्दिशां पतिः स नंः पशून्पांतु सोऽस्मान्पांतु तस्मै नमं एता वै देवतां एतेषां पशूनामधिंपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृंश्च्यते यः पंशुशीर्षाण्युंपदधांति हिरण्येष्टका उपं दधात्येताभ्यं एव देवताभ्यो नमंस्करोति ब्रह्मवादिनंः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दंधाति शुचारण्यानंर्पयति किं तत उच्छिꣳषतीति यद्धिंरण्येष्टका उंपदधांत्यमृतं वै हिरंण्यममृतेनैव ग्राम्येभ्यंः पशुभ्यों भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै प्रंथमा स्वंयमातृण्णा व्यानो द्वितीयांपानस्तृतीयानु प्राण्यांत्प्रथमाꣳ स्वंयमातृण्णामुंपधायं प्राणेनैव प्राणꣳ समंर्धयति व्यंन्यात् (२३)

द्वितीयांमुपधायं व्यानेनैव व्यानꣳ समंर्धयत्यपांन्यात्तृतीयांमुपधायांपानेनैवापानꣳ

समर्धयत्यथौ प्राणैरेवैन॒ꣳ समिन्द्धे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृण्णा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णा एताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृण्णा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतयाऽ-ङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमजिगाꣳसन्तेन पतितुं नाशक्नुवन्त एताश्चतस्रः स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपादधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥४॥ [५]

अग्न आ याहि वीतय इत्याहाहुतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह इत्याह हुत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्ध एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अह्नाꣳ रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नाꣳ रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँथ्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी लोकं पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धेऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव रुन्धे जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥३॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्र एकादशिनी यदग्नावेकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणैनꣳ सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयाथ्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण

वीर्येणर्ध्यते योँऽग्निं चिन्वन्नंधिक्रामंत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमंणं प्रतीष्टंकामुपं दध्यान्नेन्द्रियेणं वीर्येण व्यृंध्यते रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यं तिस्रः शंरव्याः प्रतीचीं तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृंश्च्यते योँऽग्निं चिंनुतेँऽग्निं चित्वा तिंसृधन्वमयांचितं ब्राह्मणायं दद्यात्ताभ्यं एव नमंस्करोत्यथो ताभ्यं एवात्मानं निष्क्रींणीते यत्तें रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मैं ते रुद्र संवथ्सरेण नमंस्करोमि यत्तें रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मैं ते रुद्र परिवथ्सरेण नमंस्करोमि यत्तें रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मैं ते रुद्रेदावथ्सरेण नमंस्करोमि यत्तें रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो अनुं वातु ते तस्मैं ते रुद्रेदुवथ्सरेण नमंस्करोमि यत्तें रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मैं ते रुद्र वथ्सरेण नमंस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथाँ व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठंत्येवं वा एष एतर्हि सञ्चिंतमेतैरुपं तिष्ठते नमस्कारैरेवैनꣳ शमयति येँऽग्नयंः (३२)

पुरीष्याँः प्रविंष्टाः पृथिवीमनुं। तेषां त्वमंस्युत्तमः प्र णों जीवातंवे सुव। आपं त्वाऽग्ने मनसापं त्वाऽग्ने तपसापं त्वाऽग्ने दीक्षयापं त्वाग्न उपसद्भिरापं त्वाऽग्ने सुत्ययापं त्वाऽग्ने दक्षिंणाभिरापं त्वाऽग्नेऽवभृथेनापं त्वाऽग्ने वशयापं त्वाऽग्ने स्वगाकारेणेत्यांहैषा वा अग्नेरातिस्तयैवैनंमाप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उंत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ चं॥५॥ [७]

गायत्रेणं पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिंन्दधाति बृहद्रथन्तराभ्याँ पक्षावोजं एवास्मिंन्दधात्यृतुस्थायंज्ञायज्ञियेंन पुच्छंमृतुष्वेव प्रतिं तिष्ठति पृष्ठैरुपं तिष्ठते तेजो वै पृष्ठानि तेजं एवास्मिंन्दधाति प्रजापंतिरग्निमंसृजत सोँऽस्माथ्सृष्टः परांङैत्तं वांरवन्तीयेंनावारयत तद्वांरवन्तीयंस्य वारवन्तीयत्वꣳ श्यैतेनं श्येती अंकुरुत तच्छ्यैतस्यं श्यैतत्वम् (३४)

यद्वांरवन्तीयेंनोपतिष्ठंते वारयंत एवैनꣳ श्यैतेनं श्येती कुंरुते प्रजापंतेर्हृदंयेनापिपक्षं प्रत्युपं तिष्ठते प्रेमाणंमेवास्यं गच्छति प्राच्याँ त्वा दिशा सांदयामि गायत्रेण छन्दंसाग्निनां देवतंयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उपं दधामि दक्षिंणया त्वा दिशा सांदयामि त्रैष्टुंभेन छन्दसेन्द्रेंण देवतंयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं दधामि प्रतीच्याँ त्वा दिशा सांदयामि (३५)

जागंतेन् छन्दंसा सवि्त्रा दे्वतंयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपं दधाम्युदींच्या त्वा दि्शा सांदया्म्यानुंष्टुभेन् छन्दंसा मि्त्रावरुंणाभ्यां दे्वतंया्ग्नेः प्क्षेणा्ग्नेः प्क्षमुपं दधाम्यू्र्ध्वयाँ त्वा दि्शा सांदयामि् पाङ्क्तेन् छन्दंसा् बृह्स्पतिंना दे्वतंया्ग्नेः पृष्ठेना्ग्नेः पृष्ठमुपं दधामि् यो वा अपाँत्मानम्ग्निं चिंनु्तेऽपाँत्मा्मुष्मिँल्लो्के भंवति् यः सात्मांनं चिनु्ते सात्मा्मुष्मिँल्लो्के भंवत्यात्मेष्ट्का उपं दधात्ये्ष वा अ्ग्नेरा्त्मा सात्मांनमे्वाग्निं चिंनु्ते सात्मा्मुष्मिँल्लो्के भंवति् य ए्वं वेदं॥ (३६)

श्यै्तत्वं प्र्तीच्याँ त्वा दि्शा सांदयामि् यः सात्मांनश्चिनु्ते द्वावि॑ꣳशतिश्च॥३॥ [८]

अग्नं उदधे् या त् इषुंर्यु्वा नाम् तयां नो मृड् तस्याँस्ते् नम्स्तस्याँस्त् उप् जीवंन्तो भूया्स्माग्नें दुध्र गह्य किꣳशिल वन्य् या त् इषुंर्यु्वा नाम् तयां नो मृड् तस्याँस्ते् नम्स्तस्याँस्त् उप् जीवंन्तो भूयास्म् पञ्च वा ए्तेंऽग्नयो् यच्चितंय उद्धिरे्व नामं प्रथ्मो दु्ध्रः (३७)

द्वितीयो् गह्यंस्तृ्तीयंः किꣳशि्लश्चंतु्र्थो वन्यंः पञ्च्मस्तेभ्यो् यदाहुं्तीर्न जुंहु्याद॑ध्व्र्युं च् यजंमानं च् प्र दंहेयु्र्यदे्ता आहुंतीर्जु्होतिं भाग्धेयेंनै्वैनाँञ्छमयति् नार्ति्मार्च्छंत्यध्व्र्युर्न यजंमानो् वाङ्कं आ्सन्न्सोः प्रा्णोंऽक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं बाहु्वोर्बलंमू्रु्वोरोजोऽरिंष्टा् विश्वा्न्यङ्गांनि त्नूः (३८)

त्नुवां मे स्ह नमंस्ते अस्तु् मा मां हिꣳसी्रप् वा ए्तस्माँत्प्रा्णाः क्रांमन्ति् योंऽग्निं चि्न्वन्नंधि्क्रामंति् वाङ्कं आ्सन्न्सोः प्रा्ण इत्यांह प्रा्णाने्वाऽऽत्मन्धंत्ते् यो रु्द्रो अ्ग्नौ यो अ्फ्सु य ओषंधीषु् यो रु्द्रो विश्वा् भुवंनावि्वेश् तस्मैं रु्द्राय् नमों अ्स्त्वाहुंतिभागा् वा अ्न्ये रु्द्रा हृ्विर्भा॑गाः (३९)

अ्न्ये शंतरु्द्रीयꣳ हु्त्वा गांवीधु्कं च्रुमे्तेन् यजुंषा च्रमाया्मिष्टंकायां नि दंध्याद्भा्गधेयें॒नै्वैनꣳ शमयति् तस्य् त्वै शंतरु्द्रीयꣳ हु्तमित्यांहु्र्यस्यै्तद्ग्नौ क्रि्यत् इति् वसंवस्त्वा रु्द्रैः पु्रस्ताँत्पान्तु पि्तरंस्त्वा य्मरांजानः पि्तृभि॑र्दक्षिण्तः पाँन्त्वादि्त्यास्त्वा् विश्वैँर्दे्वैः प्श्चात्पाँन्तु द्युता्नस्त्वां मारु्तो म्रुद्भि॑रुत्तर्तः पांतु (४०)

दे्वास्त्वेन्द्रंज्येष्ठा् वरुंणराजानो्ऽधस्ताँच्चोपरिंष्टाच्च पान्तु् न वा ए्तेनं पू्तो न मेध्यो् न प्रोक्षिंतो् यदे॑नम्तः प्रा्चीनं प्रो्क्षति् यथ्सञ्चिंत्माज्येंन प्रो्क्षति् तेनं पू्तस्तेन् मेध्य्स्तेन्

प्रोक्षितः॥ (४१)

दुध्रस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च॥५॥——[९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि दक्षिणा दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि प्रतीची दिक्तस्यास्ते (४२)

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची दिक्तस्यास्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि बृहती दिक्तस्यास्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दिक्तस्यास्ते यमोऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च (४३)

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चितꣳ रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम (४४)

स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा वर्षं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नाम स्थ पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः (४५)

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो मृडयत ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद इति (४६)

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्ये। उत्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्व समुद्रियꣳ सदनमा विशस्व। यो वा अग्निं प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति तं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूक्षः (४७)

भवतीमꣳ स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाꣳ स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायꣳ ह वै वाजी सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥७॥—[१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञ ऋश्यं ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलङ्गोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः सिन्धोः शिꣳशुमारो हिमवतो हस्ती॥ (४९)

इन्द्रायाष्टाविꣳशतिः॥१॥—[११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदꣳशस्ते धातुः सरस्वत्यै शारिः श्येता पुरुषवाख्सरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागारण्योऽजो नकुलः शका ते पौष्णा वाचे क्रौञ्चः॥ (५०)

मयुस्त्रयोविꣳशतिः॥१॥—[१२]

अपां नप्त्रे जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते वायव्यां दिग्भ्यश्चक्रवाकः॥ (५१)

अपामेकान्नविꣳशतिः॥१॥—[१३]

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवेऽसितो मन्यवे स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः॥ (५२)

—[१४]

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यह्ने कृष्णो रात्रियै पिकः क्ष्विङ्का नीलशीर्ष्णी तेऽर्यम्णे धातुः कत्कटः॥ (५३)

—[१५]

सौरी बलाकश्र्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां कपिञ्जलो रुद्राणां तित्तिरी रोहित्कुण्डृणाची गोलत्तिका ता अप्सरसामरण्याय सृमरः॥ (५४)

—[१६]

पृष॒तो वैँश्वदे॒वः पि॒त्वो न्यङ्कुः॑ कश॒स्तेऽनु॑मत्या अन्यवा॒पोँऽर्धमा॒सानाँ॒ मा॒सां क॒श्यप॒ः क्वयिः॑ कु॒टरु॑र्दात्यौ॒ह॒स्ते सिनीवा॒ल्यै बृह॒स्पत॑ये शित्पु॒टः॥ (५)

——[१७]

शका॑ भौ॒मी पा॒न्त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॒स्ते पि॑तृ॒णामृ॑तू॒नां जह॑का संवथ्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते नैर्ऋ॒ताः कृ॑क॒वाकुः॑ सावि॒त्रः॥ (५६)

बला॑य पुरुषमृ॒गः सौ॒री पृ॑ष॒तः शका॒ष्टाद॑शा॒ष्टाद॑श॥१॥——[१८]

रुरू॑ रौ॒द्रः कृ॑कला॒सः श॒कुनि॒ः पिप्प॑का॒ ते श॑र॒व्या॑यै हरि॒णो मा॑रु॒तो ब्रह्म॑णे शा॒र्गस्त॒रक्षुः॑ कृ॒ष्णः श्वा च॑तुर॒क्षो ग॑र्द॒भस्त इ॑तरज॒नाना॑म॒ग्नये॒ धूङ्क्ष्णाँ॥ (५७)

रुरु॑र्विꣳश॒तिः॥१॥——[१९]

अ॒ल॒ज आँन्तरि॒क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः प्लु॒वस्ते॑ऽपामदि॑त्यै हꣳस॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै कीर्शा॒ गृध्रः॑ शितिक॒क्षी वाँध्रा॒ण॒सस्ते दि॒व्या द्यावा॑पृथि॒व्याँ॑ श्वा॒वित्॥ (५८)

——[२०]

सु॒प॒र्णः पाँर्ज॒न्यो ह॒ꣳसो वृको॑ वृषद॒ꣳशस्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रोँऽर्य॒म्णे लो॑पा॒शः सि॒ꣳहो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते म॑हे॒न्द्राय॒ कामा॑य॒ पर॑स्वान्॥ (५९)

अ॒ल॒जः सु॑प॒र्णोँऽष्टाद॑शा॒ष्टाद॑श॥१॥——[२१]

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णग्री॑वः सारस्व॒ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः शि॑तिपृ॒ष्ठो बा॑र्ह॒स्प॒त्यः शि॒ल्पो वैँश्वदे॒व ऐ॒न्द्रो॑ऽरु॒णो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ ऐन्द्रा॒ग्नः सꣳहि॒तो॑ऽधोरा॑मः सावि॒त्रो वा॑रु॒णः पेत्वः॑॥ (६०)

आ॒ग्ने॒यो द्वाविꣳश॒तिः॥१॥——[२२]

अश्व॑स्तूप॒रो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आँग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ त्वा॒ष्ट्रौ लो॑मशस॒क्थौ शि॑तिपृ॒ष्ठौ बा॑र्ह॒स्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षोद॒रः सौ॒र्यो ब॒लक्ष॒ः पेत्वः॑॥ (६१)

अश्वः॑ षोड॑श॥१॥——[२३]

अ॒ग्नयेऽनी॑कवते॒ रोहि॑ताञ्जिरन॒ड्वान॒धोरा॑मौ सावि॒त्रौ पौ॒ष्णौ र॑ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शङ्गौ॑ तूप॒रौ मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ आग्ने॒यः कृ॒ष्णो॑ऽजः सा॑रस्व॒ती मे॒षी वा॑रु॒णः कृ॒ष्ण एक॑शितिपा॒त्पेत्वः॑ (६२)

अ॒ग्नयोऽनी॑कवते॒ द्वावि॑ꣳशतिः॥१॥ [२४]

यदेके॑न प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॒ यजु॒षापो॑ वि॒श्वक॒र्माग्न॒ आ या॑हि सु॒व॒र्गाय॒ वज्रो॑ गाय॒त्रेणाग्न॑ उदधे स॒मीचीन्द्रा॑य म॒युर॒पां बला॑य पुरुषमृ॒गः सौ॒री पृ॑ष॒तः शका॒ रुरु॑रल॒जः सु॑प॒र्ण आँ॒ग्ने॒योऽश्वो॒ऽग्नयेऽनी॑कवते॒ चतु॑र्वि॑ꣳशतिः॥२४॥

यदेके॑न॒ स पापी॑याने॒तद्वा अ॒ग्नेर्धनु॒स्तद्दे॒वास्त्वेन्द्रं॑ज्येष्ठा अ॒पां नप्रेऽश्वं॑स्तू॒परो द्वि॒षं॑ष्टिः॥६२॥

यदेके॒नैकं॑शितिपा॒त्पेत्वं॑ः॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥५-५॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हि॒र॑ण्यवर्णाः॒ शुच॑यः पाव॒का यासु॑ जा॒तः क॒श्यपो॒ यास्विन्द्रः॑। अ॒ग्निं या गर्भं॑ दधि॒रे विरू॑पा॒स्ता न॒ आप॒ः शꣳ स्यो॒ना भ॑वन्तु। यासा॒ꣳ॒ राजा॒ वरु॑णो॒ याति॒ मध्ये॑ सत्यानृ॒ते अ॑व॒पश्य॒ञ्जना॑नाम्। म॒धु॒श्चुत॒ः शुच॑यो॒ याः पा॑व॒कास्ता न॒ आप॒ः शꣳ स्यो॒ना भ॑वन्तु। यासा᳚ं दे॒वा दि॒वि कृ॒ण्वन्ति॑ भ॒क्षं या अ॒न्तरि॑क्षे बहु॒धा भव॑न्ति। याः पृ॑थि॒वीं पय॑सो॒न्दन्ति॑ (१)

शु॒क्रास्ता न॒ आप॒ः शꣳ स्यो॒ना भ॑वन्तु। शि॒वेन॑ मा॒ चक्षु॑षा पश्यतापः शि॒वया॑ त॒नुवोप॑ स्पृशत॒ त्वच॑ं मे। सर्वाꣳ॑ अ॒ग्नीꣳ॑ र॑प्सु॒षदो॑ हुवे वो॒ मयि॒ वर्चो॒ बल॒मोजो॒ नि ध॑त्त। यद॒दः सं॑प्रय॒तीरह॒ावन॑दता ह॒ते। तस्मा॒दा न॒द्यो॑ नाम॑ स्थ॒ ता वो॒ नामा॑नि सिन्धवः। यत्प्रेषि॑ता॒ वरु॑णेन॒ ताः शीभꣳ॑ स॒मव॑ल्गत। (२)

तदा᳚प्नो॒दिन्द्रो॑ वो य॒तीस्तस्मा॒दापो॒ अनु॑ स्थन। अ॒प॒का॒मꣳ स्यन्द॑माना॒ अवी॑वरत वो॒ हिक᳚म्। इन्द्रो॑ व॒ः शक्ति॑भिर्देवी॒स्तस्मा॒द्वार्णाम॑ वो हि॒तम्। एको॑ दे॒वो अप्य॑तिष्ठ॒थ्स्यन्द॑माना यथाव॒शम्। उदा॑निषु॒र्म॒हीरिति॒ तस्मा॑दु॒द॒कमु॑च्यते। आपो॑ भ॒द्रा घृ॒तमिदाप॑ आसुर॒ग्नीषोमौ॑ बिभ्र॒त्याप॒ इत्ताः। ती॒व्रो रसो॑ मधु॒पृचा᳚म् (३)

अ॒र॒ङ्ग॒म आ मा᳚ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा गन्न्। आदि॒त्प॑श्याम्यु॒त वा॑ शृणो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छति॒ वाङ्न॑ आसाम्। मन्ये॑ भेजा॒नो अ॒मृत॑स्य॒ तर्॑हि॒ हिर॑ण्यवर्णा॒ अतृ॑पं य॒दा व॑ः। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भु॒वस्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से। यो व॑ः शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह न॑ः। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तर॑ः। तस्मा॒ अर॑ं गमाम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒ जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः। दि॒वि श्र॑यस्वा॒न्तरि॑क्षे यतस्व पृथि॒व्या सम्भ॑व ब्रह्मवर्च॒सम॑सि ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा॥ (४)

उ॒न्दन्ति॑ स॒मव॑ल्गत मधु॒पृचा᳚ं मा॒तरो॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥४॥ [१]

अ॒पां ग्रहा॒न्गृह्णा॒त्ये॒तद्वाव रा॑ज॒सूय॑ं य॒देते ग्रहा᳚ः स॒वो᳚ऽग्निर्व॑रुणस॒वो रा॑ज॒सूय॑मग्निस॒वश्चित्य॒
सू॑य॒तेऽथो॑ उ॒भावे॒व लो॒काव॒भि ज॑यति॒ यश्च॑ राज॒सूये॑नेजा॒नस्य॒ यश्चा᳚ग्नि॒चित॒ आपो॑ भव॒न्त्यापो॒ वा अ॒ग्नेर्भ्रातृ॑व्या॒ यद॒पो᳚ऽग्नेर॒धस्ता॑दुप॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा᳚स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्य॒मृत᳚म् (५)

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्भिर॑वता॑न्तम॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॒माच्छ॑ति॒ सर्व॒मायु॑रेति॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेदान्नं॒ वा आपः॑ प॒शव॒ आपोऽन्नं॑ प॒शवो॑ऽन्ना॒दः प॑शु॒मान्भ॑वति॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॒ द्वाद॑श भवन्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रेणै॒वास्मै॑ (६)

अन्न॒मव॑ रुन्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒ सयो॑न्ये॒वान्न॒मव॑ रुन्ध॒ आ द्वा॑द॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्त्यथो॒ पात्रा॒न्न छि॑द्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑ कु॒म्भीश्च॑ मिथु॒नानि॑ भवन्ति मिथु॒नस्य॒ प्रजा॑त्यै॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथु॒नैर्जा॑यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ (७)

चै॒ना॒ ए॒वं वेद॒ शुग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्युं यज॑मानं प्र॒जाः शु॒चार्प॑यति॒ यद॒प उ॑प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒ नार्ति॒माच्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति प्र॒जा यत्रै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ऽपां वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॒ता आपो॒ यदे॒ता अ॒प उ॑प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॒ सꣳ सृ॑जति व॒र्षुकः॑ प॒र्जन्यः॑ (८)

भ॒व॒ति॒ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं॒ क्लृप्तिं॑ वेदा॒यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मा अनुसी॒तमुप॑ दधात्ये॒तद्वा आ॑सामा॒यत॑नमे॒षा क्लृप्ति॒र्य ए॒वं वेदा॒यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑ दधाति॒ चत॑स्रो॒ मध्ये॒ धृत्या॒ अन्नं॒ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॒ वै सा॒क्षादन्नं॒ यदे॒ष च॒रुर्यदे॒तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒क्षात् (९)

ए॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे मध्य॒त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मा॒ अन्नं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते बार्ह॒स्प॒त्यो भ॑वति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे ब्रह्मवर्च॒सम॑सि ब्रह्मवर्च॒साय॒ त्वेत्या॑ह तेज॒स्वी ब्र॑ह्मवर्च॒सी भ॑वति॒ यस्यै॒ष उ॑पधी॒यते॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥ (१०)

अ॒मृत॑मस्मै जायते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ प॒र्जन्य॑ उप॒दधा॑ति सा॒क्षाथ्स॒प्तच॑त्वारिꣳशच्च॥६॥ [२]

भू॒ते॒ष्ट॒का उप॑ दधा॒त्यत्रा॑त्र॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व मृ॒त्युर्जाय॑ते॒ तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यजते॒ तस्मा॑दग्नि॒चिथ्सर्व॒मायु॑रेति॒ सर्वे॒ ह्य॑स्य मृ॒त्यवोऽवे॑ष्टा॒स्तस्मा॑दग्नि॒चिन्नाभि॒चर॑रित॒वै प्र॒त्यगे॑नमभि॒चारः॑ स्तृणुते॒ सूय॑ते॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒ते दे॑वसु॒वामे॒तानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वानाꣳ॑ स॒वास्त ए॒व (११)

अस्मै सवान्प्र यच्छन्ति त एनꣳ सुवन्ते सवोऽग्निर्वरुणसवो राजसूयं ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं ब्रह्मणा देवताभिरभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्याभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभि षिञ्चति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि षिञ्चति शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्ववस्रावयति (१२)

मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्ध

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या समभरन्थ्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यꣳ सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥ (१४)

त एवान्ववस्रावयत्येतदष्टाचत्वारिꣳशच्च॥४॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरुषा अरुणीभिः सजूः सूर्य एतशेन सजोषावश्विना दꣳसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवथ्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतश इमे अश्विना संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतꣳ संवथ्सरं पशवोऽनु प्र जायन्ते संवथ्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्भागास्ता एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा इदमग्रे सलिलमासीथ्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो भूतोऽलेलायथ्सः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोऽभवथ्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधाथ्स दक्षिणः पक्षोऽभवथ्सा दक्षिणा दिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवथ्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवथ्सोदीची दिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभवथ्सोर्ध्वा दिगियं वा

अ॒ग्निः पञ्चे॑ष्टक॒स्तस्मा॒द्यद॒स्यां खन॑न्त्य॒भीष्ट॑कां तृन्दन्त्य॒भि शर्क॑रा॒ꣳ॒ सर्वा॒ वा इ॒यं वयो॑भ्यो॒ नक्तं॑ दृ॒शे दी॑प्यते॒ तस्मा॑दि॒मां वया॒ꣳ॒सि॒ नक्तं॒ नाध्या॑सते॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते प्रत्ये॒व (१८)

ति॒ष्ठत्य॒भि दिशो॑ जयत्याग्ने॒यो वै ब्रा॑ह्म॒णस्तस्मा॑द्ब्राह्म॒णाय॒ सर्वा॑सु दि॒क्ष्वर्धु॑क॒ꣳ॒ स्वामे॒व तद्दिश॒मन्वे॑त्य॒पां वा अ॒ग्निः कु॒लाय॒न्तस्मा॒दापो॒ऽग्नि॒ꣳ॒ हारु॑का॒ः स्वामे॒व तद्योनिं॒ प्र वि॑शन्ति॥ (१९)

यद॑लेलाय॒थ्स उ॑त्तर॒त उ॒पाद॑धादे॒व द्वात्रि॑ꣳशच्च॥५॥—[४]

सं॒व॒थ्स॒रमु॒ख्य॑म्भृत्वा द्वि॒तीये॑ संवथ्स॒र आ॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒दैन्द्रमेका॑दशकपालं॒ वैश्वदे॒वं द्वाद॑शकपालं बार्॒हस्प॒त्यं च॒रुं वै॑ष्ण॒वं त्रिक॑पा॒लं तृ॒तीये॑ संवथ्स॒रे॑ऽभि॒जिता॑ यजेत॒ यद॒ष्टाक॑पालो॒ भव॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्र्या॑ग्ने॒यं गाय॑त्रं प्रा॒तःस॒वनं॒ प्रा॒तःस॒व॒नमे॒व तेन॑ दाधार गाय॒त्रं छन्दो॒ यदेका॑दशकपालो॒ भव॒त्येका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुगै॒न्द्रं त्रैष्टु॑भं॒ माध्य॑न्दिन॒ꣳ॒ सव॑नं॒ माध्य॑न्दिनमे॒व सव॑नं॒ तेन॑ दाधार त्रि॒ष्टुभ॑म्॒ (२०)

छन्दो॒ यद्द्वाद॑शकपालो॒ भव॑ति॒ द्वाद॑शाक्षरा॒ जग॑ती वैश्वदे॒वं जाग॑तं तृतीयसव॒नन्तृ॑तीयसव॒न तेन॑ दाधार॒ जग॑तीं॒ छन्दो॒ यद्बा॑र्॒हस्प॒त्यश्च॒रुर्भव॑ति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्मै॒व तेन॑ दाधार॒ यद्वै॑ष्णव॒स्त्रिक॑पा॒लो भव॑ति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञमे॒व तेन॑ दाधार॒ यत्तृ॒तीये॑ संवथ्स॒रे॑ऽभि॒जिता॒ यज॑ते॒ऽभिजि॑त्यै॒ यथ्सं॑वथ्स॒रमु॒ख्यं॑ बि॒भर्ती॒मम॒ेव (२१)

तेन॑ लो॒कꣳ॒ स्पृ॑णोति॒ यद्द्वि॒तीये॑ संवथ्स॒रे॑ऽग्निं चि॑नु॒ते॑ऽन्तरि॑क्षमे॒व तेन॑ स्पृणोति॒ यत्तृ॒तीये॑ संवथ्स॒रे यज॑ते॒ऽमुमे॒व तेन॑ लो॒कꣳ॒ स्पृ॑णोत्ये॒तं वै पर॑ आट्णा॒रः क॒क्षीवा॒ꣳ॒ औशि॒जो वी॒तह॑व्यः श्राय॒सस्त्र॒सद॑स्युः पौरुकु॒थ्स्यः प्र॒जाका॑मा अचिन्वत॒ ततो॒ वै ते स॒हस्र॒ꣳ॒सहस्रं॒ पु॒त्रान॑विन्दन्त॒ प्रथ॑ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॒स्तां मात्रा॑माप्नोति॒ यां ते॑ऽग॑च्छ॒न्॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तम॒ग्निं चि॑नु॒ते॥ (२२)

दा॒धा॒र॒ त्रि॒ष्टुभ॑मि॒मम॒ेवैवं च॒त्वारि॑ च॥३॥—[५]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनुत॒ स क्षु॒रप॑वि॒र्भू॒त्वाति॑ष्ठ॒त्तं दे॒वा बिभ्य॑तो॒ नोपा॑य॒न्ते छन्दो॑भिरा॒त्मानं॑ छादयि॒त्वोपा॑य॒न्तच्छन्द॑सां छन्द॒स्त्वं ब्रह्म॒ वै छन्दा॒ꣳ॒सि॒ ब्रह्म॑ण ए॒तद्रू॒पं यत्कृ॑ष्णाजि॒नङ्का॒र्ष्णी॑ उपा॒नहा॒वुप॑ मुञ्चते॒ छन्दो॑भिरे॒वात्मानं॑ छादयि॒त्वाग्निमुप॑ चरत्या॒त्मनो॒ऽहि॒ꣳ॒साये देवनि॒धिर्वा ए॒ष नि धी॑यते॒ यद॒ग्निः (२३)

अ॒न्ये वा॒ वै नि॒धिमगु॑प्तं वि॒न्दन्ति॒ न वा॒ प्रति॒ प्र जा॑नात्यु॒खामा क्रा॑मत्या॒त्मान॑मे॒वाधि॒पां

कुरुते गुत्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैरृत्युखा यदाक्रामेन्निरृत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुप दधाति गुत्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत् (२४)

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तथ्सꣳस्कृत्याग्नेर्दश च॥४॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्रो रात्रीर्दीक्षितः स्यात् त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात् षड्वा ऋतवः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात् त्रयोदश (२७)

मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विꣳशतिꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रिꣳशतꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रिꣳशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुरो मासो दीक्षितः स्याच्चतुरो वा एतं मासो वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते दिवमाजयञ्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छञ्छ्रैष्ठ्यं देवानां तस्माद्द्वादश मासो

भृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यꣳ समानानाम्॥ (२९)

स्यात् त्रयोदश त्रिꣳशतꣳ रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वै तेऽष्टाविꣳशतिश्च॥३॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेथ्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा हासीद्दिवमाक्रमिषꣳ सुवरगन्मेत्याहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसम्मितां मिनुयात् (३०)

कनीयाꣳसं यज्ञक्रतुमुपेयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा स्याद्वेदिसम्मितां मिनोति ज्यायाꣳसमेव यज्ञक्रतुमुपैति नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानः (३१)

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्यैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम् (३२)

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताꣳसि पिता पुत्रः पौत्रः (३३)

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप दधाति रेतसः सन्तत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीया प्राणो वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमूं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृत्या अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो विश्ववित्रेता

नै॑ष॒द्बृह॒स्पति॑रुक्थाम॒दानि॑ शꣳसिष॒दित्या॑है॒तद्वा अ॒ग्नेरु॒क्थन्तेनै॒वैन॒मनु॑ शꣳसति॥ (३५)

मि॒नु॒यात्तृ॒तीय॑ं चिन्वा॒नस्त्रि॒यं॒ पौत्रा॑श्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥६॥——[८]

सू॒यते॒ वा ए॒षो᳚ऽग्नी॒नां य उ॒खायां᳚ भ्रि॒यते॒ यद॒धः सा॒द॒येद्गर्भाः᳚ प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी सा॑दयति॒ गर्भा॑णां॒ धृत्या॒ अप्र॑पादा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॒ वा ए॒ष यदु॒ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं॑ यच्छि॒क्या॑दु॒खां नि॒रूहे॒द्योने॒र्गर्भं॒ निर्ह॑ण्या॒त्षडु॑द्यामꣳ शि॒क्यं॑ भवति षोढाविहि॒तो वै (३६)

पुरु॑ष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा᳚न्या॒त्मन्ने॒वैनं॑ बिभर्ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॒ ताव॑स्य प्र॒जा उप॑ जीवन्ति॒ यदु॒खां चो॒लूख॑लं चोप॒दधा॑ति॒ ताभ्या॑मे॒व यज॑मानो॒ऽमुष्मिँ॑ल्लो॒केँ᳚ऽग्निं दु॑हे संवथ्स॒रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्य॑ त्रेधाविहि॒ता इष्ट॑काः प्राजाप॒त्या वैँ᳚ष्ण॒वीः (३७)

वै॒श्व॒क॒र्म॒णीर॑होरा॒त्राण्ये॒वास्य॑ प्राजाप॒त्या यदु॒ख्यं॑ बि॒भर्ति॑ प्राजाप॒त्या ए॒व तदुप॑ धत्ते॒ यथ्स॒मिध॑ आ॒दधा॑ति वैष्ण॒वा वै वन॒स्पत॑यो वैष्ण॒वीरे॒व तदुप॑ धत्ते॒ यदिष्ट॑काभि॒रग्निं॑ चि॒नोती॒यं वै वि॒श्वक॑र्मा वैश्वकर्म॒णीरे॒व तदुप॑ धत्ते तस्मा॑दाहुस्त्रि॒वृद॒ग्निरिति॒ तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व चिन्वी॑त॒ यद॑स्या॒न्यश्चिनु॒याद्यत्तं दक्षि॑णाभि॒र्न रा॒धये॑द॒ग्निम॑स्य वृञ्जी॑त॒ यो᳚ऽस्या॒ग्निं चिनु॒यात्तं दक्षि॑णाभी राधये॑द॒ग्निमे॒व तथ्स्पृ॑णोति॥ (३८)

षो॒ढा॒वि॒हि॒तो वै वैँ᳚ष्ण॒वीर॒न्यो विꣳश॒तिश्च॑॥३॥——[९]

प्र॒जाप॑ति॒रग्निम॑चिनुत॒र्तुभिः॑ संवथ्स॒रं व॑स॒न्तेनै॒वास्य॑ पूर्वा॒र्धम॑चिनुत ग्री॒ष्मेण॒ दक्षि॑णं प॒क्षं व॒र्षाभिः॒ पुच्छꣳ॑ श॒रदोत्त॑रं प॒क्षꣳ हेम॒न्तेन॒ मध्यं॒ ब्रह्म॑णा॒ वा अ॑स्य॒ तत्पूँ᳚र्वा॒र्धम॑चिनुत क्ष॒त्रेण॒ दक्षि॑णं प॒क्षं प॒शुभिः॒ पुच्छं॑ वि॒शोत्त॑रं प॒क्षमा॒शया॒ मध्यं॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चिनु॒त ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ चिनु॒तेऽथो॑ ए॒तदे॒व सर्व॒मव॑ (३९)

रु॒न्धे॒ शृ॒ण्वन्त्ये॑नम॒ग्निं चि॑क्या॒नमत्त्य॒न्नꣳ॒ रोच॑त इ॒यं वाव प्र॑थ॒मा चिति॒रोष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यः॒ पुरी॑षम॒न्तरि॑क्षं द्वि॒तीया॒ वयाꣳ॑सि॒ पुरी॑षम॒सौ तृ॒तीया॒ नक्ष॑त्राणि॒ पुरी॑षं य॒ज्ञश्च॑तु॒र्थी दक्षि॑णा॒ पुरी॑षं॒ यज॑मानः पञ्च॒मी प्र॒जा पुरी॑षं॒ यत् त्रिचि॑तीकं चिन्वी॒त य॒ज्ञं दक्षि॑णामा॒त्मानं॑ प्र॒जाम॒न्तरि॑या॒त्तस्मा॒त्पञ्च॑चितीकश्चेत॒व्यं॑ ए॒तदे॒व सर्वꣳ॑ स्पृणोति॒ यत्ति॒स्रश्चित॑यः (४०)

त्रि॒वृद्ध्य॑ग्नि॒र्यद्द्वे द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ पञ्च॒ चित॑यो भवन्ति॒ पाङ्क्तः॒ पुरु॑ष आ॒त्मान॑मे॒व स्पृ॑णोति॒ पञ्च॒ चित॑यो भवन्ति प॒ञ्चभि॑ः पुरी॑षैर॒भ्यू॑हति॒ दश॒ सं प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्षरो॒ वै पुरु॑षो॒ यावा॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तꣳ स्पृ॑णो॒त्यथो॒ दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति संव॑थ्स॒रो वै ष॒ष्ठी चिति॑र्‌ऋ॒तवः॒ पुरी॑ष॒ꣳ॒ षड्चित॑यो भवन्ति॒ षट्पुरी॑षाणि॒ द्वाद॑श॒ सं प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒र ए॒व प्रति॑ तिष्ठति॥ (४१)

अव॒ चित॑यः॒ पुरी॑षं॒ पञ्च॑दश च॥३॥ —[१०]

रोहि॑तो धू॒म्ररो॑हितः क॒र्कन्धु॑रोहित॒स्ते प्रा॑जाप॒त्या ब॒भ्रुर॑रु॒णब॑भ्रुः॒ शुक॑बभ्रु॒स्ते रौ॒द्राः श्येत॑ः श्येता॒क्षः श्येत॑ग्रीव॒स्ते पि॑तृदेव॒त्याः॑स्ति॒स्रः कृ॒ष्णा व॒शा वा॑रु॒ण्य॑स्ति॒स्रः श्वे॒ता व॒शाः सौ॒र्यो॑ मैत्राबार्‌हस्प॒त्या धू॒म्रल॑लामास्तूप॒राः॥ (४२)

—[११]

पृश्नि॑स्ति॒रश्ची॑नपृश्नि॒रू॒र्ध्वपृ॑श्नि॒स्ते मा॑रु॒ताः फ॒ल्गूर्लो॑हितो॒र्णी ब॑ल॒क्षी ताः सा॑रस्व॒त्य॑ः पृष॑ती स्थूलपृ॑षती क्षु॒द्रपृ॑षती॒ ता वै॑श्वदे॒व्य॑स्ति॒स्रः श्या॒मा व॒शाः पौ॒ष्णिय॑स्ति॒स्रो रोहि॑णीर्व॒शा मै॒त्रिय॑ ऐन्द्राबार्‌हस्प॒त्या अ॑रु॒णल॑लामास्तूप॒राः॥ (४३)

रोहि॑तः॒ पृश्नि॒ः षड्वि॑ꣳशति॒ः षड्वि॑ꣳशतिः॥१॥ —[१२]

शि॒ति॒बा॒हु॒र॒न्यत॑ःशितिबाहुः स॒मन्तशि॑तिबाहु॒स्त ऐ॑न्द्रवाय॒वाः शि॑ति॒रन्ध्रो॒ऽन्यत॑ःशितिरन्ध्रः स॒मन्तशि॑तिरन्ध्र॒स्ते मै॑त्रावरु॒णाः शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवालो म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्वि॒नास्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॑श्वदे॒व्य॑स्ति॒स्रः श्येनी॑ः परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः श्या॒मल॑लामास्तूप॒राः॥ (४४)

—[१३]

उ॒न्न॒त ऋ॑ष॒भो वा॑म॒नस्त ऐ॑न्द्राव॒रु॒णाः शिति॑ककुच्छितिपृ॒ष्ठः शिति॑भ॒सत्त ऐ॑न्द्राबार्‌हस्प॒त्याः शिति॒पाच्छि॒त्योष्ठ॑ः शिति॒भ्रुस्त ऐ॑न्द्रावैष्ण॒वास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॑श्वकर्म॒ण्य॑स्ति॒स्रो धा॒त्रे पृ॑षोद॒रा ऐ॑न्द्रापौ॒ष्णाः श्येत॑ललामास्तूप॒राः॥ (४५)

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः॒ पञ्च॑विꣳशति॒ः पञ्च॑विꣳशतिः॥१॥ —[१४]

क॒र्णास्त्र॒यो॑ या॒माः सौ॒म्यास्त्र॒य॑ः श्विति॒ङ्गा अ॒ग्नये॒ यवि॑ष्ठाय॒ त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्त्र्यव्य॒स्ता वसू॑नान्ति॒स्रो॑ऽरु॒णा दि॑त्यौ॒ह्य॑स्ता रु॒द्राणा॒ꣳ॒ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तूप॒राः॥ (४

क॒र्णास्त्र॒यो॑विꣳशतिः॥१॥ —[१५]

शुण्ठास्त्रयो॑ वैष्ण॒वा अ॑धीलोध॒कर्णा॒स्त्रयो॒ विष्णा॑व उरुक्रमाय॑ लफ्सु॒दिन॒स्त्रयो॒ विष्णा॑व उरुगा॒याय॒ पञ्चा॑वीस्ति॒स्र आ॑दि॒त्याना॑ँत्रिव॒थ्सास्ति॒स्रोऽङ्गि॑रसामैन्द्रावैष्ण॒वा गौ॒रल॑लामास्तूप॒राः॥ (४७)

शु॒ण्ठा वि॒ꣳश॒तिः॥१॥——[१६]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ शितिपृष्ठा इन्द्रा॑याधिरा॒जाय॒ त्रय॒ः शिति॑ककु॒द इन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ त्रय॒ः शिति॑भसदस्ति॒स्रस्तु॑र्यौ॒ह्यः॑ सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः पं॑ष्ठौ॒ह्यो॑ विश्वे॑षां दे॒वाना॑माग्ने॒न्द्राः कृ॒ष्णल॑लामास्तूप॒राः॥ (४८)

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॒ द्वावि॒ꣳशतिः॥१॥——[१७]

अदि॑त्यै॒ त्रयो॑ रोहितै॒ता इ॑न्द्रा॒ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॒ह्वै॑ त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॒स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॒ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या आ॑ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तूप॒राः॥ (४९)

अदि॑त्या अ॒ष्टाद॑श॥१॥——[१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शङ्गाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रङ्गाः॑ पार्ज॒न्या नभो॑रूपास्ति॒स्रो॑ऽजा म॒ल्॒हा इ॑न्द्रा॒ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य॑ आदि॒त्या द्यावा॑पृथि॒व्या॑ मा॒लङ्गा॑स्तूप॒राः॥ (५०)

सौ॒म्या एका॒न्नवि॒ꣳशतिः॥१॥——[१९]

वा॒रु॒णास्त्रयः॑ कृ॒ष्णल॑लामा॒ वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॒ रोहि॑तोललामा॒ वरु॑णाय रि॒शाद॑से॒ त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः शि॒ल्पास्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रय॒ः पृश्ञ॑यः सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रासू॒राः श्येत॑ललामास्तूप॒राः॥ (५१)

वा॒रु॒णा वि॒ꣳश॒तिः॥१॥——[२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒ड्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॑मु॒ष्टारा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑ँ बल॒दाभ्या॑ꣳ सीरवा॒हाववी॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो वड॑बे॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी वैरा॒जी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौ॒मी वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॑न॒ड्वाहौ॑ वा॒रु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ॑ दि॒व्याव॑ृष॒भौ प॑रि॒म॒रौ॥ (५२)

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॒ चतु॑स्त्रि॒ꣳशत्॥१॥——[२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्ते छ॒ग॒लः क॒ल्माषः॑ किकिदी॒विर्वि॑दी॒गय॒स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा अ॑नूब॒न्ध्या॑ भवन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते वि॑शालयूप आ

लं॑भ्यन्ते॥ (५३)

एका॑दश॒ पञ्च॑विꣳशतिः॥१॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॒ ग्रैष्मा॒ः पृष॑न्त॒स्त्रयो॒ वार्॒षि॑का॒ः पृश्ञ॑य॒स्त्रय॑ः शार॒दाः पृं॑श्ञिस॒क्थास्त्रयो॒ हैम॑न्तिका अवलि॒प्तास्त्रय॑ः शैशि॒राः सं᳚वथ्स॒राय॒ निव॑क्षसः (५४)

पि॒शङ्गा॑ विꣳश॒तिः॥१॥ [२३]

हिर॑ण्यवर्णा अ॒पां ग्रहा᳚न्भूतेष्ट॒काः स॒जूः सं॑वथ्स॒रं प्र॒जाप॑तिः स क्षु॒रप॑विर॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ सुव॒र्गाय॒ तं यन्न सू॒यते᳚ प्र॒जाप॑तिर्॒ऋ॒तुभी॒ रोहि॑त॒ः पृश्ञि॑ः शितिबा॒हुरु॑न्न॒तः क॒र्णाः शु॒ण्ठा इन्द्रा॒यादि॑त्यै सौ॒म्या वा॑रु॒णाः सोमा॒यैका॑दश पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑विꣳशतिः॥२३॥

हिर॑ण्यवर्णा भूतेष्ट॒काश्छन्दो॒ यत्कनी॑याꣳसन्नि॒वृद्ध्यं॑ग्निर्वा॑रु॒णाश्चतु॑ःपञ्चाशत्॥५४॥

हिर॑ण्यवर्णा॒ निव॑क्षसः॥

हरि॑ः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे षष्ठः प्रश्नः समाप्तः॥५-६॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिंनुत आ देवताँभ्यो वृश्च्यते पापींयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताँभ्य आ वृंश्च्यते वसींयान्भवत्याग्नेय्या गांयत्रिया प्रंथमां चितिंमभि मृंशेत् त्रिष्टुभाँ द्वितीयां जगंत्या तृतीयांमनुष्टुभां चतुर्थीं पङ्क्त्या पंञ्चमीं यंथादेवतमेवाग्निं चिंनुते न देवताँभ्य आ वृंश्च्यते वसींयान्भवतीडांयै वा एषा विभंक्तिः पशव इडां पशुभिंरेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापंतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छंत्यश्वांवभितंस्तिष्ठेतां कृष्ण उंत्तरतः श्वेतो दक्षिंणस्तावालभ्येष्टंका उपं दध्यादेतद्वै प्रजापंते रूपं प्रांजापत्योऽश्वंः साक्षादेव प्रजापंतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिंनोति नार्तिमार्च्छंत्येतद्वा अह्नों रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रिंयै कृष्ण एतदह्नंः (२)

रूपं यदिष्टंका रात्रिंयै पुरींषमिष्टंका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वंमभि मृंशेत्पुरींषमुपधास्यन्कृष्णमंहो चिनुते हिरण्यपात्रं मधोंः पूर्णं दंदाति मधव्योंऽसानीतिं सौर्या चित्रवत्यावेंक्षते चित्रमेव भंवति मध्यन्दिनेऽश्वमवं घ्रापयत्यसौ वा आंदित्य इन्द्रं एष प्रजापंतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षादंध्नोति॥ (३)

एनमेतदह्नोऽष्टाचंत्वारिꣳशच्च॥३॥ —— [१]

त्वामंग्ने वृषभं चेकिंतानं पुनर्युवांनञ्जनयंन्नुपागाँम्। अस्थूरि णो गार्हंपत्यानि सन्तु तिग्मेनं नो ब्रह्मंणा सꣳ शिंशाधि। पशवो वा एते यदिष्टंकाश्चित्याँचित्यामृषभमुपं दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे कंरोति प्रजनंनाय तस्माँद्यूथेयूंथ ऋषभः। संवथ्सरस्यं प्रतिमां यां त्वां रात्र्युपासंते। प्रजाꣳ सुवीराँ कृत्वा विश्वमायुर्व्यंश्ञवत्। प्राजापत्याम् (४)

एतामुपं दधातीयं वावैषैकाँष्टका यदेवैकाँष्टकायामन्नं क्रियते तदेवैतयावं रुन्ध एषा वै प्रजापंतेः कामदुघा तयैव यजंमानोऽमुष्मिँल्लोकेँऽग्निं दुंहे येनं देवा ज्योतिंषोर्ध्वा उदायन् येनांदित्या वसंवो येनं रुद्राः। येनाङ्गिंरसो महिमानंमानशुस्तेनैंतु यजंमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकायं (५)

चीयते यदग्निर्येनं देवा ज्योतिंषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यꣳ समिंन्द्ध इष्टंका एवैता उपं धत्ते वानस्पत्याः सुंवर्गस्यं लोकस्य समंष्ट्यै शतायुंधाय शतवींर्याय शतोतंयेऽभिमातिषाहें।

शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा वहात्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूना१ँ शतशारदानां निवात एषामभये स्याम। इदुवथ्सराय परिवथ्सराय संवथ्सराय कृणुता बृहन्नमः। तेषा१ँ वय१ँ सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो (७)

आ विशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवथ्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्यैता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्थ्संवथ्सरं प्रीणाति न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चवि१ँशतिश्च॥५॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो नः पुरस्ताद्दक्षिणतः पश्चादुत्तरतो-ऽघायुरभिदासत्येत१ँ सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानप नुदते दिक्षूप (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरा गतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुह्वत्यथ किन्देवत्या वसोर्धारेत्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (१०)

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवाव रुन्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै (११)

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचेत्तं ब्राह्मणाश्चत्वारः

प्राश्ञीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिष्ठापयति चतस्रो धेनूर्दद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे॥ (१२)

उपैतान्धारायै षट्चत्वारिंशच्च॥४॥ [३]

चित्तिञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी नैनं चिक्यानं भ्रातृव्यो दभ्नोत्यथो देवता एवाव रुन्धेऽग्ने तमद्येति पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह होत्रा एवाव रुन्धेऽग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्भागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन् यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह। अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रं पश्यन्त उप सेदुरग्रे तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप मेत साकमयं शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु संरभध्वमिमं पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा वा अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं भ्रंशते॥ (१६)

भागधेयञ्जुह्वति परमा राष्ट्रं दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्य उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेथ्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्य उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमप हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिषैव तमोऽप हतेऽथो

तेजो॒ वै हिर॑ण्य॒न्तेज॑ ए॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॒ सुव॒र्न घ॒र्मः स्वाहा॒ सुव॒र्नार्कः स्वाहा॒ सुव॒र्न शु॒क्रः स्वाहा॒ सुव॒र्न ज्योति॒ः स्वाहा॒ सुव॒र्न सूर्यः॒ स्वाहा॒र्को वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दि॒त्यः (१८)

अ॒श्व॒मे॒धो यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒हो॒त्य॑र्का॒श्व॒मे॒धयो॑रे॒व ज्योती॑ꣳषि॒ सं द॑धात्ये॒ष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्व॒मे॒धी यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत॒ आपो॒ वा इ॒दमग्रे॑ सलि॒लमा॑सी॒थ्स ए॒तां प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तदि॒यम॑भव॒त्तं वि॒श्वक॑र्माब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्तीति॑ (१९)

अ॒ब्र॒वी॒थ्स ए॒तां द्वि॒तीयां॒ चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तद॒न्तरि॑क्षमभव॒थ्स य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्ती॒त्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पै॒ष्य॒सीति॒ दि॒श्या॑भि॒रि॒त्य॑ब्रवी॒त्तन्दि॒श्या॑भि॒रु॒पै॒त्ता उपा॑धत्त॒ ता दिशः॑ (२०)

अ॒भ॒व॒न्थ्स प॑रमे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्ती॒त्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चाँ॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्ती॒त्य॑ब्रूता॒ꣳ॒ स ए॒तां तृ॒तीयां॒ चिति॑मपश्य॒त्तामुपा॑धत्त॒ तद॒साव॑भव॒थ्स आ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा (२१)

आ॒या॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्ती॒त्य॑ब्रवी॒थ्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चाँ॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒कौ॑ऽस्ती॒त्य॑ब्रूता॒ꣳ॒ स प॑रमे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पै॒ष्य॒सीति॑ लो॒कं॑ पृ॒ण॒ये॒त्य॑ब्रवी॒त्तं लो॒कं॑ पृ॒ण॒यो॒पै॒त्तस्मा॒दया॑तयाम्नी लो॒कं॑ पृ॒णाऽया॑तयामा॒ ह्य॑सौ (२२)

आ॒दि॒त्यस्तानृष॑योऽब्रुव॒न्नुप॑ व॒ आया॒मेति॒ केन॑ न उ॒पै॒ष्य॒थेति॑ भू॒म्नेत्य॑ब्रुव॒न्तां द्वाभ्या॒ं चिती॑भ्यामु॒पाय॒न्थ्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते भू॒या॑ने॒व भ॑वत्य॒भीमाँ॑ल्लो॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑नं दे॒वा अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ꣳ॒ सायु॑ज्यं गच्छति॥ (२३)

तम॑साऽऽदि॒त्यौ॑ऽस्तीति॒ दिश॑ आदि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारि॒ꣳ॒शच्च॥७॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्नि॒चित्प॒क्षिणौ॑ऽश्नी॒यात्तमे॒वाग्निम॑द्या॒दार्ति॒माच्छे॒॑र्थ्सं॑वथ्स॒रं व्र॒तं च॑रेथ्सं॑वथ्स॒रꣳ॒ हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर॒हि॒नस्ति॒ खलु॒ वै तं प॒शुर्य ए॑नं पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॑मुप॒चर॑ति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राङु॑प॒चर्य॑ आ॒त्मनोऽहि॑ꣳसायै॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ पृथि॒वीं य॑च्छ (२४)

पृ॒थि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑क्षं यच्छा॒न्तरि॑क्षान्मा पाहि॒ सुव॑रसि॒ सुव॑र्मे यच्छ॒ दिव॑ यच्छ दि॒वो मा॑ पा॒हीत्या॑है॒ताभि॒र्वा इ॒मे लो॒का विधृ॑ता॒ यदे॒ता उ॑प॒दधा॑त्ये॒षां लो॒काना॒ं विधृ॑त्यै स्वयमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिरण्येष्ट॒का उप॑ दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा

ज्योति॒र्॒हिर॑ण्यं॒ यथ्स्वय॑मातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ (२५)

हि॒र॒ण्ये॒ष्ट॒का उ॑प॒दधा॑ती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कां ज्योति॑ष्मतः कुरु॒तेऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भाँ॑न्ति॒ यास्ते॑ अग्ने॒ सूर्ये॒ रुच॑ उद्य॒तो दिव॑मात॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॒ सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृधि। या वो॑ देवाः॒ सूर्ये॒ रुचो॒ गोष्वश्वे॑षु॒ या रुचः॑। इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॒ सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते। रुचं॑ नो धेहि (२६)

ब्रा॒ह्मणे॑षु॒ रुच॒ꣳ॒ राज॑सु नस्कृधि। रुचं॑ वि॒श्ये॑षु शू॒द्रेषु॒ मयि॑ धेहि रु॒चा रुच॑म्। द्वे॒धा वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॒ यश॑ इन्द्रि॒यं ग॑च्छत्य॒ग्निं वा॑ चि॒तमी॑जा॒नं वा॒ यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्या॒त्मन्ने॒व यश॑ इन्द्रि॒यं ध॑त्त ईश्व॒रो वा ए॒ष आर्ति॒मार्तो॒र्यो॑ऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒ इति॑ वारु॒ण्यर्चा (२७)

जु॒हु॒या॒च्छान्ति॑रे॒वैषाग्नेर्गुप्ति॑रा॒त्मनो॑ ह॒विष्कृ॑तो॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒ते यथा॒ वै ह॒विः स्कन्द॑त्ये॒वं वा ए॒ष स्कन्द॑ति॒ यो॑ऽग्निं चि॒त्वा स्त्रिय॑मु॒पैति॑ मैत्रावरु॒ण्यामिक्ष॑या यजेत मैत्रावरु॒णतां॑मे॒वोपैत्या॒त्मनोऽस्क॑न्दाय॒ यो वा अ॒ग्निमृ॑तु॒स्थां वेद॒र्तुर्॒ऋ॑तुरस्मै॒ कल्प॑मान एति॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति संवथ्स॒रो वा अ॒ग्निः (२८)

ऋ॒तु॒स्थास्तस्य॑ वस॑न्तः॒ शिरो॑ ग्री॒ष्मो दक्षि॑णः प॒क्षो व॒र्॒षाः पुच्छ॑ꣳ श॒रदुत्त॑रः प॒क्षो हे॑म॒न्तो मध्यं॑ पूर्वप॒क्षाश्चित॑योऽपरप॒क्षाः पुरी॑षमहोरा॒त्राणीष्ट॑का ए॒ष वा अ॒ग्निर्॒ऋ॑तु॒स्था य ए॒वं वेद॒र्तुर्॒ऋ॑तुरस्मै॒ कल्प॑मान एति॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति प्र॒जाप॑तिर्वा ए॒तं ज्यैष्ठ्य॑कामो॒ न्य॑धत्त॒ ततो॒ वै स ज्यैष्ठ्य॑मगच्छ॒द्य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते ज्यैष्ठ्य॑मे॒व ग॑च्छति॥ (२९)

पृ॒थि॒वीं य॑च्छ॒ यथ्स्वय॑मातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ धेह्यृ॒चाग्निश्चि॑नु॒ते त्रीणि॑ च॥६॥ [६]

यदाकू॑ताथ्स॒मसु॑स्त्रोद्धृ॒दो वा॒ मन॑सो वा॒ सम्भृ॑तं॒ चक्षु॑षो वा। तमनु॒ प्रेहि॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒कं यत्रर्ष॑यः प्रथम॒जा ये पु॑रा॒णाः। ए॒तꣳ स॑धस्थ॒ परि॑ ते ददामि॒ यमा॒वहा॑च्छेव॒धिं जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता य॒ज्ञप॑तिर्वो॒ अत्र॒ तꣳ स्म॑ जानीत पर॒मे व्यो॑मन्न्। जा॒नी॒ताद॑नं पर॒मे व्यो॑म॒न्देवाः॑ सधस्था वि॒द रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त् (३०)

प॒थिभि॑र्देव॒यानै॑रिष्टापू॒र्ते कृ॑णुतादा॒विर॑स्मै। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृणुध्वम्। अ॒स्मिन्थ्स॒धस्थे॒ अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ देवा॒ यज॑मानश्च सीदत। प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑ स्रु॒चा वेद्या॑ च ब॒र्॒हिषा॑। ऋ॒चेमं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। यदि॒ष्टं यत्प॑रा॒दान॒

यद्द॒त्तं या च॒ दक्षि॑णा। तत् (३१)

अ॒ग्निर्वै॑श्वकर्म॒णः सु॒वर्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॒ वह॑सि॒ येना॑ग्ने सर्ववेद॒सम्। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सु॒वर्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। येना॑ग्ने॒ दक्षि॑णा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सु॒वर्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। येना॑ग्ने सु॒कृतः॑ प॒था मधो॒र्धारा॑ व्यान॒शुः। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सु॒वर्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। यत्र॒ धारा॒ अन॑पेता॒ मधो॑र्घृ॒तस्यं॑ च॒ याः। त॒द॒ग्निर्वै॑श्वकर्म॒णः सु॒वर्दे॒वेषु॑ नो दधत्॥ (३२)

आ॒गच्छा॒त्तद्व्या॑न॒शुस्तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सु॒वर्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे चतु॑र्दश च॥३॥ [७]

यास्ते॑ अग्ने स॒मिधो॒ यानि॒ धाम॒ या जि॒ह्वा जा॑तवेदो॒ यो अ॒र्चिः। ये ते॑ अग्ने मे॒डयो॒ य इन्द॑व॒स्तेभि॑रा॒त्मानं॑ चिनुहि प्रजा॒नन्न्। उ॒त्स॒न्न॒य॒ज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वाहै॒तस्यं॑ क्रियते॒ किं वा॒ न यद्वा अ॑ध्व॒र्युर॒ग्नेश्चि॒न्वन्न॑न्तरेत्या॒त्मनो॒ वै तद॒न्तरे॑ति॒ यास्ते॑ अग्ने स॒मिधो॒ यानि॑ (३३)

धामेत्या॑है॒षा वा अ॒ग्नेः स्वं॑यश्चि॒तिर॒ग्निरे॒व तद॒ग्निं चि॑नोति॒ नाध्व॒र्युरा॒त्मनो॒ऽन्तरे॑ति॒ चत॑स्र॒ आशा॒ः प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॑ इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्न्। घृ॒तं पिन्व॑न्न॒जर॑ꣳ सु॒वीरं॒ ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीनाम्। सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒कायोप॑ धीयते॒ यत्कू॒र्मश्चत॑स्र॒ आशा॒ः प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॒ इत्या॑ह (३४)

दिश॑ ए॒वैतेन॒ प्र जा॑नातीमं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्नित्या॑ह सु॒व॒र्गस्यं॑ लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै॒ ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीना॒मित्या॑ह॒ ब्रह्म॑णा॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्॒ यद्ब्रह्म॑ण्वत्योप॒दधा॑ति॒ ब्रह्म॑णै॒व तद्यज॑मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्यं॑ प्र॒जाः प॒शव॒श्छन्दा॑ꣳसि रू॒पꣳ सर्वा॒न् वर्णा॒निष्ट॑कानां कुर्याद्रू॒पेणै॒व प्र॒जां प॒शूञ्छन्दा॒ꣳ॒स्यव॑ रु॒न्धेऽथो॑ प्र॒जाभ्यं॑ ए॒वैनं॑ प॒शुभ्य॒श्छन्दो॑भ्योऽव॒रुध्यं॑ चिनुते॥ (३५)

यान्य॒ग्नय॒ इत्याहेष्ट॑काना॒ꣳ॒ षोड॑श च॥३॥ [८]

मयि॑ गृह्णा॒म्यग्रे॑ अ॒ग्निꣳ रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वायं॑ सु॒वीर्या॑य। मयि॑ प्र॒जां मयि॒ वर्चो॑ दधा॒म्यरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। यो नो॑ अ॒ग्निः पि॑तरो हृ॒थ्स्व॑न्तरम॑र्त्यो॒ मर्त्या॑ꣳ आवि॒वेश॑। तमा॒त्मन्परि॑ गृह्णीमहे व॒यं मा सो अ॒स्माꣳ अ॑वहाय॒ परा॑ गात्। यद॑ध्व॒र्युरा॒त्मन्न॒ग्निमगृ॑हीत्वा॒ग्निं चि॑नु॒याद्यो॑ऽस्य॒ स्वो॑ऽग्निस्तमपि॑ (३६)

यज॑मानाय चिनुयाद॒ग्निं खलु॒ वै प॒शवो॒ऽनूप॑ तिष्ठन्तेऽप॒क्रामु॑का अस्मात्प॒शवः॑ स्यु॒र्मयि॑

गृह्णा॒म्यग्रे॑ अ॒ग्निमित्या॑हा॒त्मन्ने॒व स्वम॒ग्निं दा॑धार॒ नास्मा॑त्प॒शवोऽप॑ क्रामन्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्मृ॒च्चाप॑श्चा॒ग्नेर॑ना॒द्यमथ॒ कस्मा॑न्मृ॒दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यत॒ इति॒ यद॒द्भिः सं॒यौति॑ (३७)

आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वैन॒ꣳ॒ सꣳ सृ॑जति॒ यन्मृ॒दा चि॒नोती॒यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो॑-ऽग्निने॒व तद॒ग्निं चि॑नोति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्मृ॒दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॒यतेऽथ॒ कस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यत॒ इति॒ यच्छन्दो॑भिश्चि॒नोत्य॒ग्नयो॒ वै छन्दा॑ꣳसि॒ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्य॒तेऽथो॑ इ॒यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यत् (३८)

मृ॒दा चि॒नोति॒ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यते हिरण्येष्ट॒का उप॑ दधाति॒ ज्योति॒र्वै हिर॑ण्यं॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधा॒त्यथो॒ तेजो॒ वै हिर॑ण्यं॒ तेज॑ ए॒वाऽऽत्मन्ध॑त्ते॒ यो वा अ॒ग्निꣳ स॒र्वतो॑मुखं चिनु॒ते सर्वा॑सु प्र॒जास्वन्न॑मत्ति॒ सर्वा॒ दिशो॒ऽभि ज॑यति गाय॒त्रीं पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति त्रि॒ष्टुभं॑ दक्षिण॒तो जग॑तीं प॒श्चाद॑नु॒ष्टुभ॑मुत्तर॒तः प॒ङ्क्तिं मध्य॑ ए॒ष वा अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुख॒स्तं य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्चि॑नु॒ते सर्वा॑सु प्र॒जास्वन्न॑मत्ति॒ सर्वा॒ दिशो॒ऽभि ज॑य॒त्यथो॑ दि॒श्येव दिश॒ं प्र व॑यति॒ तस्मा॑द्दि॒शि दिक्प्रोता॑॥ (३९)

अपि॑ सं॒ यौति॑ वैश्वान॒रो यदे॒ष वै पञ्च॑विꣳशतिश्च॥४॥ [९]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सो॑ऽस्मात्सृ॒ष्टः प्राङ्प्राद्र॑व॒त्तस्मा॒ अश्वं॒ प्रत्या॑स्य॒त्स द॑क्षि॒णाव॑र्तत॒ तस्मै॑ वृ॒ष्णिं प्रत्या॑स्य॒त्स प्र॒त्यङ्ङाव॑र्तत॒ तस्मा॑ ऋष॒भं प्रत्या॑स्य॒त्स उद॒ङ्ङाव॑र्तत॒ तस्मै॑ ब॒स्तं प्रत्या॑स्य॒त्स ऊ॒र्ध्वो॑ऽद्रव॒त्तस्मै॒ पुरु॑षं॒ प्रत्या॑स्य॒त् यत्प॑शुशी॒र्॒षाण्यु॑प॒दधा॑ति स॒र्वत॑ ए॒वैनम्॑ (४०)

अ॒व॒रुध्य॑ चिनुत ए॒ता वै प्रा॑णभृ॒तश्च॒क्षुष्म॑तीरिष्ट॑का॒ यत्प॑शुशी॒र्॒षाणि॒ यत्प॑शुशी॒र्॒षाण्यु॑प॒दधा॑ति ताभि॑रे॒व यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ँल्लो॒के प्राणि॒त्यथो॒ ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति मृदाभि॒लिप्योप॑ दधाति मेध्य॒त्वाय॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निरन्न॑ं प॒शव॑ ए॒ष खलु॒ वा अ॒ग्निर्यत्प॑शुशी॒र्॒षाणि॒ यं का॒मये॑त कनी॑यो॒ऽस्यान्न॑म् (४१)

स्या॒दिति॑ सन्त॒रां तस्य॑ पशुशी॒र्॒षाण्युप॑ दध्या॒त्कनी॑य ए॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त स॒माव॑द॒स्यान्न॑ꣳ स्या॒दिति॑ मध्य॒तस्तस्योप॑ दध्यात्स॒माव॑दे॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त॒ भूयो॒-ऽस्यान्न॑ꣳ स्या॒दित्यन्ते॑षु॒ तस्य॑ व्युदू॒ह्योप॑ दध्यादन्त॒त ए॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे॒ भूयो॒-ऽस्यान्न॑म्भवति॥ (४२)

ए॒न॒म॒स्यान्न॒म्भूयो॒स्यान्न॑म्भवति॥३॥ [१०]

स्ते॒गान्द॒ꣳष्ट्रा᳚भ्यां म॒ण्डूका॒ञ्जम्भ्ये॑भि॒राद॑कां खा॒देनोर्ज॒ꣳ स॒ꣳसू॒देनार॑ण्य॒ं जाम्बी॑लेन॒ मृद॑म्ब॒र्स्वे॑भि॒ः शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑काभि॒ः शर्क॑रामु॒थ्सा॒देन॑ जि॒ह्वाम॑वक्र॒न्देन॒ ताल॒ु॒ꣳ॒ सर॑स्वतीं जि॒ह्वा॒ग्रेण॑॥ (४३)

स्ते॒गान्द्वावि॑ꣳशतिः॥१॥ —————————— [११]

वाज॒ꣳ॒ हनू᳚भ्याम॒प आ॒स्ये॑नादि॒त्याञ्छ्मश्रु॑भिरुपया॒मम॑धरे॒णोष्ठे॑न॒ सदु॒त्त॑रे॒णान्त॑रेणानूका॒शं प्र॑का॒शेन॒ बाह्य॒ꣳ॒ स्तनयि॒त्नुं निर्बा॒धेन॑ सूर्या॒ग्नी चक्षु॑र्भ्यां वि॒द्युतौ॑ क॒नीन॑काभ्याम॒शनिं॑ म॒स्तिष्के॑ण॒ बल॑ं म॒ज्जभि॑ः॥ (४४)

वाज॑ं पञ्च॑वि॒ꣳशतिः॥१॥ —————————— [१२]

कू॒र्माञ्छ॒फैर॒च्छला॑भिः क॒पिञ्ज॑ला॒न्थ्साम॒ कुष्ठि॑काभि॒र्ज॒वं जङ्घा॑भिरग॒दं जानु॑भ्यां वी॒र्य॑ं कु॒हाभ्या᳚ं भ॒यं प्र॑चा॒लाभ्या॒ं गु॒हो॑पप॒क्षाभ्या॑म॒श्विना॒व॒ꣳसा᳚भ्या॒मदि॑ति॒ꣳ शी॒र्ष्णा निर्ऋ॑ति॒ं निर्जा᳚ल्मकेन शी॒र्ष्णा॥ (४५)

कू॒र्मान्त्र॒यो॑वि॒ꣳशतिः॥१॥ —————————— [१३]

यो॒क्त्रं गृध्रा॑भिर्यु॒गमान॑तेन चि॒त्तं मन्या॑भिः सङ्क्रो॒शान्प्रा॒णैः प्र॑का॒शेन॒ त्वच॑ं पराका॒शेनान्त॑रां म॒शका॒न्केशै॒रिन्द्र॒ꣳ॒ स्वप॑सा॒ वहे॑न॒ बृह॒स्पति॒ꣳ॒ शकुनिसा॒देन॒ रथ॑मु॒ष्णिहा॑भिः॥ (४६)

यो॒क्त्रमेक॑वि॒ꣳशतिः॥१॥ —————————— [१४]

मि॒त्रावरु॑णौ॒ श्रोणी᳚भ्यामिन्द्रा॒ग्नी शि॑ख॒ण्डाभ्या॑मिन्द्रा॒बृह॒स्पती॑ ऊ॒रुभ्या॑मिन्द्रा॒विष्णू॑ अष्ठी॒वद्भ्या॒ꣳ स॒वि॒तार॒ं॒ पुच्छे॑न गन्ध॒र्वाञ्छेपे॑नाफ्स॒रसो॑ मु॒ष्काभ्या॒ं पव॑मानं पा॒युना॑ प॒वित्र॒ं पोत्रा᳚भ्यामा॒क्रम॑ण॒ꣳ॒ स्थू॒राभ्या᳚ं प्रति॒क्रम॑ण॒ं कुष्ठा᳚भ्याम्॥ (४७)

—————————— [१५]

इन्द्र॑स्य क्रो॒डोऽदि॑त्यै पाज॒स्य॑न्दि॒शां ज॒त्रवो॑ जी॒मूता᳚न्हृदयौप॒शाभ्या॑म॒न्तरि॑क्षं पुरि॒तता॒ नभ॑ उद॒र्ये॑णेन्द्रा॒णीं प्ली॒ह्ना व॒ल्मीका᳚न्क्लो॒म्ना गि॒रीन्प्ला॒शिभि॑ः समु॒द्रमु॒दरे॑ण वैश्वान॒रं भस्म॑ना॥ (४८)

मि॒त्रावरु॑णावि॒न्द्र॑स्य॒ द्वावि॑ꣳशति॒र्द्वावि॑ꣳशतिः॥१॥ —————————— [१६]

पू॒ष्णो व॑नि॒ष्ठुर॑न्धा॒हेः स्थू॑रगु॒दा स॒र्पान्गु॒दाभि॑र्ऋ॒तून्पृ॒ष्टीभि॒र्दिव॑ं पृ॒ष्ठेन॒ वसू॑नां प्रथ॒मा

कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानाꣳ षष्ठी॥ (४९)

पूष्णश्चतुर्विꣳशतिः॥१॥——[१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निरृतिमस्थभिरिन्द्रꣳ स्वपसा वहेन रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ ऋतूनां पञ्चमः संवथ्सरस्य षष्ठः॥ (५०)

ओजो विꣳशतिः॥१॥——[१८]

आनन्दं नन्दथुना कामं प्रत्यासाभ्यां भयꣳ शितीमभ्यां प्रशिषं प्रशासाभ्याꣳ सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्याꣳ श्यामशबलौ मतस्नाभ्याव्व्युष्टिꣳ रूपेण निम्रुक्तिमरूपेण॥ (५१)

आनन्दꣳ षोडश॥१॥——[१९]

अहर्माꣳसेन रात्रिं पीवसापो यूषेण घृतꣳ रसेन श्यां वसया दूषीकाभिर्ह्रादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवꣳ रूपेण नक्षत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा॥ (५२)

अहरष्टाविꣳशतिः॥१॥——[२०]

अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवथ्सरस्य षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः॥ (५३)

अग्नेरेकान्नत्रिꣳशत्॥१॥——[२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणाꣳ सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविꣳशतिः॥१॥——[२२]

पन्थामनूवृग्भ्याꣳ सन्ततिꣳ स्नावन्याभ्याꣳ शुकान्पित्तेन हरिमाणं यक्ना हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लोहितगन्धेन

वया॑ꣳसि पक्वग॒न्धेन॑ पि॒पीलि॑काः प्रशा॒देन॑॥ (५)

पन्था॒न्द्वावि॑ꣳशतिः॥१॥ [२३]

क्र॒मै॒रत्यं॑क्रमीद्वा॒जी वि॒श्वै॑र्दे॒वैर्य॒ज्ञियै॑ः संवि॒दा॒नः। स नो॑ नय सुकृ॒तस्यं॑ लो॒कं तस्यं॑ ते व॒यꣳ स्व॒धया॑ मदेम॥ (५६)

क्र॒मैर॒ष्टाद॑श॥१॥ [२४]

द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मा॒त्मा ऽन्तरि॑क्षꣳ समु॒द्रो योनि॒ः सूर्य॑स्ते॒ चक्षु॒र्वात॑ः प्रा॒ण॒श्च॒न्द्रमा॒ः श्रोत्र॒ं मासा॑श्चार्धमा॒सा॒श्च॒ पर्वा॑ण्यृ॒तवोऽङ्गा॑नि संवथ्स॒रो म॑हि॒मा॥ (५७)

द्यौः पञ्च॑वि॑ꣳशतिः॥१॥ [२५]

अ॒ग्निः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्न॒ग्निः स ते॑ लो॒कस्तं जे॑ष्य॒स्यथाव॑ जिघ्र वा॒युः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्वा॒युः स ते॑ लो॒कस्तस्मा॑त्त्वा॒न्तरे॑ष्यामि॒ यदि॒ नाव॒जिघ्र॑स्यादि॒त्यः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्नादि॒त्यः स ते॑ लो॒कस्तं जे॑ष्यसि॒ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि॥ (५८)

यस्मि॑न्न॒ष्टौ च॑॥१॥ [२६]

प्राचीन॑वꣳशं॒ याव॑न्त ऋख्सा॒मे वाग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॑वय॒जन॑ङ्क॒द्रूश्च॒ तद्धिर॑ण्यꣳ॒ षद्वदानि॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वि॒चित्यो॒ यत्कु॒लया॑ ते वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ एका॑दश॥११॥

प्राचीन॑वꣳशꣳ॒ स्वाहेत्या॑ह॒ ये॑ऽन्तः श॒रा ह्येष सं तप॑सा च॒ यत्क॑र्णगृही॒तेति॑ लोम॒तो वा॑रु॒णः षट्थ्स॑प्ततिः॥७६॥

प्राचीन॑वꣳश॒ं परि॑चरति॥

हरि॑ः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे सप्तमः प्रश्नः समाप्तः॥५-७॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डः समाप्तः॥५॥

generated on **July 6, 2025**

Downloaded from http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits